

పీఠిక

మహాపురుషుల జీవితములు కాలమును ఎడారియందలి పాదచిహ్నములై యొప్పునని (కాలమనెడు ఎడారులందున, ఘనుల కాల్పడజాడలున్నవి.) కవిశేఖరుడొకడు వచించి యున్నాడు. చరిత్రాధారములులేక, మార్గదర్శకములగు సదాచారములులేక జీవనపుటెడారిని యాత్రసాగించుప్రజకు ఉత్తమపురుషజీవితగాథలు అమూల్యములగు దిక్సూచీయంత్రములై యొప్పును. వేదములు ఉపనిషత్తులు పఠించి సారము గ్రహింపజాలని ప్రజాసామాన్యముకొఱకై పూర్వులు పురాణగాథలను రచించియున్నారు. అయ్యవి మహాపురుష జీవితకథలు గాక మఱేమి? ఏయే జీవితఘట్టములందు ఏయేపురుషవరులు ఎఱుఱు జ్ఞాసను సాగించిరో, ఎఱుఱు వర్తించిరో, ఏయే బోధలసలిపిరో మనకుఁదెలుపుటకే ఈగ్రంథములు వ్రాయబడుట. వానియందుగల వివిధభావములతోడను పూర్తిగ మనము ఏకీభవింపజాలినను లేకున్నను, మన జీవయాత్రయందు ఋజుమార్గమునుజూపు దివ్యజ్యోతులనుగా వానిని ఉపయోగించుకొనవలయును.

శ్రీనిరంజనార్యునితో చిరతర పరిచయముగలిగి, వారు తలపెట్టి నడపిన సంస్కరణోద్యమమున చాలకాలము అనుచరుడనై వర్తించినాడననుకారణమున, ఏతద్గ్రంథకర్త నన్నీపీఠికను వ్రాయ నర్థించియున్నాడు. శ్రీశాస్త్రివర్యుని సుబోధామృతమును గ్రోలిననేను కృతజ్ఞతను వెల్లడించుటకై ఇదొకయదను దొరకెనని సంతసించువాడ.

విశ్వకర్మవంశజులు అయోదారుతామ్రశిలాస్వర్ణ
 కృత్యముల నన్నింటిని దేశకాలపరిస్థితుల కనుగుణ్యముగ
 నిర్వృత్తింపవలసినవారయ్యును, బహుళజనసామాన్యమున కుప
 కరించుకర్మలను విడిచి, అల్పసంఖ్యాకులగు ధనాధ్యుల కుప
 కరింపగల స్వర్ణవృత్తిని విశేషముగా నవలంబించుట యుగవిప
 రీతకార్యము. ప్రజాసౌభాగ్యమునుగూర్చి యానందించుచు
 వారిమన్ననలచేతృప్తులై, గౌరవజీవనము గడపవలసినవారయ్యును
 ధనాకర్షణాభిలాషులై సమగ్ర ధర్మనిర్వహణమునకు మాటుగా
 స్వార్థసాధనమునకు ప్రాధాన్యమునొసగిరి. యాంత్రికయుగమగు
 నిక్కాలమున వీరికి సఫలత చేకూరజాలదయ్యె. సంఘనిర్మా
 ణము సర్వాంగసుందరమై వెలసినతఱిని శిఖరమునలంకరించి
 మోటుగిడుటవంటిది స్వర్ణవృత్తి. అట్టియెడ సంఘభవనము
 కాలవశమున చౌడుపట్టి శిధిలీభూతమగుచుండ, దానిని పున
 రుద్ధరించుకర్తవ్యమును అన్యజాతులవారికి విడిచివేసిరి. మీదు
 మిక్కిలి ఆయావృత్తులు లాభదాయకములు కావనియు, గౌరవ
 ప్రదములు కావనియు సైతము భ్రమపడిరి. వీరు విడనాడిన
 కర్మలను ఇతరులవలంబించి వర్ధిలుటలేదా? విదేశవస్తువుల
 పోటీకితాళి, తాము పొందగలంతమట్టుకేని గౌరవము పడయుట
 లేదా? కాలానుగుణ్యముగ వర్తింపక వీలగునా? ఈనాడు
 సయితము శాస్త్రపరిచయముంగూర్చు సారస్వతవిద్యను కార్మిక
 వృత్తులతో మేళవించి వర్తించుచో మాన్యతకు కొదువలేదు.

ఈధర్మరహస్యమునెఱింగిన శ్రీ నిరంజన సుధీంద్రుడు
 విశ్వబ్రాహ్మణసంఘము నుద్ధరింపఁబూని, సహస్రముఖముల

కర్తవ్యకార్యము నుగ్గడించి ప్రబోధము గావించియున్నాడు. ఇందుకు వారి ప్రబోధనీపత్రికా ప్రచారము, సంఘసభల నిర్మాణము, గ్రామసమాజ సంస్థాపనము, ప్రవాసికోపన్యాసములు కావలసినన్ని నిదర్శనములు కావా? బాల్యమాది సరస్వతీ ఉపాసనాపదులయ్యును, కష్టతరలోహకర్మనవలంబించి ఎనలేని కీర్తిప్రతిష్ఠలగడించిన వారిజీవనసరణి వారి సిద్ధాంతములకు తార్కాణ కాదా? శ్రీ శాస్త్రిగారి నిరాడంబరజీవనము, ఉదార చరితలు, పరోపకారధురీణత విశ్వ బ్రాహ్మణులకేగాక ఎల్లరకును ఆదర్శప్రాయమై ఒప్పునన్న అతిశయోక్తి కాదు. శ్రీ శాస్త్రిగారి సంస్మరణమువలన ప్రజలనిప్పటికైనను మేల్కొలుపునుద్దేశ్యముతో ఈజీవితకథను రచించుట మేలే. విశ్వబ్రాహ్మణులు ముఖ్యముగా తమ హృదయములందడవిచూచుకొనినచో, తనయుపదేశముల నొకప్పుడు పెడచెవిని బెట్టినను విసుగుజెంపక, ఉదాసీనత వహింపక, సదా తన సందేశముల నచట స్మరింపుచుండు శ్రీ శాస్త్రిగారి దివ్యవాణిని గుర్తింపగల్గుమరు. అటులగావించి ధన్యులయ్యెదరుగాక.

కలియుగమున సంఘశక్తియే సర్వసమర్థమైనది. దానిని మించిన బలము దేనికిని లేదు. రాజాధిరాజులును దానికి జోహారనకతీరదు. భారతదేశ పరిపాలనమునడపు పారిశ్రామిక మంత్రులును సుస్పష్టముగ వాకొనుచున్నారు. ఏప్రజలైనను సరియే, తమలో తాము సఖ్యతగూర్చుకొని, సంఘముల నెలకొల్పుకొని, సమష్టిని తమకోరికలను దెలుపుకొనుచో

ప్రభుత్వమువారు కాదనసాహసింపరని బహిరంగముగా చెప్పు
చున్నారు. కావున విశ్వబ్రాహ్మణులు తమనావహించి
యున్న అనైకమత్యపిశాచమును దిశాంతములకనిపి, సంఘీ
భావము పరస్పరానురాగము కూర్చుకొని, తమ పలుకుబడిని
పునరుద్ధరించుకొని, సహనము, సత్యము, శాంతము, అహింస
మొదలగు సద్గుణముల నలవరచుకొని, కృతార్థులగుదురుగాక!

ఓంశాంతి శాంతి శాంతిః.

శ్రీ మైత్రేయాశ్రమము }
గూడవల్లి. }
18—12—38 }

త త్వా నం ద.

మ న వి

ప్రాతస్మరణీయులగు మహానీయుల చరిత్రములు మన జీవితములను సంస్కరించి, పరమపురుషార్థమును బ్రౌపింపఁ జేయుఁగలవనుట సత్యము. దేశకాలపాత్రముల కనుగుణ్యముగఁ గర్తవ్యకర్తవ్యములను బ్రబోధించి, మానవునిలో గుప్తముగా నున్న అఖండశక్తులను విజృంభింపఁజేయుటకును, కార్యరంగమున విజయమునందఁగల యుత్సాహము నినుమఱింపఁ జేయుటకును, ఉత్తమపురుషచరిత్రములు సాధనములు. సామాన్యముగాఁ జరిత్రయే జీవితమునకు వికాసమును గూర్చునన్న, గొప్ప వారి చరిత్రలమాట చెప్పెడిదేమి ?

శ్రీ నిరంజనశాస్త్రిగారి జీవితచరిత్రను వ్రాసి, ఆంధ్ర మహాజనుల కందించవలయునను సంకల్పము నాకుఁ జాల కాలమునుండియుఁ గలదు. దానంజేసియే శాస్త్రివర్యునితో సంభాషించునపుడును, వివిధవిషయములందు వాఱితోఁ గలసి మెలసి తిరుగునపుడును వారి స్థిరతరాభిప్రాయములను, ఉత్తమాదర్శములను శ్రద్ధతో సంగ్రహించుకొనుచుండెడువాడను. వారు జీవించియున్నప్పుడే ఈ చరిత్రనువ్రాసి నాకాన్కగా వారి కర్పించుభాగ్యము కొఱవడినను, నేటికైనను బ్రకటింపఁ గల్గినందులకు సంతసమే.

శాస్త్రిగారి జీవితములోని ముఖ్యాంశములను మూఁడు వంతులవఱకు నిందుఁ బొందుపఱచితి ననుకొందును. ఇంకను వారిదేశపర్యటన సందర్భములందలి విశేషములు, అమూల్యములగు కొన్ని ఉపన్యాసభాగములు, వారాయాతావుల నందిన సత్కారవిషయములు గ్రంథము పెరుగునను తలఁపునఁ

గూర్చవలయునది కాదు. శాస్త్రీసత్తముని ఆయుపన్యాసములను, పలుతావుల వారు సలిపిన బోధలను ఒకపుస్తకముగాఁ గూర్చిన నెంతయో ఉపయోగముగా నుండును.

నే నెఱుంగని శాస్త్రీగారి జీవితాంశములను బెక్కింటిని వారిసహచరులగు పెద్దలవలనను స్నేహితులవలనను దెలిసికొని ఈపొత్తమును రచించితిని. ఈవిషయమున నింకను నా కెక్కుడుగా నుపకరించినవి బ్రహ్మశ్రీ పొన్నపల్లి వేంకటరత్నయ్యగారి తత్వానంద గ్రంథాలయములోని ప్రబోధినీ పత్రికా సంపుటములు. అట్టివానిని కడుశ్రద్ధతో భద్రపఱచి సంఘోపయోగముసేయు వీరభినందనీయులు. నా రచనావిధానమున నేవేనిదొసంగులున్న మన్నించి, నిరంజనకవి శేఖరుని జీవితాదర్శముల ననుసరించి, స్వీయజీవితముల సార్థకంపఁజేసికొనఁ బాఠకలోకము నర్థించుచున్నాను.

నాప్రార్థన నాలించి విపులమగు పీఠికను వ్రాసియిచ్చిన శ్రీశ్రీ తత్వానందస్వాములవారికి నమస్కృతులు. ప్రబోధినీ సంపుటములనిచ్చి తోడ్పడిన వేంకటరత్నయ్యగారికి, గ్రంథముద్రణమునకు ద్రవ్యసహాయముచేసిన బ్రహ్మశ్రీ కందేపు హనుమయ్యగారికిఁ గృతజ్ఞత. ఒక సాహితీనిర్మాతకు, పండిత ప్రకాండునకు, సంస్కర్తవతంసునకు, తచ్చరిత్ర రచనారూపమున నీపాటి సేవయొనర్చు నవకాశమును నాకే లభింపఁజేసిన మిత్రవర్గమునకు అభివాదములు.

బహుధాన్య, పువ్యము.

తెనాలి.

31—12—38

ర వ య క.

ప్రతిభయే కాదు వృత్తి బలము కలిగి
 సవనవిద్యయే కాదు యాజకత గలిగి
 క్షయోగము భక్తి యోగమును గలిగి
 వ్యసనాన్ని తి మన్న శాస్త్రీ ఆనందో

అంకితము

గీ. విశ్వకర్మమహాకల్ప • వృక్షమందు
పుష్పఫలభరితంబులై • పొల్చి దెసల
సాంగియున్నట్టి బ్రహ్మరి • శాఖలందు
నలరెనొక శాఖ కృతన్న నామాంచితమయి.

కా. మానీంద్రస్తుత సచ్చరిత్రుఁడు, జగన్మాన్యుఁడు కృతన్నీర్తి, వి
జ్ఞానోపార్జితభూరికీర్తి, జగతీ • సర్వోపయోగక్రియా
ధీనుం డాబుషివంశమందుదయమం దెక భూజనులైచ్చు, ల
క్షీనారాయణ గణ్యమానగుణ లక్షీయుక్తుడై యొప్పుచుక.

గీ. అతఁడు కందేపుగృహనామ • మందగింప
వఱతి కొల్లూరుగ్రామ నివాసియగుచు,
సచ్చరిత్ర బైరాగమ్మ • సాధ్వియందుఁ
గాంచె నిరువురుసుతులు గాఁబాంబియునుకల.

క. సుబ్రహ్మణ్య హనుమయలు
నాఁ బ్రబలెడువారిలోన • నయకోవిదుడై,
సుబ్రహ్మణ్యము తాను ప
రబ్రహ్మ సమర్చనాభి • రతుడైవెలసెక.

గీ. సూరిగణ్యుఁడు వేంకట • సుబ్బమాంబ
పతి యతఁడు సువర్ణశిల్పంబొనర్చి
కీర్తి గడియించిమించె, నాకీర్తి తనుని
పేరిటను క్రీనిరంజన విజయకృతిని
అంకిత మొనర్చినాఁడ నాహ్లాద మెసఁగ.

క. విరవధిక భోగభాగ్యా
కరమయి తద్వంశమధిక • గౌరవలీలక
బరమేశ్వరుకృప సంప
ద్భరితంబై వృద్ధిబొంది • భాసిలుగాకక.

ఓమ్

శ్రీ నిరంజన విజయము

అధ్యాయము ౧

“విశ్వకర్మఋషిః ప్రజాపతి గృహీతయా త్వయా వాచం
గృహ్ణామి ప్రజాభ్యః ప్రాచీదికాం వసంతఋతూనా మగ్ని
ర్దేవతా బ్రహ్మద్రవిణం త్రివృత్తోస్మిమస్సశుపంచదశవర్తని
స్త్ర్యవిర్వయః కృతమయానాం పురోవాతోవాత స్సానగఋషిః”

—యజుర్వేదము. కాం ౪. ప్ర 3. అ 3.

సుపర్ణ స్సానగశ్చైవ సనాతన ఇతి స్మృతాః
గురుశ్రేష్ఠోహభూనశ్చ ప్రతోద్ధాత్రీసురక్షకః,
విశ్వకర్మ ముఖోద్భూతాః బ్రాహ్మణాః పంచకీర్తితాః
సద్యోజాతముఖే జాత స్సానగో విశ్వకర్మణః॥

—వశిష్టోప పురాణము. కాం 3. అ ౬.

ఉ. శ్రీనెలకొన్న యాగమపుఁ ♦ జెట్టున నాదిమకాఖనీడఁ గొ
లైవ, నిఖిలక్రియాకరణుఁడై, జగతి బహుళోపకారసం
ధానవిధా లసద్యక ముదారత దిక్కులనెల్లనించు నా
సానగమాని లోకచయ ♦ సన్నుతుఁడౌటకుఁ జిత్రముండునే.

—కల్యాణకామిది.

విశ్వవిజ్ఞానముననెల్ల మానవవిజ్ఞానము శిరోమణియై
వెలసినది. మానవుఁడు తన జ్ఞానసంపత్తిచే నెల్లభూతముల

నతిశయించుచున్నాఁడు. సామాన్యప్రాణుల విజ్ఞానవికాసములు ఆహారనిద్రాభయాది శారీరక వ్యాపారములలో మాత్రము జాగ్రతములైయుండ, మానవుని జ్ఞానతేజము అన్నమయాదికోశముల నధిగమించి, విజ్ఞానమయానందమయకోశముల స్వేచ్ఛా విహారము సలుపునదై తుట్టతుదకుఁ బంచకోశాతీతమై పరబ్రహ్మానంద సంధాయి కాఁగలిగినది. ఇదియును సర్వజన సాధారణముకాదు. ఇంద్రియాటోపముల నడంచి, మానసికవృత్తులను స్వాధీనపఱచుకొని, అతీంద్రియజ్ఞానఖినులై పరఁగిన దివ్య పూరుషులకుమాత్ర మిస్వాత్మానుభూతి! వారే అతీంద్రియ ద్రష్టలైన బ్రహ్మరులు!! అశేషజ్ఞాననిధులైన మానీశ్వరులు!!!

ఆ పరమర్షుల జ్ఞానవిజ్ఞానములు నివృత్తిపరములైమాత్రముపరమించలేదు. యజ్ఞశిల్పములద్వారమున లోకప్రవృత్తి హేతుభూతములైనవి; సర్వమానవ సంతారకములు కాఁగలిగినవి. ఆదిమఋషులు కేవలము మంత్రపన్నములతోడనే దనిసినవారు కారు. అతిలోకములైన శిల్పముల మూలమున, ప్రజాహితైక జీవనులై, విశ్వమానవకల్యాణమునకు మనోవాక్కాయములను వినియోగించి ఆత్మజీవననిర్వహణమునకై వ్యాకుల పడుచున్న జనములకు † శ్రేయస్సును, * ప్రేయస్సును సంపాదింపఁజాలినవారై వెలుఁగొందిరి. కావుననే మన భారత మానవవిజ్ఞానమున ఆర్షవిజ్ఞానసంపద మకుటీభూతమై ఖండాంతరవాసుల కైమోడ్పులనుగూడ నందఁగుచున్నది.

† జన్మరాహిత్యరూపమగు మోక్షఫలము.

* అనేకవిధములగు ఐహికఫలము.

లోకప్రవృత్తి పరాయణులై పరఁగిన అయ్యాదిమ బ్రహ్మరి
 పంచకమున సానగమహర్షి తొల్లింటివాఁడు. మనుబ్రహ్మపర
 పర్యాయుడైన ఆబ్రహ్మరియొక్క వంశముననే మన కథా
 నాయకుని యుత్పత్తి. నిరంజనశాస్త్రిగారు ఈశ్వరసంవత్సర
 ఆశ్వయుజశుక్ల అష్టమి ఆదివారమునాఁడు (14-10-1877)
 గుంటూరుజిల్లా తెనాలితాలూకాలోని దుగ్గిరాలగ్రామమున
 శుద్ధశ్రోత్రియమైన వడ్డెపాటివారి కుటుంబములో అవతరించిరి.
 భద్రాంబికాకోటయ సుధీమణులకు అల్లారుముద్దుగాఁగలిగిన
 మొదటికొమరుఁడు నిరంజనకవిశేఖరుఁడు. వీరితండ్రి కోటయా
 చార్యులు స్వగోత్రోచితమగు అయోవృత్తిని (కమ్మరము)
 చేయు శిల్పి. వివాహపాపనయనాది స్మార్తకర్మవిధానములను
 జదివి చేయించఁగల యాజకుఁడు. వీరికుటుంబమంతగా ధన
 సంపన్నమయినది కాదు. అయినను విద్యాబుద్ధులకు లోటు
 లేదుగావున మన శాస్త్రిగారి అభ్యుదయమునకు ఆటంకములేదు.

విద్యాలాలనుఁడగు శాస్త్రిగారితండ్రి అయిదవయేట
 నూడియే కుమారునకక్షరాభ్యాసముచేసి, తానై విద్య గఱపు
 చుండెడివాఁడు. పాఠశాలా శిక్షణమున్నను ఇంటికడ పెద్దవారల
 శిక్షణముగూడ బిడ్డల విద్యాబుద్ధులినుమడింప నుపకరించును
 గదా. పూవులలోని తావి యెట్లు గంధగర్భమున మణఁగి
 యుండఁజాలదో, అట్లే శేముషీధురంధరులలోని తెలివితేటలును
 లోపల గుప్తములై యుండఁజాలవు. అవి సదా బాహిరప్రపం
 చమున అతౌకికప్రభలతో వెలుఁగొంద వేగిరపడుచుండును.

అయిదాటేడులచిఱుత తోడిబాలురలోనెల్ల మేటియై తన
 తరగతిపుస్తకములను శ్రద్ధమెయిఁ జనువుచుఁ దలిదండ్రులను
 బంధుగులను ఆశ్చర్యచకితులఁ జేయుచుండెడివాఁడు. ఎనిమిది
 వత్సరములు నిండునప్పటికిఁ బ్రాథమికపాఠశాలలోని చదువు
 ముఖస్థమయ్యెను. పిల్లవానిబుద్ధికుశలత, సూక్ష్మగ్రహణశక్తి,
 మున్నగు సల్లక్షణములు పరికించి ఉపాధ్యాయులు, ఇతఁడు
 ఉన్నతస్థానమునందఁగలవ్యక్తి యని తండ్రిని ప్రోత్సాహపెట్టు
 చుండెడువారు. ఈ సందర్భమున వీరి చిన్ననాటియుదంత
 మొకటి యుదాహరింతును. శాస్త్రీగారి పదవయేట వారి
 తండ్రికిఁ బక్షవాతవ్యాధి కలిగెను. తాను రోగపీడితుఁడగుటచే
 రైతులకొఱకై నిర్వహింపవలసిన పనులు సకాలమునకు నెఱ
 వేఱక యిబ్బందులుకలుగుచుండ కుమారుని బనిలోఁ బ్రవేశ
 పెట్టుటకు బడిచాలింపఁజేయనెంచెను. ఆవృత్తాంతమును తండ్రి
 యాజ్ఞగా నొజ్జకు నివేదింపబోయి తనకష్టములను, చదువు
 చాలించుటకుఁ దనకుఁగల యసంతృప్తిని రెండుగీతపద్యములలో
 మనోహరముగా వ్రాసి గురువుగారికర్పించెను. శాస్త్రీగారన్న
 నత్యధికాదరముతోఁజూచు నప్పటి వీధిబడిపంతులు మాదిరాజు
 సుబ్రహ్మణ్యముగారు కుఱ్ఱని కల్పనాశక్తికిని, కవితాపటిమకును
 అచ్చెరువంది యాతనివెంటనిడుకొని కోటయ్యగారివద్ద కేతెంచి
 ఈవిషయమును విన్నవించి, ప్రశంసించెను. యోగ్యులును
 బుద్ధికుశలురునగు శిష్యులు గురుల మెప్పులనందుట సహజమే
 కదా!

ఉన్నత విద్యోపార్జనము—శాస్త్రావలోకనము

విద్యాసిద్ధికి గాని, వివిధములగు ఇతరవైభవముల నందుటకుఁ గాని పురుషప్రయత్నముగూడ హేతువైనను, హిందూమతానుసారము విశేషించి పూర్వజన్మసుకృతముండవలయును. కనుకనే కాళిదాసు కుమారసంభవములో “ప్రపేదిరే ప్రాక్తనజన్మ విద్యాః” అని పాఠ్యతీదేవికిఁ బూర్వజన్మమందభ్యసించిన విద్యలే ఈజన్మమునఁ బ్రకాశమునకువచ్చినవని చెప్పియున్నాఁడు. వడ్డెపాటివారివంశము తాతముత్తాతలనుండియు విద్యాసంపత్తికలది. ఈవిషయమున దిగువనుదాహరింపబోవు పద్యము దార్కాణయగుచున్నది. “ధర్మపాలచరిత్ర” రచనకై దన్నుప్రేరేచిన శ్రోత్రియుఁడిట్లు నుడివినట్లు శాస్త్రిగారు తద్గ్రంథావతరణములో వ్రాసియున్నారు—

సీ॥ త్వత్ప్రపితామహుఁ ♦ తండ్రి భద్రాభిఖ్య
 సకల కలాజ్ఞాన ♦ సాంద్రుండయ్యె,
 ప్రపితామహుండు శ్రీ ♦ పర్వతాహ్వయమున
 నయకోవిదులలోన ♦ జయము గొనియె,
 నీ తాత యతులసంఘీత విద్యానేత
 సుబ్బయాహ్వయమున ♦ సాబగు జూపె,
 నీ జనకుండవనీజన ప్రఖ్యాతి
 నతిశిల్పగరిమ కోటయ ఘటించె,

తే॥ గీ॥ నీదు జనయిత్ర భద్రమ ♦ నీతిచరిత;
 నీదు మాతామహునితండ్రి ♦ నిఖిల కావ్య
 గీతికాకృతికీర్తి, లక్ష్మీపతి తగు;
 నీ మనీషాబలమును ♦ నెగడకున్నె ?

కోటయ్యగారు కుమారున కెనిమిదవవత్సరముననే యుప
నయనసంస్కారము జరిపి తన కత్యంతప్రియమగు వేదాధ్యయ
నముఁ జేయింపమొదలిడెను. శాస్త్రీగారు వేదమును, ఉపనిష
త్తులను జదువుచు జ్యోతిశ్శాస్త్రమును గేరళమునుగూడ
స్వయముగను, అందందుఁ దెలిసినవారి సాహచర్యమునను
బెంపొందించుకొనుచుండెడివారు. బాల్యమునుండియు జాతక
భాగమునను, ముహూర్తభాగమునను గృహి చేయుచుండుటచే
లగ్నములు పెట్టుట, ఇండ్లకాయములు నిర్ణయించుట, ప్రశ్నములు
చెప్పట మొదలుగాఁగల జనోపయోగకార్యములు వీరికిఁ
జక్కని ప్రజావశీకరణమును గూర్చినవి.

ఈవిద్యోపార్జనావిధానమిట్లుండఁ దీరిక సమయములలో
నప్పుడప్పుడు కమ్మరమునుగూడ నేర్చుకొనుచుండెడివారు. తన
గోత్రముషి లోకప్రవృత్తినుద్దేశించి యేశిల్పమునకు నాయకుఁడై
ప్రకాశించెనో, అట్టిపావనశిల్పము తనకేల యాచరణీయము
కాదు? తత్వార్థమెఱుఁగని పామరజనమునెడ నియ్యది ప్రశం
స్థార్థముగాఁ బరిగ్రహింపఁబడకపోయినను, సనాతనమును,
బూజనీయమును గాకపోలేదు. దేశదారిద్ర్యమును బారద్రోలి,
దేశక్షేమము నొడఁగూర్చుఁగల జీవతేజమగు శిల్పము ఉత్తమ
వంశసంభూతున కనుష్ఠేయము కాదని యెవ్వడనఁగలఁడు?
“శిల్ప మధ్యయనం నామ వృత్తం బ్రాహ్మణ లక్షణం”
అను మహాభారతసూక్తి శాస్త్రీగారియెడఁ జగ్గఁగా నన్వ
యించినది. చదువు చదివి పండితులైనవారు పెక్కురుండ
వచ్చును. కాని తమ కావ్యశాస్త్రవాసనలను గర్భవిద్యల

పసిడికి మేళవించి జ్ఞానవిజ్ఞానములచే లోకారాధనముసల్పుచు, ఆదిమఋషుల కీర్తిపతాకములనీడల నుపవిష్టులై ధన్యజీవనులైనవారు ఏ నూటికొక్కరో, కోటికొక్కరో! అట్టివారిలో నిరంజనశిల్పి యొకఁడు. శాస్త్రిగారు కవిత్వమునను, బౌండిత్యమునను నిపుణులైన పిమ్మటఁగూడ యాజకవృత్తితోఁబాటు అయశ్శిల్పమును సైతము చేసి జీవననిర్వహణము సేయుచుండెడివారు. చిన్నప్పటినుండియు వృత్తివిద్యలయెడ వారికి విశేషమగు ఆదరముండెడిది. బాల్యమునందలి ఈయభిరుచియే దాను బెద్దయై సంఘసంస్కర్తయైనపిమ్మట ఎట్లు వృత్తివిద్యలను బెంపొందించుకొనవలయునో, వానికి ఏవిధమగు సారస్వతవిద్యల తోడ్పాటు కావలసియుండునో, విచారించి ప్రబోధింపఁ బ్రేరేపించినది.

గోచి పెట్టిననాటినుండియు నలవడిన కవితాశక్తి, వేదాధ్యయనము, జ్యోతిర్వాస్తుశాస్త్రములలోని స్వల్పప్రవేశము, మనుచరిత్రాది కావ్యపఠనము వీరిని సంస్కృతభాషాభ్యాసనమునకుఁ బ్రేరేపించినవి. క్రమముగాఁ గావ్యనాటకాలంకారములలో వ్యుత్పత్తిని సంపాదించిరి. ఈమని గ్రామనివాసులగు జొన్నలగడ్డ రామకృష్ణశాస్త్రిగారివద్ద రఘువంశాదికావ్యములను, మామిళ్ళపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారివద్ద నాటకాలంకారములను జదివి కృతకృత్యులయిరి. గాదెరాజు పూర్ణయ్యగారివద్ద స్మార్తపాఠమును జెప్పుకొనిరి. కావ్యసాహిత్యమున కావశ్యకమగు సంస్కృతవ్యాకరణ పాండితిని సైతము గడించినపిదప

అయ్యై శాస్త్రములలోఁ దత్తచ్ఛాస్త్రరహస్యములను సమగ్రముగాఁ దెలియఁజాలిరి.

బందరు వాస్తవ్యులగు పర్వతం నృసింహశాస్త్రీగారు వీరికి శాస్త్రగురువులు. వారివద్ద శ్రౌత గృహ్య ధర్మసూత్రములను, ఆధాన పంచకమును, ఇంక నితరములగు వైదిక క్రియావిధానములను సంపూర్ణముగ నభ్యసించిరి. నృసింహ శాస్త్రీగారు ఒక గ్రామమున స్థాయిగా నివసించెడివారు గారు. ఆయా గ్రామములను దిరుగుచు వెంటనుండు శిష్యుగణమునకు మాత్రము విద్య గఱపుచుండెడివారు. అట్టి దేశసంచారియగు గురువు నాశ్రయించి శాస్త్రీగారు కొన్ని విద్యావిషయములను సేకరింపఁ గల్గిరి. వారిరువురకును బ్రతియూరును, బ్రతిపత్తనమును, మార్గములును బాఠశాలలై తనరారినవి. “† విద్యయా సహ మ్రియేత న విద్యామూషరే వపేత్” అన్న సూక్తిప్రకారము ఉత్తముఁడును దన్నాశ్రయించి కృతార్థత నందవలెనని యెంచిన శిష్యునకుఁగాని నృసింహశాస్త్రీగారు విద్యాదానము చేయరు. అట్టిగురువునే సేవించి అష్టకష్టములకోర్చి విద్యా ప్రాభవమును సంపాదించిన శాస్త్రీగారు ఉత్తమ శిష్యుసమూహమున కాదర్శప్రాయులై చెన్నొందిరి. ఇంకను శాస్త్రీగారికిఁ గల వివిధ శాస్త్ర పరిజ్ఞానమునుగూర్చి తరువాతఁ గొంత ముచ్చటెంతము గాక.

† విద్యతోఁబాటు చచ్చినను సరియె కాని, విద్యను అపాత్రునకును, అశ్శాయముగ నడుగువానికిని దానము చేయవలదని ఛాందోగ్యోపనిషత్తు.

అధ్యాయము ౨

సారస్వత నేవ-కావ్య నిర్మాణము

ఉ॥ మాలికలై కళారుచుల † మాలికలై వలపించి మించు ము
 త్యాల తెనుంగుబాస కయి † తల్ చవిజూపెడు నూగునూగు మీ
 సాల దినములకా సుపరి † పన్నుణి పీఠములెక్కి శంసన
 శ్రీల మునింగి తేలు కవి † శేఖరుడెంతటి ధన్యమూర్తియో.

“విద్యలలోపల నుత్తమవిద్య కవిత్వంబు” ఇయ్యదియే
 శాస్త్రీగారి సర్వోన్నతకగుప్రధాన కారణములలో మొదటిది.
 కవిత కేవల తర్కకర్కశబుద్ధియగు పండితుని గాని, శుద్ధ
 ఛాందసునిగాని వరింపదు. కావ్య నాటక అసదలంకారభావ
 రసికుడై సాహితీ హృదయమును దొంగిలించిన కళావేత్తకు
 గాని కవితాకన్య కైవసము కాదు. కావ్యసంపదనుగూర్చి
 ఆచార్యదండి యిట్లు వచించుచున్నాడు—

“నైస్ర్గిఁ చ ప్రతిభా శ్రుతంచ బహునిర్మలం
 అమందకాభియోగోఽస్య కారణం కావ్యసంపదః”

సహజసిద్ధమగు ప్రతిభ, చక్కని పాండిత్యము, నిరం
 తరాభ్యాసము అనునవి మూడును గవితకు మూలకందములు.
 పాండిత్యాభ్యాసములున్నను ప్రతిభలేనిచో గవిత నిర్జీవము.
 అట్టివాడు పద్యములు వ్రాసినను అవి జీవములేని ప్రతిమలు.
 ప్రతిభనుగూర్చి ఆలంకారికుల నిర్వచనము—

“ప్రతిభా అపూర్వవస్తునిర్మాణకుమా ప్రజ్ఞా”
 “నవనవోన్మేషకాలినీ బుద్ధిః ప్రతిభా మతా”

నిత్యనూతనముగా వస్తువుల సృజించుశక్తి, ప్రతిక్షణము కొంగ్రొత్త వికాసముల వెలయించుబుద్ధి ప్రతిభ. వర్ణనీయ వస్తువును సహజస్వరూపమునుండి నూత్నచైతన్య విభ్రాజిత మగునట్లొనర్చి చూపఱయొక్కగాని, శ్రోతలయొక్కగాని దృష్టి నాకర్షించుట ప్రతిభయనఁజెల్లు. అట్టి ప్రతిభ లేనిచో వ్యుత్పత్తి యెంతయున్నను గవిత కుపకరింపనేరదు. అందులకే ఆనంద వర్ధనాచార్యుఁడు ప్రతిభకే మొదటిస్థానము నిచ్చియున్నాఁడు—

“ అవ్యుత్పత్తికృతో దోష శృక్త్యాసంవియతే కవే.
యస్త్విశక్తికృత స్తస్య స ఝటిత్య వభాసతే ”

పాండిత్యము లేమిచేఁగల్గుదొసఁగు కవియొక్క ప్రతిభాశక్తిచేఁ దిరోహితమగును. ప్రతిభ లేమిచేఁగల్గు వైకల్యమో, వెను వెంటనే వెల్లడియగును.

కవితా సంపత్తికి జీవగఱ్ఱయగు తాదృశ ప్రతిభ నిరంజన కవిశేఖరునిలో అప్రతిమముగ నున్నది. కావుననే బాల్యమాది కవితజెప్పుటయన్న వీరికి మంచినీళ్ళప్రాయము.

నిరంజన కవీంద్రుఁడు పదునెనిమిది వక్షణముల ప్రాయ ముననే సరసకవితామార్గమున “కల్యంధకౌముది” అనుపేర వీరేశ్వరలీలలఁ గొన్నింటిని శ్రవ్యకావ్యరూపమున వర్ణించెను. వీరికృతులలో నియ్యదియే మొట్టమొదటిది. కల్యంధకౌముదిని రచించునాటికిఁ గవికిఁగల యభిప్రాయముం బరికించిచూడఁ ఆకావ్యమును గొన్ని ప్రసారములుగా వ్రాయఁదలఁచిట్లు దిగువనుదాహరించిన తద్గ్రంథాంత పద్యమునుబట్టి తోఁచెడిని—

మ. ఇది శ్రీనగగోత్ర సంజనిత కోటికార్య సంతానసం
 పద, వీరేశ్వరయోగి పాదయుగ సేవాశీలి, నిర్వాహక కో
 విద విశ్వాసి నిరంజనుండు సమవాప్తింజేయు కల్యంధకా
 ముదిలోనం బ్రథమప్రసారము ప్రజామోదంబు సంధించుతఁ.

పైగ్రంథమును బ్రసారములుగా వ్రాయనెంచుటచేతనేగాబోలు
 నందు ఆశ్వాసాది విభాగములెవ్వియుఁ గానరావు. ఈప్రబంధ
 రచనానంతరము కవియొక్కదృష్టి నాటకముపైకి లంఘించినది.
 అందుచేతనో, లేక మఱికారణముననోగాని కల్యంధకౌముదిని
 వ్రాయఁదలఁచినన్ని ప్రసారములుగా వ్రాయలేదు. వ్రాసిన
 ప్రసారమునఁ జరిత్రయుఁ బూర్తికాకుండుటచే నవ్వలి కథను
 వ్రాయనెంచి కారణాంతరములచే మానినట్లున్నది.

కల్యంధకౌముది పీఠికలోఁ గవి “ప్రాచీనగ్రంథముల
 నన్వేషించుసమయమున శ్రీ వీరేశ్వరస్వామి వాక్యానుసార
 విరచితమగు కాలజ్ఞానమును నొకగ్రంథమును జూడ లభించె
 ననియు, దానింజూచి తానీపోతమును రచించితినియు”
 వ్రాసెను. మఱియు “ఈగ్రంథమందలి కథానాయకుని జీవిత
 గాథనంతయు సంపూర్ణముగ మాచే వ్రాయంబడు” పౌరుషేయ
 మహాపురుష రత్నమాల” అను చరిత్రగ్రంథమున సవిస్తరముగ
 వ్రాయఁబూనుటచే నిచ్చోనది వదలివేసితిమి” అనియుఁ బీఠిక
 యందు వ్రాయఁబడియున్నది. కల్యంధకౌముదిని సంపూర్ణ
 ముగా వ్రాయకుండుటకిదియొక్కటిమాత్రము కారణమగపడు
 చున్నది. అట్లు పీఠికలో వ్రాసియు “ప్రథమప్రసారము” అనుటలో
 నెక్కుడు సామంజస్యము గోచరించుటలేదు.

“పౌరుషేయాన్వయ మహాపురుష రత్నమాలయు”
అసంపూర్ణముగనే బొడకట్టుచున్నది. ఆగ్రంథావతారికలోఁ
గవి ఇట్లు వ్రాసియున్నాఁడు—

చ॥ ఎఱిఁగి యెఱింగి యిట్లు రచి ♦ యింపఁగఁ బూనినపాఠఁగఱు; నే
నరసినమాత్ర గ్రంథముల ♦ యందలి గాథలతోఁ జ్రవదపుం
బరిణత గాథలంగలిపి ♦ వ్రాసెద శక్తికొలందిఁ బూర్వపుం
బురుష చరిత్రలిందు గుణముల్ గ్రహియింతురు గాక ధీమణుల్.

క॥ వేదపురాణంబులు సమ
వాదిత్వము గలుగుచోట ♦ వానిని సమకా
లోదయ కథలుగఁ గలిపెద
నాదటఁ దక్కుగలవన్ని ♦ యట వివరింతుకొ.

ఉ॥ శాసనముల్ ప్రవాదములు ♦ చాలఁగ భేదములూనుపట్ల నా
యా సమభేదభావముల ♦ నన్ని విమర్శన చేసి సత్యమే
వ్రాసెద,.....

ఉ॥ ఇందలి సత్కథాగుణము ♦ లెల్లయుఁ బూర్వుల సద్యశస్సుధా
బిందువులే; కొఱంతగలవే యగునేని మదుక్తిలోపమే;
ఇందుకుఁ బూర్వులందలఁచి ♦ యెఱుగు వల్కెడువారి నజ్ఞవా
గ్బృందపు చందమింకె యనఁరే గుణశీలురు తద్జ్ఞకోవిదుల్.

గీ॥ రత్నముల నేర్చి మాలికా ♦ రచన సేయు
చున్నవాఁడు నిరంజనా ♦ భోజ్యైల్లసితుఁడు;
పౌరుషేయాన్వయాబ్ధిలోఁ ♦ బరిధవిల్లు
రత్నముల నేరి నింత్రుఁ బ్రయత్నవహులు.

దీనింబట్టిచూడ ఈ గ్రంథము నెంతగా వ్రాయఁదలఁచి నదియుఁ దెల్లమగుచున్నది. ప్రథమమునఁ బౌరుషేయ శబ్ద విచారమును జేసి యటుపిమ్మట విశ్వకర్మ త్వష్టలను గూర్చి వేద శాస్త్ర పురాణాగమ ప్రమాణములతో విమర్శించి మనుమయాదుల విషయమును జర్చింపఁబోవు నంతవఱకు మాత్రము ప్రబోధినీ పత్రికలోఁ బ్రకటితమై యున్నది. అవ్వలె చరిత్ర వ్రాసినదియు లేనిదియుఁ దెలియదు. ఎచ్చటను బ్రకటిత మయినట్లును లేదు. కాబట్టి యందును గల్యంధకౌముదీ కావ్య కథానాయకుని జీవితగాథ వర్ణితము కాలేదు. “పౌరుషేయ మహాపురుష రత్నమాల” అవతారికలోని ప్రయత్నముకుఁ దగినట్లగు గ్రంథము రచింపఁబడకుండుటకుఁ గారణము తరువాత దాను వ్రాయనెంచిన విశ్వకర్మ బ్రాహ్మణ వంశాగమము నను బౌరుషేయ జాతి చరిత్ర ప్రశంసింపఁబడును గాన ఈ గ్రంథ రచనమును మాని కవి యందే సావధానుఁడై యుండియుండును. అట్లయినను ఇందు మహాపురుషుల చరిత ములు వర్ణింపఁబడునుగానఁ బ్రత్యేకత లేకపోలేదు. ఏది యెట్లున్నను ఈ కవి రచనలలో అసంపూర్ణ గ్రంథములే ఎక్కువయని చెప్పక తప్పదు.

“నాటకాంతం కవిత్వం” అని నాటక రచనచు గవిత్వ మునకు మానడండుముగాఁ బెద్దలు నిర్ణయించియున్నారు. కావుననే శాస్త్రీ గారిదృష్టి ప్రబంధనిర్మాణముతోఁ దనిసించి కాదు. ఆలంకారిక మార్గమునఁ గవితనలుచుఁ గబ్బములఁ గూర్చు తాను, సర్వలక్షణ శోభితమగు నాటకమును రచింప

నేలగొంకవలయునని ప్రబంధరచన నాపివైచి “కుమారా భ్యుదయ” మను దృశ్యకావ్యమును వ్రాసిరి.

కుమారాభ్యుదయము ఉత్తమాంధ్ర నాటకములలో నొకటి. శృంగారాంగమగు వీరరసైకప్రధాన రూపకము. ఆలంకారికుల లక్షణములను దృష్టిపథమున నిడుకొని రచించిన గ్రంథమైనను, ఔచిత్యలోను, కథయొక్క ఐక్యతలోను, లోపములకుఁ దావీయలేదు. సంస్కృతములో భవభూతికవీంద్రుని నాటకరచనకును, ఆంధ్రమున శాస్త్రిగారి నాటకనిర్మాణమునకును గొన్ని పోలికలు గలవు. భవభూతిశైలి నాటకమునకు వలసినకోమలత కించుక దూరమై జటిలమనిపించును. దీఘసమాసభరితమైన కావ్యమార్గమున నాతఁడు నాటకరచనయుంజేసెను. అట్లే శాస్త్రిగారి నాటకరచనయు నించుక జటిలమనకతీరదు. అయినను రసోచిత్యమునను, పాత్రపోషణమునను, జిగిబిగిసొంపునను, ఇయ్యది పనాటకమునకును వెనుదీయదు. ఇట్లు రచింపఁబడిననాటకమైనను ప్రదర్శన ప్రచారమును విశేషముగా నందలేదు. కొలఁది చోట్ల మాత్రము ప్రదర్శితమైనది. నాటకములు ప్రదర్శన బాహుళ్యమునందుటకుఁ గవిత్వమెంతమహనీయమైనదైనను, కథావస్తువు జనులనాకర్షించునదిగను, మిక్కిలి ప్రసిద్ధివడసినది గను, దేశకాలపాత్రములకుఁ దగినట్టిదిగను నుండవలయును. ప్రస్తుతము ప్రచారములోనున్న నాటకములలోఁ బైనిచెప్పిన గుణములుంటయే వాని యాదరణమునకుఁ గారణము. కుమారాభ్యుదయములోనికథ శైవము. రామాయణ భారత గాథలవలె జనసామాన్యమునఁ బ్రచారములో నున్నది

కాదు. శైలి ఇంచుకజటిలమని మున్నే చెప్పియుంటిని. ఈ కారణములచే గవిత్యము ప్రశస్తమైనదైనను ప్రదర్శన ప్రచారమును విరివిగానొందలేదు. అభిమానులగు కొందఱిచే మాత్రము ప్రదర్శింపఁబడినది. అందొకప్రదర్శనము గుంటూరు జిల్లా గారపాటిగ్రామమున జరిగినది. ఆసమయముననే శాస్త్రీ గారు సువర్ణకంకణ బహూకరణము నందిరి.

ఇంక నితరములగు వీరికృతులు ధర్మపాలచరితము, భీష్మోదయము, సూర్యశతకము, మాఘమాహాత్మ్యము నయి యున్నవి. ధర్మపాలచరితమును “గారపాడు” నివాసులగు కొమ్మూరు * పిచ్చయ్య దీక్షితులుగారి ప్రోత్సాహమున రచింప సమకట్టినట్లు తద్గ్రంథావతరణమునఁ గవియిట్లు చెప్పి యున్నాఁడు.

సీ॥ అమరేంద్రుఁడెవని యాహ్వానంబు వినఁగోరి

జన్మంపుఁ బొగడాగి • సన్నుతించు,

పావకుండెవని యధ్వరహవ్యము భుజించి

ఖాండవదహన సంకల్పమూను,

* పిచ్చయ్య దీక్షితులుగారు వైశ్యదేవము, అధానము మున్నగు వైదికకర్మలను జేసిన శ్రోత్రియవిశ్వబ్రాహ్మణుఁడు. వీరు, పులివర్తి వీరేశ్వరావధానులు మున్నగువారలప్పటి వైష్ణికులలోఁ బ్రథమగణ్యులు. పిచ్చయ్య దీక్షితులుగారికిని పర్వతం నృసింహశాస్త్రీగారికిని మంచి స్నేహము. నృసింహశాస్త్రీగారు శాఖాదురభిమానములులేని సద్రాహ్మణుఁడు. పిచ్చయ్య దీక్షితులుగారి అధానక్రియలో వీరును బాల్గాని నిర్వహించిరి.

అతిథు లెవ్వనిదేవి * యన్నపూర్ణాదేవి
 యనుచు నగ్నించెద * రతుల మతుల,
 నిగమంబు లెవని నిష్ఠిద్ర జిహ్వికఁగూడి
 నిర్మల పదసిద్ధి * నేర్పుగాంచె,

గీ॥ అట్టి కొమ్మారువంశదు * గారవాబుఁ
 దగుచు వెలిఁగెడి పిచ్చయ * యజ్వ నిజ ని
 వాస జనపదమగు గార * షాటినుండి
 చెచ్చెరకు మద్భ్రహ్మఁగూర్చి * వచ్చుటయును.

క॥ రాకఁగనుచుం జకొరము
 రాకఁగనినరీతి నంతఃరంగము బొంగక
 మాకుం గలుగు నపవ్యయ
 డైకొనుమని వేడ నవియుం * డైకొని పలికెక.

క॥ నంజేయు పూజలెల్ల వి
 ధిం జేయుట జూచి మెచ్చి * తిని; లెస్సగ మా
 కుం జవ్రలెకఁగఁగ నొకకృతి
 నిం జెప్పు నిరంజనాఖ్య * నిరుపమ సఖ్యా!

ఉ॥ చేసితి యజ్ఞశోటిఁ; గదు * చేసితిఁ దత్పరిచారశోటియుం,
 జేసితిఁ గర్మశోటి, మదిఁ * జేసితి నాయులబాట నూటిగాఁ,
 జేసితి నన్నియు న్నిజము * నెప్పెద వ్రద్దతమైనయట్టి కే
 రాస భవత్కవిత్వ రస * మందె తిరంబుగ సంవరించెనుక.

క॥ సత్కులమునఁ బుట్టితి విల
 సత్కవితాశక్తి నీకు * సమకూఠెను. యు
 మ్మత్కల్పనంబు జూడఁగఁ ద
 త్కల్ప సుమోపరుచులఁ * దాల్చుటయరుడే.

ఈవిధమున నాయజ్వ కావ్యకల్పనకుం బ్రేరేచ నిరహం
కారి గావునఁ దనయందట్టి పాటవము లేదని పెద్దలయెదుట
నడచువం జూపింపఁగాఁబోలు నిట్లు నుడివెను—

“ కావ్యకల్పనా వైదుషీవిభంబునకు సంశయించు మద్వదనం బాలా
కించి వెండియు నిట్లనియె. ”

మ॥ ఇదమిత్థంబని సర్వకాస్త్రముల నూహింపంగ నెవ్వనికో
పీది యిట్లుంచుము; పూర్వకావ్యముల లేజే దోషము ల్లోకమం
దుదితంబేకద యీజగత్ప్రియము బాణోచ్ఛిష్ట మస్మాట నె
మ్మదితోఁజెప్పుము సంశయింపక జగన్మాన్యంబు కావ్యంబగుక.

చ॥ క్రుతులఁ బురాణసంహితలఁ జోదితమై విలసిల్లు సత్కథా
తతి గృతిఁగా రచించుచు నుధామధురోక్తులఁ బెల్లుజల్లఁ ద
త్కృతి నుకృతుల్పమోదత వహింతురు గావున ధర్మపాల భూ
పతి చరితంబొనర్పుము సభాసదులెల్లరి మెచ్చుకోలుగక.

ధర్మపాలచరితము ప్రాబంధిక ధోరణిననుసరించి వ్రాసిన
కావ్యము. పెద్దన, రామరాజభూషణుఁడు, రుద్రకవి, ముక్కు
తిమ్మన్నలోనగు కవులవలెనే దానును అష్టాదశవర్ణనములతో
విండిన మహాకావ్యమునుగాఁ దద్ద్రంధమును వ్రాయనెంచెను.
పురవర్ణనము, గజాశ్వాదులయుఁ బుష్పలావికలయు వర్ణ
నములోఁ గవి మిక్కటముగాఁ దన శిల్పనైపుణిం బ్రదర్శించెను.

ధర్మోపేతమును, సత్యశోభితమును, శ్రేయస్సాధన
హేతుభూతమును అగు కథావస్తువును సంగ్రహించి “విశ్వ
శ్రేయఃకావ్యం”అను సూక్తిప్రకారము ధర్మపాలచరితమును
విశ్వజనీన కావ్యముగా రచింప నుపక్రమించెను. ఇందలి కవితా

శైలియుఁ గల్యంధకౌముదీ కుమారాభ్యుదయములకన్న విలక్షణముగానుండును. కవి కావ్యనాయకునికి ద్రాక్షాపాక మాధురీసారమును జవిజూపి, తత్తద్రసోచితములగు కైశికీ భారత్యాది వృత్తుల జోలపాటల లాలించుచు, ఇంపుసొంపులు గుల్కులేగులాబీల మృదుశయ్యల రసానందరేఖల సాక్షాత్కరింపఁ జేసి, శాంతిపీయాష లహరిని గన్నులకుఁ గట్టును.

ధర్మపాలుఁడు ఉత్తమ పురుషార్థ పరాయణుఁడయ్యు శుష్కహృదయుఁడుగాఁడు. రసవన్నూర్తి. ఆతనికి మోక్షపిపాస యొక్కవ. అయ్యది కవిప్రతిభా మహత్వమున మనకును సిద్ధమే. ధర్మపాలుని యాపిపాస దీర్ప రమావిష్ణులే కేవలము పూసవలసి వచ్చెను. ఆతనికి హృదయశాంతిగల్గుటకు నారాయణుఁడే జగదాదిభూతమగు వృత్తమును వినుపించును. ఈకథ శాంత రసప్రధానమయ్యు నందఱి నాకర్షింపఁగలుగుట కవిలోని యొక విశేషము.

కల్యంధకౌముదిలోఁ గవి తనకెట్టి విశేషణమును బ్రయోగించుకొనలేదు. కుమారాభ్యుదయమున గద్యములో “ఇది శ్రీమద్వీరగుర్వనుకంపా సంపాదిత సరసకవితాధురంధర” అని తనది సరసకవితయని చెప్పికొనియెను. ధర్మపాలచరితము లోని గద్యమున “ఇది శ్రీమద్వీరగుర్వనుకంపా సంపాదిత సంపూర్ణ మధురకవితా ధురంధర...” అనిచెప్పికొనియెను. ధర్మపాలచరితమునను, అందలికవిత్యమునను గవికే యభిమానము మెండు. అందుచేతను, మధురకవితా దీక్షతో దానిని తచించుచున్నాఁడుగావునను, అందలికవిత తనకే యబ్బురమని

పించి “సంపూర్ణ మధురకవితా ధురంధర” అనువిశేషణము నుపయోగింపఁ బ్రేరేపించినట్లు దోచెడిని.

కుమారాభ్యుదయము—నాటకము. నాట్యసాహాయ్యమున భాషకుల హృదయములను దత్తద్రవసమయములనుగా నొనర్చుట నాటకముయొక్క లక్ష్యము. కావున నాటకరచనయందు రసము నుదయింపఁజేయుశక్తి మిక్కిలిగా నుండవలయును. అందుచే నాటకీయగద్యములో సరసకవితాధురంధరయనుకొనుట ఎంతయుఁ దగియున్నది. దీనింబట్టి రసాభివేషము శ్రవ్యకావ్యములందుండదాయని సహృదయులు తలంపవలదు. నాటకములోని రససన్నివేశమునకును గావ్యరససన్నివేశమునకును నించుక భేదము గలదని మాత్రమే నాయభిప్రాయము.

శాస్త్రీగారి కృతులఁ బరిశీలించినచో ధర్మపాలచరిత్రమున నొకవిశిష్టత గన్పట్టును. జటిలతలేని సుకుమారమగు బంధము, గాంగర్పురీసదృశ నిర్దర్శన ధార, కుసుమకోమలమగు సులలిత శయ్య, సార్థకపదప్రయోగము, రసానుగుణాలంకార ఘటన, సర్వరస సాధారణ ప్రసాదము, శృంగారైకశోభియగు మాధుర్యము మున్నగు ముఖ్యగుణములు వీరి యన్ని కృతులయందున్నను ధర్మపాలచరిత్రమునను, మాఘమాహాత్మ్యమునను సువికసితములై చరమసీమ నందుకొన్నవి.

ధర్మపాలచరిత్ర మిట్లు జగజ్జేగీయమానముగా రచింప నెంచిన కావ్యమైనను సంపూర్ణతనందు భాగ్యమునకు నోచుకొనలేదు. రెండాశ్వాసముల వలకు మాత్రము వ్రాయఁబడి

యున్నది. శేషపూరణమునకగు విశ్రాంతిని శాస్త్రీగారు చేకూర్చుకొనుతఱికి భగవానుఁడు దీర్ఘవిశ్రాంతినే కూర్చెను; దురదృష్టము. “శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని” గదా.

మాఘమాహాత్మ్యము తుదికావ్యము; సంస్కృత పద్మపురాణాంతర్గతమగు మాఘమాహాత్మ్యమునకుఁ బెలుఁగుసేత. మూలగ్రంథము నలుబదియేడధ్యాయములు పరిమితము. పందొమ్మిదధ్యాయములవఱకుఁ దెనిఁగింపఁబడినది. ఆంధ్రీకరింపఁబడిన భాగమునఁ దొమ్మిదివందలకుమించి పద్యములున్నవి.

శాస్త్రీగారు మాఘమాహాత్మ్యము నాంధ్రీకరించి నెఱదాతలగు నిడుబ్రోలువాస్తవ్యులు మహారాజశ్రీ పాములపాటి సుబ్బరాయఁడుగారి కంకితమీఁదుఁ దలఁచెను. తన ఈ యభిప్రాయమును భాషాభిమానియు ఆశ్రితపోషకుఁడగు సుబ్బరాయ మిత్రుని యెదుట నాశుపద్యములతో వెల్లడించిరి. కవులన్న సహజాభిమానముగల సుబ్బరాయ వదాన్యుఁడు కవికేళురుని తలఁపుకేల ఇయ్యకొనకుండును? సర్వలక్షణశోభితయగు కవితాకన్య తనకేలుపట్ట నుద్యమింపఁద్రోసిపుచ్చుకొను మఁదుఁడెవఁడుండును? నిరంజనకవీంధ్రుని ఆ అసమాన మేధాసంపదకును, ఆశుకవిత్వ చాతుర్యమునకును బెల్లు సంతసించి యప్పటికిప్పు డాఱువదలఁతూప్యములు బహుమానించినాఁడట. భాషాభిమానమున్నను, కవీసమ్మానమున్నను ఇట్లుండవలదా! అట్టి అభిమానశీలురగు దాతలుఁట. పట్టియే పూర్వకవులు కవిరాజులై తనరారిరి.

సుబ్బరాయఁడుగారినిగూర్చి నిరంజనకవిశేఖరుఁ డొక తారావళిని రచించెను. అందాయన గుణగణములు చక్కఁగా వర్ణింపఁబడినవి. సుబ్బరాయఁడుగారు ఏకపత్నీవ్రతుఁడు. ఈ విషయమును వాఙ్మయవీధిలోఁ జిత్రించుటకు మనకవి—

మ॥ ఒకపట్టణఁగేలువట్టితివి ధర్మోత్సేకివై; యంతఁ జా
లక విశ్రాణనకాంతఁగూడితి వడేలా? యాపయన్ గీర్తికాం
తకుఁ జోటిచ్చితి వందుపైఁ గవనకాంతల్ జంతలై వచ్చినా
రిక నీ యేకసతీత్వమేమగునొ కానీ సుబ్బరాయాగ్రణీ!

అని యాయనకుఁగల దాతృత్వమును సారస్వతాభి రుచినిఁగూడఁ గీర్తించియున్నాఁడు. ఈ సందర్భమున “సుబ్బరాయతారావళి”లోని యొకటిరెండుపద్యము లుదాహరింపనిది కలము ముందునకు సాగుటలేదు.

మ॥ అరినిర్భద్యము నీదుగుట్టు! సకల • వ్యాపారసౌకర్య దు
స్తరపాండిత్యము నీదుకట్టు! నిఖిల • శామండలీ మండన
స్ఫురకీర్తిప్రభ నీదురట్టు! ముదివేల్పుంజెట్టు నీకెట్టు! బల్
సిరి నీవాకిటి కాటపట్టు! భారీరా! • శ్రీ సుబ్బరాయాగ్రణీ!

మ॥ కలుముల్ చిమ్మెదు నీకటాక్షములు దక్కన్ గబ్బపుంగన్నె ల
గ్గలపుం ప్రేమలఁ జిక్కి యుజ్వలదలంకారక్రియా చాతురీ
కలనక దేటి, “ననుక ననుక నను ననుక • గామింపవే!” యంచు వి
న్వాలభావంబులఁ బైపయింబదుదు రా • రా సుబ్బరాయాగ్రణీ!

మ॥ కవితాకన్యకలెందఱో నిను సమాకర్షించి వెంపొందిరఁ
చు విచారించి, బహుప్రియారతుడవై • శోభిల్లు నీమాడ్కివై
భవమబ్బున్ నిజ చాకచక్య నిఘణీభావంబు జూపింప వ
చ్చె వరింపందగు మత్కవిత్వరమణిక • శ్రీ సుబ్బరాయాగ్రణీ!

సుబ్బరాయని గుణగుణములను శాస్త్రీగారి కవితావైఖరిని దెలిసికొనుటకు సుబ్బరాయతారావళియే చదువవలయునుగాని, యొండురెండుపద్యము లుదాహరించినమాత్రం దృష్టి కలుగదు. ఈ సందర్భమున నొకయుదంతము వ్రాయవలసి యున్నది. సుబ్బరాయఁడుగారు దన్ను గూర్చి ఇతరకవులు వ్రాసిన పద్యములను, శాస్త్రీగారు రచించిన తారావళిని గవులనామములను సూచింపక ఇందేకవిత్వము బాగున్నదియుఁ దనకుఁదెల్పవలసినదని మహాపాధ్యాయ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రీగారికిఁ బంపిరి. వేంకటరాయశాస్త్రీగారు ఆపద్యసంపుటములను బరిశీలించి సుబ్బరాయతారావళిలోని కవిత్వము మిన్న యనియు, ఇయ్యది ప్రాచీనులగు శ్రీనాథాదుల కవితాఫక్కిని బోలి యున్నదనియు, నిట్టికవులు ప్రస్తుతమాండ్రదేశమునఁ గొలఁది గానుండురనియు మిక్కిలిప్రశంసించి ఆకవితాగుణముల నిరూపించివ్రాయుచుఁ, దత్కర్తనామమును వెంటనే దెలియఁజేయవలయునని సుబ్బరాయఁడుగారికి వ్రాసిరఁట*. తరువాత తారావళికర్త నిరంజనకవి యని తెలిసికొని వేంకటరాయశాస్త్రీగారు నిరంజనశాస్త్రీగారన్న మైత్రితో నుండువారు. వేంకటరాయశాస్త్రీగారికి వీరియెడ స్నేహమును అభిమానమును గలుగుట కింకొక కారణమునుగూడఁ గలదు. కుమారాభ్యుదయములోని కవిత్వము వేంకటరాయశాస్త్రీగారికిఁ బ్రీతికరమైనది. “ఆటలాడినయట్టు లాగడంబునటించి యేలాలతాంగి నుయ్యాల లూపు” అను కుమారాభ్యుదయములోని సీసపద్యమునకు

* వేంకటరాయశాస్త్రీగారు వ్రాసినలేఖ లభింపలేదు.

ముఱిసి, వేంకటరాయశాస్త్రిగారు ఏలాలతాంగినుయ్యాల
 లూపినకవి నిరంజనశాస్త్రిగారు ప్రతిభాశాలియని, జీవితాం
 తమువఱకును దనమిత్రులతోడను శిష్యులతోడను పలుకు
 చుండెడివారు. ఔదార్యశోభితుఁడును సత్కవితాప్రియుఁ
 డును అగు సుబ్బరాయఁడుగారు మాఘమాహాత్మ్య కృతినమ
 ర్పణ సందర్భమున నిరంజనకవీంద్రునకు అయిదెకరముల
 మాగాణి భూమిని బహూకరింతుననియు వాగ్దానమొనరించిరి.
 కాని గ్రంథరచన తడవైనది. సుబ్బరాయఁడుగారు రస్తంగతు
 లైరి. మన కవిశేఖరుని భాగ్యపాత్రము భగ్నమైనది. అంతటితోఁ
 గవి నిస్పృహుఁడై శేషపూరణమునను నిరుత్సాహి యయ్యెను.
 ఇప్పటికైనను శ్రీసుబ్బరాయ సతీమణి భర్తృమనోరథమును
 నెఱవేర్చి సారస్వతసేవకును దోడ్పడినదై కృతకృత్యత నందుగాక
 యని యాశించుచున్నాము.

మాఘమాహాత్మ్యము ముక్కకుముక్క తెనిగింపును,
 డు, ము, వు, ల చేర్చును మాత్రము గాదు. పురాణేతిహాసముల
 నాంధ్రీకరించుటలో నన్నయ తిక్కనాదులెట్లు నీరసఘట్టములను
 వీడి రసవద టములను దెనుఁగుబాసపొంకము; దప్పకుండునట్లు
 లలితగతి నాశ్రయించిరో, శాస్త్రిగారును ఆమార్గమునే
 యవలంబించి యాంధ్రీకరణమునకుఁ దివిరినారలు. శాస్త్రి
 గారికి శ్రీనాథుని కవనమన్నను, "నాచనసోమనాథ భట్టు
 మూర్తుల రచనలన్నను అభిమానము మొందు. తెనుఁగు
 సేతలోను, సీసముల ఒయ్యారపు తూఁగునడకలలోను నిరంజన
 కవి శ్రీనాథునియట్టివాఁడు. కాశీఖండపుఁ దెనుఁగుసేతవలె

మాఘమాహాత్మ్యాంధ్రీకరణమును వన్నెకెక్కినది. స్వతంత్ర గ్రంథమువలె నుండునుగాని యాంధ్రీకరణమని చెప్పవలకును దెలియుదు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే మూలశ్లోకముల నుదాహరింపక రసికావతంసుల తృప్తికై గొన్నిపద్యములమాత్రమిటఁ బొందు పఱచుచున్నాఁడ.

మాఘమహిమాభివర్ణనము.

సీ॥ పారాడునిసువు లఁబ్రపుముద్దుఁబలుకులఁ

గిలకిలలాడు ముంగిళులు గలిగి,

సిరులు దుటారింప ఁ విరిబోండ్లయాటలఁ

దలతల ల్దాలకు మోసలలు గలిగి,

పాఱుల ప్రామిన్కు ఁ పడఱుల మిన్నంది

కనకనల్దాను శుభఁధ్వనులు గలిగి,

తనివాఱ మెసవి గఁఱ్ఱునఁ ద్రేఱు నతిధుల

యెడ నెడఁదొడరు సంఁదడులు గలిగి,

గీ॥ వెలయు గీముల నింఱారు ఁ వేడ్కలలర

రోహిణీదేవి శచియు నఁరుంధతియు వె

లందిలోకంబులందు వఁలంతులగుట

మాఘమునఁ గ్రుంకు వెట్టిన ఁ మహిమఁగాదె.

తనకుఁదగిన యిల్లాలితోడి కాపురపుఁగలిమిని గూర్చి—

మ॥ ఆలరుఁబ్రాయపుటాలు, సర్వవిధ సౌ ఁ ఖ్యత్రేణీ నీజాలు న

ర్మిలిప్రోయాలు కురఁగటఁ మెలఁగుచుఁ ఁ బ్రేమమ్మ మైనీడగాఁ

బలుకర్ణంబుల కోర్చి యొక్కపనికిఁ ఁ బ్రాల్మాలమిఁ జాచుచో

నిలువు న్నీరగుఁగాదె సంయమివరా! ఁ నిక్కంబు యోజింపుమా.

పెండ్లికాలపుఁ బేరంటాండ నిండుసొగసు మనసునకు
నచ్చి జాను తెనుఁగున సాజముగ దిద్దిర తీర్పు.

సీ॥ పసిమిజగ్గుల యొడల్ | పసుపునీటఁ దొలంచి,
గడిమడుంగులు రింగు | లడరఁ గట్టి,
జిలుగు పట్టంచు రైకలు గుత్తముగఁదొడ్డి,
వలఁతి కుంకమబొట్టు | లలరవెట్టి,
విరిగుత్తిగుబ్బల | విరిసరుల్ తవణించి,
పలుచ గందమ్మ చెఱ్ఱుల నలంది,
క్రోమ్ముడిఁ గెందమ్మి | తెమ్మ లిమ్ముగజెక్కి,
పసపుఁబాఠాణిని | బదముల నిడి,

గీ॥ మృదులవాక్కుల విషయమ్ము | జదురపఱచి,
కులపురంధ్రులు నట్టింట | నిలచినపుడె,
సదనమతిదీప్యమానమై | సందడించెఁ
బెండిలికిఁ బేరఁటాండ్లొక్కో | నిండుసొగసు.

భీష్మోదయకావ్యము శ్రీకాట్రగడ్డ వేంకటసుబ్బయ్య
గారి కంకితమొనర్పసంకల్పించి వ్రాయఁబడినది. దానినిగూడ
అష్టాదశమహావర్ణనములతో నిండిన ప్రబంధముగనే రచింప
సమకట్టెను. గ్రంథావతారికలోని కొన్నిపద్యములప్పటి కవి
యభిప్రాయము నిట్లు నిరూపించుచున్నవి—

ఉ॥ భంగి నెసంగు బంగరువుపల్కలై పల్కల చిల్కలైన, వా
సింగఱు మాధురీకవనశిల్ప మనల్పమ యైనఁ, గీర్తిఁజెం
దం గమకించువో సుభగనాయకరత్న విహీన కావ్య భ
వ్యాంగద మెద్దియున్నెగడునా యని సంశయమంది వెండియున్.

సీ॥ ఆడంబరాశుధా | రావధానాదిక

ప్రజ విజుల భ్రాంతిపఱచు నపుడు,
 అన్యభాష యోషి | దవలంబనము హెచ్చి
 దేశభాష విపత్తిఁ | దెమలు నపుడు,
 పూర్వ లక్షణలక్ష్యములఁ ద్రోయు నభినవ
 వాచాలు రూరక | వదలునపుడు,
 పొల్లవోయెడు గద్య | లల్లుపెల్లెడ రేఁగి
 జన మాన్యత గడంగ | సాఁగునపుడు,

గీ॥ ప్రాణ చాతుర్య ధుర్య ప్రబంధ బంధు
 ర ప్రసాద రసాస్వాద | న ప్రమోద
 భరణ చణులైన ప్రభువులు | వడయనేర
 రనుచు మఱిమఱి సందేహ | మాత్మఁగదిరి.

సీ॥ రాజ నరేంద్ర తు ♦ మాజానిచేఁ గదా
 నన్నయ శాసనో ♦ న్నతి వహించె,
 మన్మస్థిస్థిస్థిపాల ♦ మహితుఁడుండినఁగదా
 తిక్కన కవివిధి ♦ స్థితి గమించె
 వీరభద్రాది భూ ♦ విభులయున్నిని గదా
 శ్రీనాథుఁ డధికప్రస్థితి మెఱసె,
 కృష్ణరాయ మహీప ♦ విష్ణు నండను గదా
 వెద్దన కవులలోఁ ♦ బెద్దయయ్యె,

గీ॥ మఱియు భూభుజులెందఁ తొందఱి సహాయ
 మనుసరించిన కవిచంద్రు | లధికులైరి,
 నేఁటి పాశ్చాత్య రాజన్య | నిర్వృతమునఁ
 దెనుఁగుఁగబ్బ మధోగతిఁ | దెమలెఁగాని.

వ. అయినను.

ఉ॥ లోకము చిత్రితప్రకృతిలో భ్రమియించుచునుండు; నిద్ది కా
 లాకృతిగాక వేటొకటి ♦ యా? యటుఁగావున సంధ్రవాగ్వధూ
 టీ కరకంకణ క్వణ పటిష్ఠ వరిష్ఠ విశిష్ట హృద్య వా
 చాకలనంబు తద్జ్ఞుల కొకప్పటికైన రుచింపకుండునే.

క॥ అను నిశ్చితమతిఁ దాదృ

గ్జనతా ఘనతా వితాన ♦ సందర్శన హృ

జ్జనితాను తాపభరణున

వనవరతా న్వేషపరత ♦ నట్టాడు ... 'చుండఁగా'

పై నుదాహరించిన కృతిపతి లంభించి కావ్యరచన కుత్సా
 హంబు గల్పించి ప్రేరేపించినట్లు నుడివియున్నారు. దీనినిబట్టి
 తెనుఁగువారు కవులన్న నాదరాతిశయములు జూపరని తెలియు
 చున్నది. ఇట్టివిలాప మాధునికకవులందఱు నించుమించు చేసిన
 వారే. అది మన తెలుఁగునాటి దౌర్భాగ్యము, నూటికొక్కఁడో
 కొటికొక్కఁడోగాని తెలుఁగు కవిని, తెనుఁగుఁగబ్బమును గౌర
 వించి తెనుఁగుదల్లిని బూజింపఁడు. ఈ నిరభిమానత మనపెంపు
 నకుఁ బెద్దయడ్డంకి.

కవి ఇంత నిస్పృహచెందియుఁ దనది “ఆంధ్రవాగ్వధూటీ
 కరకంకణ క్వణ పటిష్ఠ వరిష్ఠ విశిష్ట హృద్య వాచాకలనంబు”
 గావున తస్జ్ఞుల కొకప్పడైనా రుచింపకపోదని కావ్యరచన
 మజ్జగించలేదు. ఇదియ కవికుండవలసిన ధైర్యము. భవభూత్యా
 దులు నిట్టిధైర్యమునే పూని విజయమునందిరి.

భీష్మోదయమును అసంపూర్ణగ్రంథమే. శంతనుడు వేటాడుచు గంగాపులినమున విహరించునంతవఱకు వ్రాయఁ బడియున్నది.

వీరి యుండొకకృత నాచెబ్రకటతమయిన “బ్రహ్మా నందలీల” అనునాటకము. “ధీనిధి తత్వజ్ఞుఁడు తత్వానందస్వామి అతులితానందకథాధీనత సమకూర్చిన వాచానివహము” ననుస రించి నిరంజనకవిశేఖర కవితాచిత్రిత మైనదీనాటకము. శ్రీ వీరబ్రహ్మేంద్రస్వాములవారి జీవితకథ ఇందభివర్ణింపఁబడినది. ఇది శ్రీమునగాల సంస్థానాధీశ్వరులగు రంగరావు బహద్దరు వారి కంకితమై బహూకృతినందిన యుత్తమనాటకము.

కవిశేఖర బిరుదము

నిరంజనశాస్త్రిగారు కల్యంధకౌముదీ కుమారాభ్యు దయాది కావ్యములు వ్రాసిన పిమ్మట, వారి అసాధారణ కవితావైభవమునుగూర్చి ఆంధ్రపండితు లిచ్చిన అభిప్రాయ విశేషములనుబట్టియు, ఆకావ్యముల రచనానైపుణ్యమును బట్టియు వీరికి “కవిశేఖర” అనుబిరుదము నిచ్చిరి. ఈబిరుదము చీమకుర్తిలో జరిగిన కృష్ణా గుంటూరుమండల విశ్వబ్రాహ్మణ సభలోఁ గొంతమంది కవులును బండితులును గూడి ఇచ్చి యున్నారు. ఆంధ్రమునఁ జక్కని కవిత్వము చెప్పఁగల కందు కూరు మల్లికార్జునాచార్యులు బి. ఏ. గారు, ఇంక నితరకవు లును ఇందులకుఁ బ్రోత్సాహకులు. కుమారాభ్యుదయము లోని—

సీ॥ మిడిమిడి యెండపైఁ ♦ బడకుండఁ వగురీతి
 ఛత్రంబు వట్టు మీ ♦ చండకిరణ!
 అలసటఁ జీటుచెమ్మటలఁ దోఁగకుండ విం
 జామరల్వేయుము ♦ సరసిజాతు!
 మహితపూరుష నూక్త ♦ మంత్రపూర్వకముగ
 స్వస్తిచెప్పుము ♦ సరోభవతనూజ!
 తలిరులు సుమములు ♦ దగుషోత్రములనించి
 పరుగులెత్తుఁడు ముందు ♦ ప్రమథులార!

గీ॥ తెడలునప్పుడు జాగ్రత్త ♦ వృషభరాజ!
 బుస్సనక మేన నడఁగు మీ ♦ భుజగనాథ!
 మాననీయ తపోవన ♦ మధ్యమునకుఁ
 జంద్రశేఖరఁడరుడెంచు ♦ సమయమయ్యె.

ఈపద్యమును జదివి అందలి 'బుస్సనక మేననడఁగు మీ భుజగనాథ' అను మందలింపునకును, 'తగురీతి-ఛత్రంబువట్టుము' ను వాక్యములోని క్రియావిశేషణముయొక్క విశేషార్థ స్ఫూర్తికిని అచ్చెరువంది, ఇట్టి కవివతంసుని కవిశేఖర బిరుదముచేసెనను ఆరాధింపనిది తెలుఁగుఁడల్లి కనియదా యని మల్లికార్జునాచార్యులు గారాబిరుదముచే శాస్త్రిగారిని గౌరవింప నుత్సుకులెరఱు.

నిరంజనాఝ్యుని కవిత్వమునుగూర్చియు, ఆయన పుస్తకములనుగూర్చియు విసుర్చించుటకీ చిన్నిపాత్రమునఁ జోటుచాలదు. ఆయినను నించుక బ్రస్తావింపనిది కవితాక్రీతి యూరకుండనీయదు. శాస్త్రిగారు నవరసముల నసమానముగఁ గవిత నల్లఁగలరు. వీరశృంగారముల వర్ణనమున్న నిరర్గళము. శృంగార

వర్ణనములోఁ బ్రత్యేకత యున్నది. ఆశువుగఁ జెప్పినను, పదము లకుఁ దడవుకొనుట, నిరర్థక పదప్రయోగము మొదలగు అవలక్షణములును, యతిప్రాసములకుఁబడు తంటాలును గించిత్రేని గోచరింపదు. శాంతరసాభివర్ణన సమయములందును, వివిధములగు మానసిక భావములఁ జిత్రించుపట్టులను వీరుచూపుకౌశల మాశ్చర్యకరము. ధర్మపాలుని శీలమును గుణగణములను వర్ణించు సందర్భములోని యొకపద్య మీదిగువఁ గాననగు.

సీ॥ మోముఁ జందురునెత్తి ♦ ముచ్చటాడఁగఁబోఁడు
గమలేక్షణలయందుఁ ♦ గంటదేమొ,
మానసాబ్జమునైన ♦ మఱలుగొల్పఁగనీఁడు
చంద్రాస్యలందు మఁ త్సరమదేమొ,
నీతిమాటలనైన ♦ మ్మిజాపఁగరాఁడు
వగలాడులందలి ♦ పగయదేమొ,
కనకాంగమలస్త్రీల ♦ గాలిసోఁకఁగనీఁడు
సారంగకచల విఁ కారమేమొ,

గీ॥ మానవృత్తిని రాజ్యధర్మములు గడపి
లోకభారంబు సవరించుఁజోకగాని,
వెస సమస్తభ్రమలో మది ♦ వెడలఁద్రొక్కి
తనియు మదినుండు ఊఁ జీశతల్లజుండు.

శాస్త్రీగారికి వైదికప్రీతి మెండు. ఇరవు దొరకినపుడెల్లఁ దన శోత్రియత్వమును జూపుచుండును. వేదాధ్యయనము, యజ్ఞకరణము, దానవ్రతాది నియమము మున్నగునవి వారి కవితయందు లెస్సగా వర్ణితములు. ప్రాచీనఋషులయెడఁ బూజ్యభావమును మిన్నుముట్టుచుండును. తన గోత్రకర్తయగు

సానగబ్రహ్మషీఁని స్మరింపనిది ఏ కావ్యారంభమును సేయలేదు. ధర్మపాలచరితలో —

చ॥ ఉరుతర లోకస్పృష్టి మది ♦ నూనుచు ఋజ్ఞిగమఁబుతోఁ బరా
త్పరుప్రథమాన నాబ్జమగు ♦ ప్రాగ్నిశఁబుట్టి యఖండుఁడై, చరా
చరములఁబ్రోవఁజాలు తను ♦ జాతులఁగన్న మహామహుండు మ
త్సురుచిర గోత్ర కర్తయయి ♦ శోభిలు సానగ మానిఁగొల్చెదక.

కుమారాభ్యుదయములో విశ్వజ్ఞఋషినిగూర్చి—

మ॥ తుణతక విశ్వకృదూర్ధ్వ వక్త్రమునఁ బూ ♦ పవ్యక్తి లోకైక వీ
తుణుఁడైవెల్లె, హిరణ్మయాకృతి పరి ♦ జ్ఞానంబుపూరించె; బ్రా
హ్మణ ధర్మ ప్రణవాగ మాధ్యయన ము ♦ ద్యత్రీడఁగావించె, స
త్పణతుల్ మిక్కిలి లెక్కఁగొనియె; విశ్వజ్ఞుని సామాన్యఁడే?
ఇప్పటి నవనాగరికులకు శాస్త్రీగారికి గోత్రఋషుల
యెడఁగల అపారభక్తి యాదర్శమై తనరారుగాక!

మన కవిశేఖరుఁడు వీరగుర్వనుకంపా సంపాదిత సరస
కవితాధురంధరుఁడు. చిన్నప్పటినుండియు వీరబ్రహ్మసాస్వమిభక్తికి
వీరి హృదిలోఁ బాదుకొన్నది. శాస్త్రీగారు వీరబ్రహ్మోపాసన
చేతనే యట్టి కవితావైభవము నందఁగల్గిరి. కావుననే దన తొలి
కవిత్వము నమ్మహాసీయుని చరిత్రాభివర్ణనముచేఁ బూతము
చేసికొని, యంతిమకృతిలోను ఆపవిత్రాత్మునే గొండాడి
వాగీశ్వరీ ప్రసాదసిద్ధి వడసిరి.

శాస్త్రీగారు తనబుద్ధిపాటవమును సంఘసంస్కరణమున
కును, బ్రతికాప్రకటనమునకును, దేశసంచారమునకును, మత
విజయమునకును వినియోగించిరేకాని, ఒక్క సారస్వతనిర్మాణ

మునకే ఉపయోగపెట్టినచో సాటిలేని కీర్తిని గడించి, ఇంక అద్భుతమగు నాంధ్రసాహిత్యమును సృజించెడువారు. వారిశక్తి భిన్నభూమికలలో మిక్కిలిగా వ్యయమైపోయినది. అయినను సారస్వత ప్రీతిమెండుగావున నింతటి వాఙ్మయమును నిర్మించిరి. పండితులగువారనేకులు భాషావిషయిక వాదములతోడను, గ్రాంథికగ్రామ్యకలహములతోడను, అసూయావిష్టులై ఒకరి నొకరు దుష్కృతిపోసుకొనుచు లోకమున కుపయోగపడని శుష్కవాఙ్మయమును బెంచుచుండ, శాస్త్రీగారట్టి అసంబద్ధ వాదములకు దూరముగనుండి తెలుగుదల్లిమెచ్చుకొలునకగు నట్లు భాషాసేవచేసిరి.

విశ్వబ్రాహ్మణసంఘ సేవకై, భాషావిషయికముగఁ దనకు లభింపనున్న ఆచంద్రార్కముగు ఇతోధిక దివ్యకీర్తిని సయితము పేక్షించిన మహాత్మాగి నిరంజనకవీంద్రుఁడు. ఈ విషయమును లోకమెంతవఱకు గ్రహింపఁగల్గెనో తెలియదు.

ఈ కవితాచంద్రుని కావ్యములలోఁ గల్యాణకౌముదీ కుమారాభ్యుదయములును, బ్రహ్మానందలీలలును మాత్రము ప్రకటితములు. ఘోషాలచరితము, భీష్మోదయము, మాఘ మాహాత్మ్యము, సూర్యశతకము సచ్చుకాలేదు. ఉదారులగు భాషాభిమాను లాగ్రంథముల నచ్చొత్తించి, ఆంధ్రభారతీసేవ సల్పినవారై తెనుఁగు వాఙ్మయాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుదురుగాక యని కోరుచున్నాను.

శాస్త్రీగారాయాదేశములలో సంచరించునపు యాచార వ్యవహారములను, వేషభాషాదులను జక్కని

లలో శ్రీనాథునివలె వర్ణించుచుండెడివారు. ఇట్లు వారాయా తావుల రసికులప్రేరణచే వ్రాసి విడిచిన పద్యములు లెక్కకు మిక్కిలిగాఁ గలవు. వాని నన్నింటిని సంపాదించినచో నొక పుస్తకముగాఁ బ్రకటింప వీలయ్యెడిది. కాని శాస్త్రిగారట్టి శ్రద్ధవహింపలేదు. వారు జీవించియుండగాఁ గొన్ని హాస్యరస భరితములగు పద్యముల నపుడపుడు చదువుచుండెడువారు. ఇప్పటికైనను అభిమానులగువారు పూనుకొన్నచోఁ గొన్ని పద్యములైనను దొరకకపోవు.

శాస్త్రిగారి ఆశుకవిత్వము సైతము రసము చిప్పిలుచు భావోన్నత్యము కలదై పండితులఁ దనియింపఁ జాలునదిగను సామాన్యజనము నాకర్షించునదిగను గూడ నుండును. శాస్త్రి గారు రోగగ్రస్తులై నాలుగైదుదినములలో మరణింపనున్న సమయమునను, ఆశువుగా నొకటిరెండు పద్యములు చెప్పిరి. మనస్సు స్వాధీనములో లేమిచేతనో వ్యాధిభరముచేతనో యొకటి రెండు దొసఁగులతోఁ బద్యములు పూర్తియయినవి. ఎంతటి చిరకాలాభ్యాసమున్న మృత్యువాసన్నమైన అట్టితటిలోఁ బద్యములు చెప్పఁగలుగుట. ధన్యులు ! నిరంజనశాస్త్రిగారు ధన్యతములు !! అజరామరమైన యశశ్శరీరములో నలరా రుచు “జయంతితే రససిద్ధాః కవీశ్వరాః” !

అధ్యాయము 3

మిత్రలాభము

వివిధవిషయములతో సంకులమైయుండు మానవుని మనస్సును వినోదింపఁజేయుటకును, దానిని సన్మార్గమునకుఁ ద్రిప్పి కార్యశూరత నెలకొల్పుటకును, మంత్రినాఁడగు సహధర్మచారిణి యెట్టిదో ఉదాత్తగుణశోభితుఁడగు మిత్రుఁడు నట్టివాఁడు. సత్కళత్రము, సన్నిత్రుఁడు, సత్పుత్రుఁడు ఈమువ్వురే మానవజీవితమును ఆనందకందముగఁ జేసి, శాంతిసౌఖ్యములను జవిజూపఁగలవారు. పురుషుఁడు ఎట్టికష్టములఁ బడుచున్నను వానినన్నింటిని దృణప్రాయములుగ ధిక్కరించి, తాను సాధింప నెంచిన ఘనకార్యముల ఫలమును శీఘ్రమున నందఁగల్గుటకీ మువ్వురే సహాయభూతులు. అట్టిమువ్వురిలో యోగ్యురాలగు భార్య శాస్త్రీగారికి లభించెను. పోగా నిత సన్నిత్రుఁడు. అట్టి చెలిమికాఁడును శాస్త్రీగారి ఘనాశయములు నెఱవేఱు సమయమున కేల లభింపకుండును ?

బందరుపట్టణనివాసులు, ఆంగ్లవిద్యా విరాజతులు, సుగుణగణాలంకారులు బ్రహ్మశ్రీ† కొండిపర్తి వీరభద్రాచార్యులుగారు మనకథానాయకునికిఁ బరమాత్మ మిత్రులు కావలసియున్నారు. శాస్త్రీగారిగురువులలో నొకరగు పర్వతం నృసింహశాస్త్రీగారిది బందరని మున్నే చెప్పియుంటిని. నిరంజన శాస్త్రీగారి శాస్త్రాధ్యయనము బందరునందు జరిగినది కామింజేసి, ఆచార్యులుగారితో సమావేశము పొసఁగినదికాదు.

ప్రస్తుతము సన్యాసాశ్రమముననున్న శ్రీశ్రీశ్రీ తత్వానందస్వామిలవారు.

వీరభద్రదాచార్యులుగారు నృసింహశాస్త్రిగారిద్వారా నిరంజనాచార్యుని తెలివితేటలు, శాస్త్రవైదుష్యము, వాదప్రోథిమ, బుద్ధికుశలత, మున్నగువాని నపుడపుడడిగి తెలిసికొనుచుండెడువారు. శాస్త్రిగారి అత్తవారిల్లు సుప్రసిద్ధమగుకొల్లూరు. వారచట పురాణకాలక్షేపము, కవితాప్రసంగము చేసియుండిరి. వీరభద్రదాచార్యులుగారు కొల్లూరు హైస్కూలునం దుపాధ్యాయులుగా నుండుతఱి శాస్త్రిగారినిగూర్చి వినుచుండెడివారే కాని చూచి మాట్లాడుట యెన్నడును దటస్థించలేదు. నిరంజనశాస్త్రిగారును, వీరభద్రదాచార్యులను నోకస్వజాతి వ్యక్తి, శేషముషీధురంధరుఁడు, ఆంగ్ల భాషామనీషికలఁడని ఆయన దర్శనార్థ మువ్విఱ్ఱురుచుండెడువారే. ఎందులకీ చూడవలయునను అత్యాశ? తనహృదయమును క్రుంగఁజేయునట్టి సంస్కరణ భావములకు, ఘనాశయములకు దోహదము చిక్కునేమోయనియే ! సమకాలికులలో సంస్కృతాంధ్రములఁ బొందితి గడించిన విశ్వబ్రాహ్మణ విద్వాంసులున్నను, ఆంగ్లమున నిపు ఁడై సద్భావములుకల వ్యక్తియొకఁడు తనచెలికారమునకుఁ గావలయునని శాస్త్రిగారితలఁపు. అట్టికోర్కెయే సఫలమగు సమయ మాసన్నమైనది.

వీరభద్రదాచార్యులుగారు కొల్లూరు పాఠశాలనుండి రాజమహేంద్రవరము కాలేజీలో ట్రైనింగు చదువుటకు, తెనాలిమీఠుగా రాజమందిరమున కేగుచుండిరి. నిరంజనశాస్త్రి గారు గృహసంభారముల మూటలను మూఁపుననిడుకొని, తెనాలినుండి స్వగ్రామముగు దుగ్గిరాలకుఁ బయనించుచుండిరి.

రైలుపేషనులో ముందుగాబోవు ఇద్దఱు నాయకావతంసుల శుభసమావేశము. అది యదనుగా కులమాత ఇరుగురి యుత్తమాంగములను ఆశీరక్షతలు చల్లినది. “వాంఛాఫలసిద్ధిరస్తు” అని యొక మేల్మీక్షవన. తథాస్తు ! ఇంతకన్నఁ గావలసినదేమి ? ఒకరిముఖము నొకరు ఆత్మభావముల కైక్యతసంధిల్లఁ దేటిపాఱఁ జూచుకొనిరి. అయ్యది 1907 వ సంవత్సరము మార్చి మాసము లోని పదుమూడవరోజు.

మన క్రొత్తనెచ్చెలు లిరువురు బండిలో దుగ్గిరాలవరకుఁ బయనించిరి. ఏమేమి రహస్యములను మాట్లాడుకొనిరో, ఎట్లా త్మలకైక్యము నూల్కొల్పిరో ఎవరికిఁ దెలియును ? భావికాలమునఁ గర్మయోగ దీక్షాబద్ధులయి సలిపిన మంచిపనులే వారి నేస్తముయొక్క మొదటిమాటలివి యని యూహింపఁ జేయవలయును.

ప్రబోధినీ వ్రతికాస్థాపనము

నిరంజనశాస్త్రిగారిది సంస్కరణ పూర్ణహృదయము. ఏజాతిగాని, ఏ సంఘముగాని, ఏమతముగాని, తన రూపమును దానెఱుంగని అధమస్థితిలో నుండుట వారి కిష్టముండదు. అన్నికులములును విద్యా నైతిక రాజకీయాది విషయములలో సమాన గౌరవమును సంపాదించినపుడే — సమానాభ్యుదయమును బొందఁగల్గిన నాఁడే హిందూదేశము తనయొక్క గొప్పదనమును దేశదేశాంతరములకును జాట్లెగలదని వారితలఁపు. తుట్టతుదకు ఉన్నతజాతులు ఉన్నతసంఘములేగాక, కట్టగుడ్డ, కుడువఁ గూడును లేవట్టిబీద

జాతులు సైతము చదువుసంధ్యలు గలిగి మనవలె ననియే తన యభిప్రాయ మైనట్లొకసారి ప్రసంగవశమున నాతోఁ జెప్పి యుండిరి. శాస్త్రీగారి కట్టి ఋజుదృష్టియుండుటచేతనే ఏ జాతిని గాని, ఏ సంఘమునుగాని, ఏ మతమునుగాని, తుటతుదకే వ్యక్తినిగాని తూలనాడుట వారిస్వభావమున లేదు.

లోకమునంతటిని సంస్కరింపఁజాలు ఊహజాలము మనస్సున నుండునే కాని సామాన్య విద్యాజ్ఞానములుగలవ్యక్తికి, ధనాధ్యుఁడు కానివానికి అది సాధ్యమా? కాదు. అయ్యది ఆత్మ శక్తిని నిండాఠసంపాదించిన ఏ గాంధీమహాత్మునివంటి పురుషోత్తమునకో సాధ్యము. అట్టివారికిని గాలవ్యవధి అవసరమయినట్లు నేఁడు మనకన్నులతోఁ గాంచుచున్నారముకదా !

శాస్త్రీగారి ఈ సద్భావములు ఫలించుటకు విశ్వబ్రాహ్మణసంఘక్షేత్రము తగియున్నది. తనజాతిని మాత్రము బాగుగా సంస్కరించి అభ్యున్నతికిఁ గొంపోవుదమని ఎంచిరి. నిద్రాముద్రితులై శిల్పి బ్రాహ్మణధర్మములను, శిల్పమాహాత్మ్యమును విస్మరించి, స్వార్థపరులైన వారి ఎత్తిపోడుపులకు హేళనలకుఁ బాత్రులై దైన్యజీవనముచేయుచున్న స్వసాంఘికుల మాంద్యమును బాపుటకు, సంస్కరణశంఖమును బూరింప శాస్త్రీగారికి దివ్యసంకల్పము కలిగినది. ఏ మార్గమున జాతిని సంస్కరింపవలయును? ఎట్లు సంస్కరణోద్యమము ప్రారంభించి? అది అన్యసంఘములకు సైతము మార్గధర్మకముకాఁగలదు? ఈ యూహలతోఁ దన మొదటికార్యక్రమమున 'ప్రబోధిని' పత్రికను స్థాపించిరి.

మొట్టమొదటగాఁ బ్రతికను నెలకొల్పుట దూరమాలోచించి చేసిన పని. ఎందువలన నన? తనభావములను జనులలోఁ బ్రవేశపెట్టవలసియున్నది. అందుల కూరూరను, బ్రతిపట్టణమునను బ్రచారము చేయవలసియుండును. అట్లు ప్రతి గ్రామసంచారము సేయుటయన్న ధనవ్యయముతోఁగాని సాధ్యమగు పనిగాదు. తాను సామాన్యకుటుంబి. ధనధాన్యసంపదలవ్వారిగాఁ గలవాఁడు గాఁడు. పోఁగా నికఁ జేతివృత్తుల మూలముననో యాజకత్వమువల్లనో, ధనముగడించి యట్లు సేయవలయును. ఒకవ్యక్తి కేవలము స్వార్జితమగు విత్తముతోఁ గుటుంబమును బోషించుకొనుచు, సంఘ సేవను సైతమా ముల్లతోడనే యొనర్చుట కష్టతరము. కావునఁ బ్రతికాసహాయమునఁ బ్రచారము సేయ నెంచెను.

తనసంస్కరణాభిలాషలను నెఱవేర్చుకొనుటకా కాలమునఁ బ్రతికలు లేవా? యని పాఠకు లడుగవచ్చును. అప్పుడు 'ఆంధ్ర, కృష్ణ' మున్నగు ప్రతికలు కొలఁదిగ మాత్రమున్నవి. అవి దేశవార్తలకును రాజకీయములకును నెలకొల్పఁ బడినవి. వానిలో ఒకసంఘమునకుఁ జెందిన వార్తా వ్యవహారములను ఎక్కువగాఁ బ్రకటించు నవకాశ ముండదు. ఒకజాతియొక్క ఉన్నతికేఁ గృషిచేయు ప్రతికయన్న నించుమించు దాని శరీరమంతయు నాజాతికే యర్పితమై యుండవలయును. మఱియు దేశమున జాతిద్వేషము, ఎదుటిసంఘముయొక్క గొప్పదనమున నసూయ, పరాభ్యుదయమున కాటంకములఁ గల్గించుటలను వేరుపురుగులవంటి దుర్గుణములు నేడలంతిగా చున్నను

నాఁడు వ్రేళ్ళు పాదుకొనియున్నట్లు చూపు నించుక ముందునకుఁ ద్రిప్పినఁ బొడకట్టును. అందుచే ఇతర పత్రికలయందుఁ జోటు చిక్కుటయు అసాధ్యము.

ఇట్టి విషమస్థితులలో సంఘాభ్యుదయమునకై ప్రబోధినీ పత్రికావతరణము. పూర్వము నుడివిన ప్రతిబంధకములున్నట్లును, అది కారణముగాఁ దన భావములు ఫలించుటకుఁ దానీమార్గము నవలంబించినట్లును నిరంజనశాస్త్రిగారే ప్రబోధిని మొదటి సంచికలో “స్వవిషయ” మను పత్రికాప్రాస్తావికయందొట్లు వ్రాసియున్నారు.

“ఈకాలమున దేశభాషాభివృద్ధిఁ గోరుపెక్కఁడ్రు స్వదేశ భాషచే వార్తాపత్రికలఁ బ్రచురించుచుఁ దమ తమ యుత్సాహము కొలది దేశభాషాభివృద్ధిఁ గూర్చి బ్రోత్సాహపఱచుచున్నారు. అటులనే ఈ యాంధ్రదేశంబునఁ గూడఁ బత్రికలెక్కువ ప్రచురింపఁబడుచున్నవి. కాని కొన్ని పత్రికలందుఁ గొలది సంఘములకే యుపయుక్తములగు వ్యాసముల వాఁయుచుఁ దదితరసంఘముల వారికి మనసు కలత నొందించుచున్నారు. అది మొదలుకొని స్వసంఘాభివృద్ధినిగోరు నాయుద్దేశ్యమునందుఁ జింతాకూరము లంకుఁచి వ్రేళ్ళునాటి మొండుగ నభివృద్ధి జెందినవి. కాని ఈ విషాదవృక్షముం బెకలింప విద్యాధనముల నత్యల్పుఁడనగుటచే నలవడినది కాదు. ప్రపంచమున నెన్ని వెతలనైనను నున్నెత్తుగ మీటివేయువారు మిత్రసత్తములేకావున ఈ విషాదము నామిత్రులు తెలిసికొని,

ఈపత్రికా ప్రచురణమునకుఁ బురికొల్పిరి." శాస్త్రిగారి ఈ నుడువులం బట్టి పత్రికాస్థాపనాభిప్రాయము దెల్లము కాకపోదు.

“ప్రబోధిని” పత్రిక 1907సం॥ ఆగష్టుమాసమున నెల కొల్పబడినది. నిరంజనశాస్త్రిగారు మొట్టమొదటఁ బత్రికాసంపాదకత్వమునకుఁ దన్నుదాదగననుకొని సాటిచెలికాడగు వీరభద్రాచార్యులుగారిని సంపాదకులుగా నుండుమని కోరిరి. కాని ఆచార్యులుగారు సైతము సంస్కరణాభిలాష, భాషాసేవాభిరతిగలవారై నను దాను గళాశాలలో నుండుటచే నిందుల కిచ్చగింపక నిరంజనార్యునే యుండుమనియు వలసినసాహాయ్యముఁ దాను జేసెదననియుఁ జెప్పిరి. చెప్పిరేకాని సంస్కృతాంధ్రములను మాత్రము చదివినవాడు సామాన్యముఁ డాంధసులుగా నుండురను లోకములోని అపోహ తాకిక జనసహజముగు పత్రికా నిర్వహణమున శాస్త్రిగారు విజయమునందంగలరాయను సందియమును వీరభద్రాచార్యులుగారికిఁ గలుగజేసినది. కాని పత్రిక వెలువడి సాంఘిక, సారస్వత, నైతిక, శైలికాది సర్వ విషయములను గూలంకషముగాఁ బ్రచురపఱచునదై యనతి కాలముననే లోకుల మన్ననల నందగల్గెను.

పత్రికను నెలకొల్పుటలో ముఖ్యోద్దేశ్యములగు, విద్యాభివృద్ధిచేయుట, వికమత్యముం గల్గించుట, దేశోపకారకములును, నులవృత్తులునగు పంచశిల్పములలోఁ గ్రొత్తదీనముం దెచ్చుట, శుశ్రీస్మృత్యామలయందు విశ్వ బ్రాహ్మణులకుఁగల అధికార స్వాతంత్ర్యముల వివరణము, సారస్వతసేవ మున్నగునవి అప్రతిహతముగా నెఱవేఱివవి. ఈ

పత్రికానిర్వహణమున శాస్త్రీగారికిఁ జేదోడు వాదోడుగాఁ బనిచేసినవాఁడలో ముఖ్యులు వెలగలేటి పూర్ణయ్య, పండిత యలవర్తి ఆంజనేయశాస్త్రీ, శ్రీరాం సుబ్రహ్మణ్యము, మంగళాపురపు లక్ష్మీనారాయణగారలు. వీ భద్రాచార్యులుగారు ప్రచ్ఛన్నముగానున్న రెండవ సంపాదకులే గావున వారిమాట వేఱుగా వ్రాయనక్కరయేలేదు.

పత్రికాప్రశంస సందర్భమున నొక్కటి చెప్పవలసి యున్నది. మన నేస్తకాండ్రువురు ఏకమై, ఇరువురుకవు లెట్లాక పద్యమును అవధానకౌశలమునఁ బూరింతురో, అట్లే వ్యాసములు వ్రాయునపుడు చెఱొకవాక్యమును వేసి విచిత్రావధానముసేయుచు వ్యాసములఁ బూర్తిచేయుచుండెడువారు. అందు నను ఒకరినొకరు మించవలయునను దలఁపుతోఁ బూర్వవాక్య సంబంధము దొలఁగనీక, ఉత్తరవాక్యమున రెండవవారి యూహకందికలేని భావమును గూర్చుచుండెడువారు. అట్లయినను ఒకరికొకరు విద్యాబుద్ధులలోను, భావసంపదలోను, కళాకౌశలమునను దీసిపోని చదువరులగుటచే ఇట్టి రచనావినోదముతోడనే వ్యాసములు ముగియుచుండెడివి.

కృష్ణా గుంటూరునుండల విశ్వబ్రాహ్మణ మహాసభ.

నిరంజన బుధుఁడు తన సద్భావములను నెఱవేర్చుకొనుటకగు సాధనములలోఁ దొల్లింటిదగు పత్రికాస్థాపనముం జేసినాఁడు. దానిమూలమున ఆయాభూమికలలోఁ గొంత గొంత సంచలనముం గలిగించెను. స్వసాంఘికుల నెల్లరి నేకీభవింపఁజేసి, తన యాశయములను, సంఘములోని కవిపండితులయు,

పెద్దలయు నభిప్రాయములను ఏకీభవింపజేసి, భావిభాగ్యము నకుఁ గ్రోతమార్గములను ద్రోక్కినఁగాని కార్యరంగమున రెండంజలైన వేసినట్లుగాదు. కాఁగా అందులకగు సాధనోపాయముల సేకరించుకొని యుద్యమ మారంభింపవలయును.

ఎల్లవిశ్వబ్రాహ్మణుల యభ్యున్నతీయే దన కిష్టమైనను, సత్కార్యములందు విజయము సులభముకాదు గావున, మున్నందు “కృష్ణా గుంటూరు మండలద్వయ విశ్వబ్రాహ్మణ సభ” నేర్పఱుపఁ నలపెట్టెను. ఆ సంఘక్షేత్రమును సర్వలక్షణ శోభితముగా సంస్కరించినచో, దాని నాదర్శముగా నిడుకొని యితరమండలములవారును సంస్కరణోద్యమములు సాగించి కృతార్థులు కాఁగలరని వారి యాశయము. మండలద్వయ మహాసభ నేర్పఱుచుటకు ఒక్క-పత్రికాప్రచారము చాలదు. కొందఱు వ్యక్తులు నడుములు కట్టుకొని గ్రామగ్రామమునకుఁ దిరిగి, సభయొక్క అవసరములను నిరూపించెడు ప్రబోధోపన్యాసములకు జేయుచు, ఉద్యమ తత్వమును జనసమూహము నకుఁ దెలియఁ జేయవలయును. అధికమగు వ్యయప్రయాసములు పడి ఎట్టెట్లో ప్రచారము సేయఁగల్గిరి. సభ గుంటూరునందో లేక కృష్ణాజిల్లాకు ముఖ్యపట్టణముగు బందరునందో మొదట జరిగినఁగాని, చిన్నపట్టణములందును, గ్రామములందును జరుగుటకు వీలుండదు. అందుకు మొదటగా బందరుపుర ప్రముఖతే పూనుకొనిరి.

ఏసమద్యమమైనను “శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని” నట్లు అంతరాయములు లేనిదిగానుండదు. అంతియేకాక మొద

టగా సర్వజనుల యామోదమును బడయఁజాలదు. కొందఱు బుద్ధిమంతులు కార్యము గట్టెక్కు ప్రముత్తుములు సేయుచుండ, మఱికొందఱు గుణమంతులు చెఱుపులు బఱపఁ దివురుచుం దురు. ఇది లోకసహజముకాని విరుద్ధమొంతమాత్రము గాదు.

బందరుపుర ప్రముఖులలోనే కొందఱు సభోద్యమమున కనుకూలురు; మఱికొందఱు ప్రతికూలురు. సభానిర్మాత లలోఁ బ్రథమగణ్యులు శ్రీ వీరభద్రాచార్యులుగారును, శాస్త్రీగారునే. అది జాతీయోద్యమము మెలమెల్లగా విజృంభించుచున్న కాలము. అప్పటినాయకులు దేశాభిమానపూరిత హృదయములు. వారిభావములు ప్రశాదరమునంతగాఁ బడయ కున్నను దేశక్షేమమును గూర్చుఁటివిగను, బ్రభుత్వమునకు వ్యతిరేకములుగను నుండుచుండును. వీరభద్రాచార్యులు గారిలో శాస్త్రీగారికంటెను జాతీయ భావము వెక్కువ. ఈ స్నేహితుల సభాకార్యము రాజద్రోహముగు నేమో యని పెక్కురు భయపడిరి. అందుచే ఆటంకములుప్పతిల్లినవి. ఇయ్యది రాజద్రోహవిషయముకాదు, సంఘముయొక్క బాగోగులను విమర్శించుకొను సభయని ఎంతచెప్పినను వినరైరి. ఈభయము విద్యాబుద్ధులుగలిగి యుద్యోగములు చేయువారిని సైత ముఱ్ఱాఁతలూపినది.

మఱికొందఱు విఘ్నకారులు సత్కార్యమున్న వెను దిరుగుబుద్ధిమంతులు, లేదా పెఱవారి గొప్పదనమును సహింపలేనివారైనఁ గావచ్చును. ఈరెండు శాఖలవారును సభాకార్యక్రమమునకుఁ బ్రతిక్షణమును విఘ్నములఁ గూర్చు

వారైయుండిరి. వీరుచేయు సభాప్రారంభము ప్రభుత్వము నెదిరించునది గాన విశ్వబ్రాహ్మణులెవరును నిందు జోక్యము కలిగించుకొనవలదనియు, వీరభద్రాచార్యులుగారు జాతీయతా దృష్టిగల యుత్సాహి, అట్టివారి యుద్రేకము సంఘమున కనర్థము దెచ్చుననియుఁ బ్రచారముచేసిరి. మఱియు గుంటూరులో నిరంజనశాస్త్రీగారిని పోలీసువారు అరెస్టు చేసిరనియు, ఇక్కడఁగూడ వీరభద్రాచార్యులుగారిని పట్టుకొని బంధింతురనియుఁ బ్రవాదములు పుట్టించిరి. ఇంకను మొదట నిర్ణయింపఁబడిన సభయొక్క తేదీ మార్పుచేయఁబడినదనియు బందరులో 'కలరా' యున్నదిగానఁ బ్రాణములయందాసయున్న వారెవరును సభకు రావలదనియు, కారణాంతరములచే సభయే ఆగిపోయినదనియు, విపరీతముగాఁ గరపత్రముల నచ్చొత్తించి యూహారఁ బంచిపెట్టుట, సభావిషయమున నుత్సాహులై యున్నవారి మనసులకు విఱుపుగల్పించి పరాజ్ఞులును జేయుట మున్నగు ప్రయత్నములవలన శ్రమపడిరి. తుట్టతుదకు రేపటిదినము సభయన నెల్లూరునుండి రానున్న † అధ్యక్షునికి "సభ ఆగిపోయినది రావలదని" తెలిగ్రాముగూడఁబంపిరి.

ఆహా! మంచిపనుల కెన్నిచెఱుపునో చూడుఁడు. ప్రథమ సభాసమావేశమున ఆయుద్యమ ప్రారంభకులైన వీరభద్రాచార్యులుగారు నిరంజనశాస్త్రీగారు పడిన యిక్కట్టులెన్నేనియుం గలవు. గ్రంథము పెరిగిపోవునను తలఁపుచే సంఘా

† ఈ ప్రథమ మహాజనసభాధ్యక్షులు (బ్రహ్మశ్రీ) కందుకూరు మల్లికార్జునాచార్యులు, బి. ఏ. గారు.

రముగా వ్రాయనైతిని. మఱియు రాజద్రోహభయమున సభ కాటంకములు గలిగించినవారి పేరులును అనవసరములని వ్రాయనైతిని.

వారించుటకు వీలుగాని ఈ విఘ్నపరంపరల మేఘములలోనుండియే మొఱపుఁదీఁగవలె సభావిజయలక్ష్మి సాక్షాత్కరించినది. మొదటిసభ 1908 సం॥ ఏప్రిల్ 18-19 తేదీలలో జరిగినది. మొట్టమొదటిసభలో సభ్యులయుఁ బ్రేక్షకులయు సంఖ్య పెరుగకపోయినను, కార్యము అంకురప్రాయముగా నెఱవేరినది. ఆకాలపు ఇతర సంఘనాయకులగు బ్రహ్మశ్రీ టేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు మున్నగు ప్రముఖులు సయితము పెక్కురదుదెంచి వీరి యుద్యమమున కాశ్చర్యచకితులైరి. కారణమేమన? అప్పటిలో ఏ సంఘమునను ఇట్లు కులసభలను నెలకొల్పి సంస్కరణోద్యమములను సాగించుటలేదు. అట్టి స్థితిలో నిది విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమున మాత్రము తొలు దొల్తగా మొలకరించిన ఇతర సంఘములవారికేల యబ్బురముగా నుండదు ?

నిరంజనశాస్త్రిగారు విశ్వబ్రాహ్మణ సంఘసేవకై యొనర్చెడి పత్రికాప్రచారమునకును, సభోద్యమమునకును సంతోషించి, వారి యభిమానమునకును, గట్టసహిష్ణుతకును, సత్కార్యనిర్వహణమునకును బహుమానముగా మున్నంగి వాస్తవ్యులగు మేడూరు కోట్లంగాచార్యులుగారు ఒక ఎకరము మాగాణిని వారి కర్పించిరి. శాస్త్రిగారు ప్రథమ సభాహ్వానమునకై పద్యములనువ్రాసి ప్రబోధినిలోఁ బ్రకటించిరి. ఆ

పద్యములందలి భావావేశమునకును బ్రబోధమునకును అచ్చెరువంది, మొదటిసభలోనే శాస్త్రీగారి కీమాగాణి నిచ్చుచున్నానని వాగ్దానమొనర్చి యట్లు చేసిరి. అందలి పద్యములు ప్రబోధము గల్గుటకును, ఉత్సాహము పెంపొందుటకును ద్రికాలములయందును ఉపయోగించునవిగా నున్నవి. శిల్పుల ప్రాచీన అర్వాచీన సిద్ధిగూర్చి ఇట్లు వ్రాసిరి.

సీ॥ ఆకాశయానంబు ♦ లమరించువారలు

పొగబండ్లఁ జూచి యుఁప్పొంగవలసె,

సంద్రంబుగట్టిన ♦ సమధిక గుణకాలు

రేటివం తెనలను ♦ నెన్నవలసె,

మడిగొను సర్పిల నిఁకాణిఁచువారలు

తంత్రివార్తలఁ జూచి ♦ తడయవలసె,

అఖిలజనంబుల ♦ కాధారులగు వార

లుపజీవికులవలె ♦ నుండవలసె,

సీ॥ విశ్వకర్మాస్వయమున నావిర్భవించి

కర్మవిద్యలఁ గాటిలోఁ ♦ గలుపవలసె,

ఆకట ! ఈదైత్యగతి జూచిఁద్రొసెన మీరు

పోవలెను జాండి ! బందరు ♦ భూరి సభకు.

ఇట్టిపద్యములు దరివాపు ఇరువదికి మించియున్నవి. సంఘమునుగూర్చి తనకుఁగల భావముల నన్నింటినగుదుఁ బొందుపఱచియే యున్నారు. ఇంతగాఁ బిలిచినను రాఠేమోయను సందియముచే ఒకబెదరింపు. చూడుఁడు.

సీ॥

బండరందమ్మును ♦ బరికించుటకునైనఁ

బ్రోతాహులార రాకుండవలదు,

గీ॥ క్రొత్తపొగబండిజూచెడి ♦ కోర్కెనైన

నూరి తంబుగ మీరు రాకుండవలదు

మఱి మఱిగఁజెప్పనేలనో ♦ మాన్యులార!

రాకపోయినమాచేత ♦ రట్టుకలదు.

నయమునను, భయమునను గార్యమునకుఁ దివుర
 బ్రోతాహులారా పెట్టెడి ఘనతరాభిమానము నిరంజనార్యునకే చెల్లె!
 నిరంజన సంస్కర్త ఏవిశాలభావములతో ఈయుద్య
 మము నారంభించెనో, ఆ భావబీజము లంకురింపకపోలేదు.
 మొదటిసభకుఁ బూర్వమే ప్రబోధినిని స్థాపించినారని మా
 పాఠకులెఱుంగుదురు. అప్పటి సాంఘికాభిమానమును, సంఘ
 స్థితిని బ్రహ్మశ్రీ వెలగలేటి పూర్ణయ్యగారీక్రింది విధమున
 వర్ణించినారు.

సీ॥ ఉత్తరంబునకుఁ బ్రశ్నోత్తరంబును వ్రాయ

వేమాలు చదువరి ♦ వేడవలసె;

బంగారమిచ్చిన ♦ లింగిసెట్టిని జూచి

గోడవై బరిమితి ♦ గోరవలసె;

వ్రాలుసేయు మటున్న ♦ వానకాలపుఁ జదు

వంచు నక్కరముల ♦ నరయవలసె;

చక్కగా నీకమ్మఁ ♦ జదివి నెప్పుమటున్న

కనులకు కోడులే ♦ దనఁగవలసె;

గీ॥ సభకు రమ్మని బిలిచెడు ♦ సమయమందు

ధనము వడిగెదరని యింట ♦ తాఁగవలసె;

పౌరుషేయులసంఘు మీ ♦ పగిదినుండె
ఓ ప్రబోధిని రక్షింపు ♦ ముర్ఖిమీఁద.

—ప్రబోధిని : సంపు ౧ సంచి ౧

ఈపద్యము ప్రబోధముకొఱకై యుద్దేశింపఁబడినది గావున ఇతరుల మనసులు కరగుటకై కవితాచిత్రణమించుక దైన్యమును నిరూపించియున్నది. అట్టి సితిలోనున్న సంఘమే ప్రబోధిని ప్రచారానంతరము, ఒక మహాసభలోఁ బ్రబోధ శంఖము పూరింపఁబడిన పిమ్మట, కనులు దెఱచి ఎట్లప్రమాదముతో సత్కార్యములకై దొరకొన్నదియును, ఈ దిగువ పద్యమును బట్టి తెలియుచున్నది.

సీ॥ ఏయూరఁ జూచిన ♦ నిర్ధ విద్యాభ్యాస
పఠన ప్రయాసల ♦ బడెడువారు;
ఏక్రేవవీక్షింప ♦ నెంతయో స్వకుల సం
స్కరణాభివృద్ధికిఁ ♦ జాటువారె
ఏమోలఁజూచిన ♦ నెట్టికఙ్ఠంబైన
దొరకొనుటకుఁ గాలు ♦ దువ్వవారె
ఏదెసవినఁబోవ ♦ నీద్వితీయమహా స
భాగమనంబుఁ బెల్లరయువారె

గీ॥ పౌరుషేయులలోనిట్లు ♦ పరిణమించె;
కాలమసామంబో, గతసభా ♦ ఘనఫలంబో,
తెలియకుండె మహాశిల్పి ♦ తిలకులార!
రండు శెండవసభకు న ♦ ఖండబుద్ధి.

నిరంజనశాస్త్రిగారు. ప్రబోధిని. సంపు ౨ సంచిక ౩

రెండవ సభ, సమావేశమగునంతలో, అనగా ఒక సంవత్సరకాలములో అట్టి యభ్యుదయము కలిగినది.

ప్రభోధినీ పత్రిక, మండలద్యయ మహాసభ రెండును క్రమాభివృద్ధి నందుచున్నవి. క్రమముగా శాస్త్రీగారి యభిప్రాయము లాచరణయోగమున సముచితమగు కృతార్థతనందు చున్నవి. మొట్టమొదట విద్యావ్యాప్తి, ఐకమత్యము, సంఘ గౌరవము, శ్రుతిస్మృత్యాగమాదులలోని ప్రమాణముల వ్యక్తికరించుట మొదలగు ఏ అభిప్రాయముల సిద్ధికై పత్రికాసభలు నెలకొల్పఁబడినో అయ్యవి నెఱవేరుచున్నవి. చేయఁబూనిన పని ఒకటి రెండు విఘ్నములు కలుగుచున్నను గొంతకుఁగొంత ఫలమును బడయుచున్నట్లయిన నెవ్వఁడును ఆకార్యమును బరిత్యజింపఁజాలఁడు. పై పెచ్చు ఉత్సాహమినుమడింపఁ దీవ్రముగాఁ గృషిచేసి సత్ఫలముల నందునుగదా!

నిరంజనశాస్త్రీగారు విశ్వబ్రాహ్మణ సంఘాభివృద్ధికై యారంభించిన పత్రికా ప్రకటనము, సభోద్యమము రెండును ఇతరసంఘముల అభ్యున్నతికి సయితము ఆదర్శములై తనరారినవి. ఎట్లన? శాస్త్రీగారు పత్రికారంభము చేయుటకుఁ బూర్వము ఏసంఘమునందుఁగాని కులపత్రికలులేవు. నాలుగైదు రాజకీయముగను, సారస్వతముగను మాత్రము పనిచేసెడు పత్రికలున్నవని మున్నే చెప్పియుంటిని. కాఁగా సంఘ సంస్కరణమునకై జాతిపరముగా నెలకొల్పఁబడిన పత్రికలలో మొదటిది ప్రభోధిని యొక్కటియే. అట్టిపత్రికను బ్రారంభించిన వాడును శాస్త్రీగారిొక్కరే యగపడుచున్నారు. శాస్త్రీగారి

ఈపత్రిక నాదర్శముగా నిడుకొని, తమతమ సంఘములను బాగుచేసికొనుటకై ఇతరసంఘములవారును కులపత్రికలను నెలకొల్పిరి. ఏసంఘములందుఁగాని కులమహాసభలును నాఁడులేవు. సాంఘికసభలన్నింటికిని ఈవిశ్వబ్రాహ్మణసభయే దారిచూపినదయి యొప్పినది. ప్రబోధినీపత్రిక వెడలినతరువాత వైదికి, నియోగి, వైశ్య, రెడ్డి, కమ్మ, పద్మశాలి మొదలగు జాతులవారు వారి వారి కులనామములతోఁ బత్రికలను స్థాపించి, వారి వారి సంఘక్షేత్రములను సంస్కరించుకొనిరి. అట్లే ప్రతిజాతివారును కులముపేరిట మహాసభల నారంభించి కృతకృత్యులైరి. ఆంధ్రదేశమునకు కులపత్రికలును కులసభలును ఆవశ్యకములని చాటి, మున్ముందుగా వానిని నెలకొల్పి దారిచూపించిన శ్రీనిరంజనశాస్త్రిగారిని దెలుఁగుదేశ మెన్నఁడును మఱువకుండుఁగాక!

శాస్త్రిగారి ఈ ఉద్యమమును ఒకరిట్లు ప్రశంసించి యున్నారు.

“సంఘపత్రికలెందు జననమొందనినాఁడె

సంఘపత్రిక నిల్పఁజాలినావు,

కులమహాసభలెందుఁ గూడకుండిననాఁడె,

కులమహాసభయొండు గూర్చినావు”

ఈ సందర్భమున ఒకభాష మాట్లాడుచు నొకదేశమున నివసించు జనులకుఁ బరస్పరభేదమును గలుగఁజేయుచుఁ గులమునకొకపత్రిక, జాతికొక సభయుంట యనర్థముకాదా యని ఒక యాక్షేపణ రావచ్చును. కాని కులసభలును, కులపత్రిక

లును అన్యోన్యభేదములకు వైషమ్యములకుఁ దావలములను కొనుట పొరపాటు. అట్టి యుద్దేశ్యముతో వానిని నడుపుటయు యోగ్యమని ఎవ్వరు ననజాలరు. కొంతమంది మనుష్యులతోఁ గూడిన కుటుంబమెట్టిదో, కొన్ని జాతులతోఁ గూడిన దేశమును నట్టిదియే. ఒక కుటుంబమునకుఁ జెందిన మనుష్యులలో ఒకఁడు మాత్రము విద్యాధికుఁడై, మఱియొకఁడు నిరక్షరకుక్షియై, వేఱొకఁడు బుద్ధిబలములేనివాఁడుగను, ఇంకొకఁడు సర్వా సమర్థుఁడుగను నుండిన ఆ కుటుంబమెట్లు ఐకమత్యమునకు దూరమై గౌరవభాజనముకాదో, అట్లే దేశములోని ఆయా జాతులవారును విద్యానైతిక రాజకీయాది విషయముల హెచ్చు తగ్గులు గలవారైయున్నచో నట్టిదేశ మభివృద్ధి చెందుటయుఁ గష్టతరము. ప్రతిజాతియు సర్వాంగసౌష్ఠ్యమును గలిగియున్న పుడే, అది దేశకల్యాణమునకు హేతుభూతమగును.

ఒకప్రాణికిఁ గాలుసేతులు మొదలగు నవయవములెట్టివో దేశశరీరమునకు జాతులును నట్టివ. శరీరములోని ఏ అవయవమునకు లోటు వాటిల్లినను ఆ శరీరము కర్మాచరణమున కుపయోగింపనట్లు దేశములోని యేజాతియు నభ్యున్నతియందు లేకున్న నది దేశసౌభాగ్యదాయకము కాదుగదా. అన్ని జాతుల వారును, సంఘములవారును దేశగౌరవమును దృష్టిపక్షమునఁ బెట్టుకొని ఇతరుల కపకారములు సేయకయుఁ బరుల నిందింపకయుఁ దమ్ము తా ముద్ధరించుకొనుట అవసరము కాకపోదు. అట్టి ఏకైక శాఖాసంస్కరణమునకై కులపత్రికలును, కుల నిబంధాలును సాధనము లేల కాకుండును ?

ఏ వస్తువుగాని యుపయోగించుకొనుటనుబట్టి మంచి చెడులను గలిగించునుగాని, స్వయముగా మంచిదయిగాని చెడ్డదయిగాని యుండదు. మన ఈ ప్రతికలను సభలను సయితము ఋజుదృష్టితో వినియోగించుకొనినచో ఏవిధమైన భిన్న భావములను వైషమ్యములను గలుగఁజేయవు. ఒకసంఘము వారిని వేరొకసంఘమువారు ద్వేషించినప్పుడు భేదమేర్పడును గాని, సానుభూతిపూర్వకముగా తోడిసంఘమువారికి వారి యభివృద్ధి కనువగు మార్గముల సూచించుచు శ్రేయస్కాములై యుండునప్పు డెట్టి పొరపొచ్చెములును రావుగదా? నీ వెవ్వని నైన భూషించి గౌరవించినచో నిన్నకారణముగ నాతఁడు దూషింపఁగలఁడా? కావున అన్నిజాతులవారును బరస్పరము సహాయము చేసికొనుచు, ఉపకారపరాయణులై మెలఁగినచో, కులప్రతికలుగాని, కులసభలుగాని ఎట్టిభేదమును బొసఁగింప నేరవు. “పరస్పరం భావయంతశ్చేయః పరమవాప్స్యథ” అని గీతాచార్యుఁడు బోధించుచుండ భేదములకుఁ దావలమేడ ?

కు ల ము లు

కులములనుగూర్చి శాస్త్రీగారికీసద్భావము కలదు. ప్రబోధిని మొదటిసంచికలోఁ దనఈయభిప్రాయమును సుస్పష్ట పఱచిరి. అందలివ్యాసభాగమునిటఁ గొంత బొందుపఱచు చున్నాను.

“ దయామయుడగు పరమేశ్వరుడు సృజనాచాతురిని జూపి తగునాహారవిధానంబులనొసంగి, సత్య జ్ఞాన దయా శౌచంబులకు దారి చూపినను, వివిధాహారవిధాన మేదోవృద్ధి

వల్లనో, జడస్వరూప మాయాప్రవిష్టము వలననోకాని మనుష్యులు భిన్నమార్గముల, భిన్నసంఘముల, భిన్నమతముల పొంది వేఱువేఱు చరించుచున్నారు. భిన్నగతబొందిన మనుష్యులు వారివారి ప్రజ్ఞావిశేషములవలన సంఘములనేర్పఱచి కొని, అపారతరమగు సంఘీకరణసౌఖ్యముల ననుభవించుచున్నారు. అట్టిసంఘమునకే కులమనిపేరు. కులమనుశబ్దము “ కుల్యతే బంధువర్గో అనేనేతి ” (దీనిచేత బంధువర్గము కూర్పబడుచున్నది. అనునర్థము ప్రతిపాదించుచున్నది. అనగా నొకకులమను శబ్దముచే అనేకజనులేకీభూతముమన స్కూలై అన్యోన్యసహాయ సంసిద్ధినొంది సఫలప్రయత్నులగుచున్నారు. కావున కులమను శబ్దము కట్టుబాటుకొఱకే ముఖ్యముగా నేర్పడినది. అట్టికులశబ్దములేనియెడల మనుష్యులు విచ్ఛలవిడితిరుగుచు పరస్పరసంబంధము లేకయుండెదరనుమాట సత్యము. కులశబ్దవాచ్యములేకయే సర్వసమబుద్ధితో ప్రవర్తించరాదాయనిన, ఈవిషయముకూడా విచారణీయమే. మనుష్యులిప్పటికంటె పూర్వమనాగరికు లగుట మనుస్మృత్యాది గ్రంథములే సాక్షీభూతములగుచు నుద్ఘోషించుచున్నవి. ఎట్లులవిన? మాంసభక్షణము, గోమేధ నరమేధ అశ్వమేధ పొండరీకాద్యసహ్యా యజ్ఞనామ ఘోరవిధానములు, బలాత్కారసహగమనాది భయంకర విచారకృత్యములు, రాక్షసవైశాచికాది వివాహభేదాంగీకారములు మున్నుగలవనిన మన మనసెట్లు మననోందునో తెలియకున్నది. వేయేల పూర్వకాలము (అనగా మనుస్మృతి ప్రోక్తకాలము)న బ్రాహ్మణాది

చతుర్వర్ణవిభాగము బ్రహ్మ మనస్సంకల్ప కల్పితమేయని చెప్పుచు, బ్రహ్మసంకల్పవ్యతిరిక్తముగా అనుభోమ విలోమ సంకీర్ణాదిజాతు లుత్పన్నమయినవనియు, అట్టిసంకీర్ణ యోను లందుగూడ తపోబీజప్రభావముచే జన్మించినవారు బ్రహ్మార్షులయిరనియు, మనుస్మృతియే వక్కాణించుచున్నది. ఇట్టివిధులు విచారించిన స్మృతీసమయసమీపమునందే వర్ణములయొక్క కట్టుబాట్లు నిర్ణయింపబడుటయు, అట్టికట్టుబాటులకు లోగొనని జనుల త్రోయలేక, వారిధర్మములగూడ ఒకయుత్తమధర్మముగనే స్మృతికర్తలంగీకరించినట్టుల తోచుచున్నది. స్మృతులెట్లున్నను భారతాదిగ్రంథములయందుగూడ సృష్టియందు ఒకకులమేయనియు, ప్రవర్తనభేదంబులచే కులభేదములు నిర్ణయింపబడెననియు పెక్కుభంగుల వాక్రువ్యబడినది. వేదకాలమునందు గూడ కులభేదంబులేక ప్రవర్తనలెదరనుమాట స్పష్టము. లేనిచో కశ్యపపుత్రులగు దేవదానవులు భేదబుద్ధిచే భిన్నమార్గము పొంది, భిన్నజాతివారనబడుట లోకవిదితమేగదా. స్వర్గలోకవాసులై దేవతాంశసంభూతులగు నార్యులు భూలోకమున నవతరించి, హిమవత్పర్వత దక్షిణభూముల నాక్రమించి, ఆర్యావర్తఖండంబున నెలకొనునప్పుడు కులభేదములేక ఆర్యనామావశిష్టులగుట జగత్ప్రచురము. కాని జనాభివృద్ధి యెక్కుడగుటచే వేఱువేఱుతెగల విభాగపడి భేదవృత్తులుకల్పించుకొని భేదకులనామముచే పెంపుచెందిరనుట స్పష్టాంశము. జనవృద్ధియెనకొలది నాగరికాభివృద్ధి పూర్వోక్తి నిర్ణయమేకాన జనులు స్వవృత్తులయందు అన్యోన్యసహక

యమునందుటకు, ఏకమనస్కులగుటకు కులనామపాశబద్ధులై సంఘీకరణ మొనర్చినచో సఫలమనోరథులగుదురు. కులభేదములచే హిందూదేశవాసులు భిన్నబుద్ధులువొడమి పరస్పరకలహసన్నద్ధులగుచుండ, మండెడునగ్గిలో కట్టియలువేసినట్లు కులభేదనిర్ణయబోధనము సమీచీనమాయని వితర్కించినచో, నాయభిప్రాయమదికాదని నొక్కి వక్కాణింతును. కులశబ్దమున నింత యాశయమున్నదనియు, కులపాశబద్ధులై సంఘీకరణ మొనరించి, ఆత్మతేజోబలవంతులగుదురనికాని, నిరర్థక కలహసన్నాహసన్నద్ధులై పరకులనిందాజీవనము నొడిగట్టుమనుకొనుటకాదు. కావున ఒండొరులు పరస్పరద్వేషములుడిగి తమ తమ సంఘముల ప్రయత్నశీలురై శుభ్రపఱుపగోరుట నా ముఖ్యాశయము.”

మఱియు, కులములనుగూర్చి బందరునందిచ్చిన ప్రవాసికోపన్యాసములోఁ దనయభిప్రాయమునిట్లుచెప్పిరి. “ఆర్యులు మొట్టమొదట కులభేదములులేక ఒకమహాసంఘముగానుండి రానురాను నాగరికతహెచ్చి పలువృత్తుల నవలంబించవలసినవారై, ఆ వృత్తులననుసరించి కొన్నినియమముల నేర్పఱచుకొనిరి. క్రమక్రమముగ నొకవృత్తిజేయువారు తమవృత్తినవలంబించువారితో ప్రేమానుబంధముగలవారగుచు, ఇతరవృత్తులజరించువారిని గొంచెము దూరముగజూచుచువచ్చిరి. ఇట్లు ప్రతివిన్ని సంఘమును తమతమవిధులను, నీమములను, మతకర్మములను విడివిడిగనేర్పఱచుకొనగా కులములేర్పడెను.

కులమున కొన్నినీమములచే కట్టువడిన జనసముదాయముని యర్థము.”

రాజసన్ధానము

ఏ యుద్యమములైనను ధనవంతుల సహాయము లేనిది నిర్వహింపబడవనుమాట రూఢి. పబ్లికాధినీపత్రికమూలము నను, కృష్ణాగుంటూరుమండల విశ్వబ్రాహ్మణసభవలనను వీరు సాధింపనెంచినకార్యములలో శిల్పాభివృద్ధియొకటి. అందుకై వలసిన పూర్వశిల్పగ్రంథములను వెదకి వానిని బ్రకటించవలసి యున్నది. ఈ కార్యమునకు దేశదేశాంతరములు దిరుగవల యును; అందందుఁగల గ్రంథాలయములను దడవి పుస్తక సంపాదనము సేయవలయును. ఇది ధనసాధ్యమైన పని. ధన హీనమగు విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమిందుకుఁబూనుకొని నిర్వ హించుట కష్టము. కాఁగా ధనసంపన్నులగు ప్రభువులమూల మున ఈ పని నెఱవేర్చుకొనవలసియున్నది. శాస్త్రీగారి కవితా ప్రౌఢిమ, ఆచార్యులుగారి పలుకుబడి రెండునుగలసి ఈ కార్య మును సాధించినవి. పీఠికాపురాధీశ్వరులగు శ్రీ రాజారావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావు బహద్దరుగారు ఔదా ర్యశోభితులును భాషాపోషకులు నైయుండిరి. అట్టివారు శిల్పాభి వృద్ధికిఁజేయు యత్నమునకేల చేయూత నొసంగకుండురు ? శాస్త్రీగారి రసవన్మధురకవిత, వీరభద్రాచార్యులుగారి అమృత వాక్కులు ఆ రాజన్య నలరించినవి. విశ్వబ్రాహ్మణుల యొక్కయు, వారి కుపయోగించు శిల్పశాస్త్రముయొక్కయు పతనస్థితి ఆ మహనీయుని హృదయమును గరఁగించినది. శిల్ప

గ్రంథాలయాభివృద్ధి కైదువందలరూప్యముల విరాళమునిచ్చి మహాసభవారి కృతజ్ఞత నందుకొనిరి.

తరువాత మునగాల పరగణాధీశ్వరులగు శ్రీరాజా నాయని వేంకటరంగరావు బహద్దరుగారు పూనా, సూరతు, మున్నగు పట్టణములందుండెడి శిల్పశాస్త్రముల సంపాదించుటకు మూడువందలరూప్యములు విరాళమునిచ్చిరి. రంగరావు బహద్దరుగారును వీరభద్రాచార్యులుగారును ఒకకళాశాలలోఁ జదివిన విద్యార్థులు. బహద్దరుగారికి శాస్త్రీగారిపై ప్రేమము మెండు. వారి కవితకును, వారి సంఘసేవాకార్యములకును బహద్దరుగారు మిక్కిలి సంతసించుచుండెడివారు. చల్లపల్లి జమీందారులగు శ్రీమంతురాజా యార్లగడ్డ అంకినీద్రృపాద్ బహద్దరుగారును ఈకవినిసన్మానించి, వీరి కుటుంబమునకును బ్రబోధినీపత్రికకును సాయమొనరించిరి. శాస్త్రీగారు రాజుల వద్దతెచ్చిన ఈధనమును సంఘసేవకొఱకే వినియోగించెడు వారు.

వృత్తివిద్యలు

పత్రికాప్రచారమువలనను, సభాఉద్యమముమూలము నను విశ్వబ్రాహ్మణుల కులవృత్తులగు అయస్కారాదిపంచ కర్మలను బ్రస్తుతకాలానుసరణముగను, బ్రజోపయోగములు గను అభివృద్ధిచేయవలయుననునది శాస్త్రీగారు తలఁచిన ముఖ్య సంకల్పములలో నొకటికదా. దీనిని మొదటి పత్రికలోనే ప్రస్తావించి, ముఖ్యముదటిసభలోనే దీర్ఘానము రూపమునకుఁ దెచ్చిరి. ముఖ్యబ్రాహ్మణులనియు, విశ్వకర్మలనియుఁ బిలువఁబడినను లేకు

న్నను, బ్రతినాగరిక దేశమందును బంచవృత్తులను జేయు ప్రజలు ప్రసిద్ధులైయుందురు. వీరు కర్మశాలలందుత్పత్తి చేయు వస్తుజాలమే పత్తిదేశముయొక్క ఐశ్వర్యమునకును మూలము. కావున మన దేశముయొక్క ఆర్థికోన్నతీయు వీరియొక్క వృత్త్యభివృద్ధిపై నాధారపడియున్నది. ఈరహస్యమును నిరంజనశాస్త్రిగారు వివిధరీతుల వివరించుచు సాంఘికకులను హెచ్చరించుచువచ్చిరి. కాని వారిబోధలనుగాని, వారి ఉపన్యాసములనుగాని స్వ సాంఘికులు చక్కఁగ గ్రహించినట్లులేదు. అందువలననే శాస్త్రిగారు విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమునకును, విశాలతర భారత జాతికిని జేసిన మహిమాపకారమును సమకాలికులు వినియోగించుకొనలేదని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. ఆకారణముననే విశ్వబ్రాహ్మణులు అర్థశాస్త్రధర్మములకు వ్యతిరేకముగ నడచువారై, శాస్త్రిగారిని తమఅజ్ఞానముపెంపునఁ గొంతవఱకు నిరసించువారునైరి. అట్లునిరసించినను సంఘారాధనయే దీక్షయనుకొన్న శాస్త్రిగారికి వాటిల్లినలోటు కాసంతయు లేదు. ఈనాఁడైనను వారిఉద్యమముయొక్క రహస్యమును మఱొకసారి ప్రకటించుట ప్రయోజనకరముననాసచే ఆసిద్ధాంతమును ఇంచుక తడవుచున్నాను.

దేశమున నుత్పత్తియగు వస్తువులు, అనఁగా శిల్పులు సిద్ధముచేయుసామగ్రి ముఖ్యముగా రెండుతరగతులనుండును. (1) సమష్టిని బ్రజోపయోగమునకుఁ దగినవి; (2) కొలఁదిమంది భోగములకును లాభములకును ఉపకరించునవి. మొదటి తరగతి వస్తువులు ప్రతిదినము జనులందఱు తమజీవితములందు

వినియోగించుకొనవలసినవిగ నుండునుగాన అవి స్వల్పమూల్యముగలవిగానుండును. సర్వసామాన్యముగదొరకు చారు లోహాదుల సహాయమున నవి తయారగును. ఇట్టివానిని ఎన్నింటినో విక్రయించినఁగాని లాభములు సంపాదింప వీలుండదు. అట్టితటి ఆనస్తుజాలమునునిర్మించువారు పెక్కండ్రు ఆయాకర్మలచే జీవింపనవకాశముండును. భోగసామగ్రిని నిర్మించువారికన్న నిట్టివారికే ఆర్థికస్థితి బాగుగానుండును. భారతజాతి త్యాగశీలమైనది; భోగలాలసము కాదు. కేవల ధనార్జనాసక్తి సంగీకరింపని పారమార్థికాదర్శముకలది. హిందూజాతి. అయినను నేటి పరిస్థితులందుఁ బాశ్చాత్యుల సంస్కరమున మెలఁగుచు వారిపాలనమునఁ జిక్కుటచే వారి ఆర్థికసంప్రదాయము ననుకరించుచు వారి వ్యామోహము లోనే పడిపోయినది. ఆపాశ్చాత్యులలో, పారమార్థిక విషయములను సామాన్యసమష్టి జీవితమున దూరముగనుంతురు. భోగానుభవమున నుదాసీనతఁజూపకుండుటేగాక, అయ్యదియే జీవితలక్ష్యమందురు. దారిద్ర్యమును దోషముగను, ధనసంపదను సజ్జనలక్షణముగను బాటింతురు. ఇట్టివారి ఆర్థిక పారిశ్రామిక పరిస్థితులు మనదేశమును భ్రాంతిపఱచి వృత్తులను దాటుమాటుజేసినవి.

మనవారును దేశాభిమానమునుపేక్షించి, విదేశవస్తువులనే కొననారంభించి, దేశీయశిల్పుల కుత్సాహమీయక పాశ్చాత్యవస్తువులఁ బ్రేమించుటచే వృత్తులు మొదలంట నాశమైనవనియే చెప్పవచ్చును. మఱల వానిని బునరుద్ధరించుటకే

శాస్త్రీగారివంటి మేధావులు పలుతెఱఁగులఁ బ్రబోధించుచు వచ్చిరి. వివిధపరిశ్రమలను, శిల్పములను వృద్ధిచేయవలయునని చాటిరి. దేశాభిమానము ఇనుమడింపవలయునని యుగ్గడించిరి. కేవలము స్వర్ణవృత్తినే ఆశ్రయింపక ఇతరములగు సర్వజనోపయోగకరములగు పరిశ్రమముల నెలకొల్పుమనిరి.

యూరపు అమెరికాదేశపు వస్తువులు మనదేశమునకు రా నారంభించిననాఁడు, కొద్దిధరలకే సరకులు దొరకినవి. వానితో వ్యాపారముచేసి దేశీయవర్తకులు ఘనులైరి. శిల్ప సంఘము విశ్రాంతినిబడసినది. మందమారుతములు ప్రళయ వాతములుగఁ బరిణవిల్లి సర్వమును నాశముసేయ సమకట్టినవి. విదేశవస్తుజాలము వీధులలో నిండిన కొలందిని అట్టివానిని దేశమున నిర్మాణముచేయుచుండిన శిల్పుల జీవనము శిథిలీభూతమైనది. వర్తకులు స్వయముగ వస్తుస్పృష్టిచేయించుటమాని, వెదకివెదకి విదేశపు సరకులఁ దెప్పించి అమ్ముచు, విదేశపు సాహుకారుల అనుచరజీవులైరి. ఏకొందఱో కోటీశ్వరులైరన్నను, వారును బరజనపోషణమునఁ బ్రతుకువారేగదా! ఇంకఁ దక్కినవారో తేజము గోల్పోయినవారే? ఇటుల స్వదేశ పరిశ్రమలు మూలఁబడఁగాఁ దత్కర్తలగు శిల్పులును ఆయా పరిశ్రమల కుపకరించు పారిశ్రామిక జనమును అష్టకష్టములపాలై ఆ విదేశపుభోగసామగ్రిమాట యటుండఁ బ అనుదినజీవనావసరములగు సామాన్యవస్తువులనైనను విక్రయించుకొనలేక శుష్కించిపోయిరి.

ఇంకను శిల్పివతంసులగు ఈవిశ్వబ్రాహ్మణులసితి ఎట్లు
 న్నదో చూడుఁడు. నిపుణత లేనివారా? బుద్ధికుశలత కొఱ
 వడినవారా? ఆత్మగౌరవశూన్యులా? సోమకులై ప్రాలు
 మాలువారా? కారు కారు. కాలగతికిలోనై అట్లు పొడగట్టు
 చున్నారు. కొండతాలనుండి లోహసముదాయమును వ్రచ్చి
 తీసి చిత్రవిచిత్రవస్తునిర్మాణముఁజేసిన ధీమంతులుకారా?
 అడవుల నఱకి దారువులఁదెచ్చి మహాసౌధముల నిర్మించినవారు
 కారా? మూఁగతాలఁజెక్కి- ప్రతిమానిర్మాణముచేసి జీవము
 పోసి అఖిలజనాభిచేఁ బూజింపఁజేసినవారు కారా? ఇప్పటి
 గొప్పయంత్రరాజములైనను గదలింపఁజాలని శిలలను తాళ్ళ
 యెత్తునకునెత్తి గోపురాగ్రముల నిలిపినవారు కారా? అయిన
 నేమి? నేటికాలమున వారి ప్రతిభామహత్త్వములు బయల్పడు
 నవకాశములు లేకున్నవి. సహజముగనే బుద్ధికుశలురును,
 నవ్యకల్పనానిపుణులును అగువారే యెడనైన జడప్రాయులై
 పడియుండఁగలరా? వారిశక్తిసామర్థ్యములు స్తబ్ధములై అణఁగి
 యుండగలవా? అయ్యవి పురోగమనమునైనను సాగింప
 వలయును. లేదా తిరోగమనమునైనఁ జేయవలయును. ఎట్లె
 టులోబెనఁగులాడి తమప్రభావమును బ్రకటింపకతీరదు.
 దైవసంఘటనవలనఁ బూజనీయములగు పంచవృత్తులు
 విదేశీయులదాడికిఁ దాళఁజాలక స్వదేశస్థుల అభిమానమునకు
 ధూరములై వెనుకబడినను, ఈశిల్పిసంఘములు ఉన్నతికి రాక
 తప్పదు. పరస్పరద్వేషము, నిరభిమానత, ఐకమత్యములేమి,
 అనుదౌసఁగులు అంతరింపక తీరదు. ఎట్లు?

సంఘీకరణము

దీనిని సంస్కరించునది శాస్త్రీగారు సంతతము ఉపదేశించుచుండిన మంత్రమే. అదియే సంఘీభావము. ద్వేషము అనైకమత్యము, కలహములు తమోగుణలక్షణములు. ఇవి క్రూరమృగములందును, ఘాతుకజంతుసంతానములందును గోచరించును. వీనిని బోనాడినఁగాని సంఘీభావము పెంపొందదు. జగత్తునందు సత్వరజస్తమోగుణములు మూఁడింటితో విడివడిన వస్తువొక్కటియుం గానము. ఇందు సత్వగుణము ప్రేమమును బురికొల్పును. సంఘీభావమును గూర్చును. సమన్వయదృష్టి నొసఁగును. ఐకమత్యమును వృద్ధిపొందించును. మనలోఁ గొంచెముగనైనను ఉన్న ఈసత్వగుణమునాశ్రయించి, దాని నారాధించి ధ్యానించినచోఁ బ్రేమోదయమగును. స్నేహభావము అంకురించును. ఖండనవాదములు వెనుకకుఁదగ్గును. సంఘాభిమానము పెరుగును. ఇది కార్యరూపముదాల్చినపుడు మానుషత్వము వికసించును. మనలోని రజోగుణమును బ్రేరేచి సత్యసంకల్పమునకుఁ దోడుచేసి దీనినాచరణములోఁ బెట్టి పక్వదశను సాధించునపుడు మనము ఋషిసంతానములమని చెప్పుకొనఁగలుగుము. ఈ వైతపశ్చర్యవలన మహోన్నతినిబడసిన మహనీయులే ఋషులు. వారే సర్వమానవులలోఁ బూజ్యులు విశ్వబ్రాహ్మణులను ముఖ్యముగా ఈదశకుఁదెచ్చుటకే శాస్త్రీగారు గ్రామసమాజములను జెట్టించియు, మహాజనసభలను నడపించియు, విద్యానిధులను సృష్టించియు, వేదపాఠశాలలను బ్రోత్సహించియు, ప్రవాసికోపన్యాసముల నొసఁ

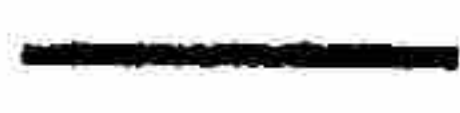
గియు, అన్నింటికి మూలాధారముగఁ బ్రబోధినీ పత్రికను నెలకొల్పియు బహుభంగులఁ బాటుపడియున్నారు. వీరి పవిత్రజీవితమహిమ నేఁడుగాకున్నను, స్వసాంఘికులచేతఁగాకున్నను భవిష్యత్కాలముననైనను, సంఘచరిత్రల రచించు విద్వద్వారేణ్యుల చేతనైనను మెప్పువడయక తప్పదు.

శాస్త్రీగారి ఆశయము ఇంతమాత్రమేకాదు. వీరు తమసంఘముచు బూర్ణసర్వగుణోపేతముగావింపఁ బ్రయత్నములుచేసియున్నారు. మతబోధలఁ గావించియున్నారు. వేదరహస్యములఁ బ్రచారముచేసియున్నారు. వేదాంతతత్వమును బ్రబోధించియున్నారు. మానవోత్తములుపడయు ఋషితత్వమునతిక్రమించి పురుషోత్తముని ప్రభావమును అపరోక్షానుభూతిసేయఁగలదశకు సాంఘికుల నుద్ధరింపఁ బ్రయత్నించియున్నారు.

సోదరులారా! ఏవిధమగు పాక్షికాభిమానమరభిమానములను దఱిరానీక శాస్త్రీగారి దివ్యబోధల సారమును విచారించుచో, వాగు విశ్వబ్రాహ్మణకులమున జననమై, విశ్వబ్రాహ్మణులను స్వజనులని ప్రేమించి, మహాత్యాగమును గావించి చేసిన మహిమాపకారము సులభముగా గ్రాహ్యమగును.

ఇంకొక విశేషము. ఈయంశములు శాస్త్రీగారి సాంసారికజీవనమునను, ఆర్థికవిజయమునను, కీర్త్యుపార్జనమును సుప్రత్యక్షముకాలేదేమని శంకింపవచ్చును. మొక్క క్రమముగాఁ బెరుగుచుఁ బెద్దదై పూవుపూచి కాయగాచి, పండ్లురాలువువఱకును, దానిపరిణామదశలు దృగ్గోచరములగును. కాని సిద్ధావస్థయగు బిజరూపమును దాల్చినపుడు దానిప్రభావ మిసుమం

తయుఁ దగ్గకున్నను, మఱియు సుపరిణతమైయొప్పినను బైకి
 హీనముగను స్వల్పముగను గాన్పించును. ఆవిధముననే శాస్త్రీ
 గారు యువావస్థయందు వివిధవిద్యాప్రభావములఁ బ్రకటించుచు
 సభాస్థలములందు గౌరవములఁ జూఱగొనుచుఁ, బైనిబేర్కొనిన
 మహాసత్కార్యములఁ జరిపిననాటియుదంతములను, మఱియు
 వారిబోధలను జీర్ణముచేసుకొని, వానిని హృదయమునఁదాల్చి
 వానినేయనుకరించుచు ఇతరులు సభలను గావించునట్టియు,
 సంఘముల నెలకొల్పునట్టియు, గ్రంథముల రచించునట్టియు
 దశాంతరములందు శాస్త్రీగారిప్రభావము బీజాంకురన్యాయ
 మునఁదదితరులచైదములందు రూపాంతరమందిన దనవలయును.
 దానిని గుఱుతించియే శాస్త్రీగారు వార్ధక్యమునఁ గొంతవఱ
 కౌదాసీన్యమును వహించినటుల గాన్పించి యువకులఁ బ్రోత్స
 హించి వారి ద్వారమునఁ గార్యముల నడపింపసాగిరి. ఈవిధ
 మున శాస్త్రీగారి జీవితకల్పలత ధన్యమైవెలసినది. “జాతీయసేవన
 కళాపరిపూతమూర్తి” కాఁగలిగినవాఁడు నిరంజనార్యుఁడు.

అధ్యాయము ౪

సంస్కరణోద్యమము—కన్యావరశుల్కములు

శాస్త్రీగారిది సంస్కరణపూర్ణ హృదయమని మున్నే చెప్పియుంటిని. హిందూసంఘములో వేరుపురుగులవంటి, దోషములుకొన్ని పాదుకొనియున్నవి. అతిబాల్యవివాహములు, కన్యాశుల్క వరశుల్కములు మున్నగునవి సంఘముయొక్క సర్వతోముఖాభివృద్ధికి ఆటంకములై యున్నవి. శాస్త్రీగారికి ఇట్టిదొసగులు సంఘములోనుంట బాత్తుగా గిట్టదు. వీరు సభల నారంభించిన దినములలోఁ బ్రబోధనియం దీవిధమునఁ దన సంస్కారాభిలాషను వెలిబుచ్చియున్నారు.

సీ. కన్న కూతుల నెల్లఁ + గ్రయవీధిఁ బెట్టెడు
 కడు హేయవృత్తిని + గాల్పవలదె,
 ఆండ్రకై మగవారఁ + లమ్ముడువోవు నీ
 ఘోర దుర్ణయమెల్లఁ + గూల్పవలదె,
 పసికూనలకుఁ బెండ్లి + బాగు బాని సంత
 సించువారల నిరఁ + సించకలదె,
 ఆడువారికి విద్యయా + యని మూల్యెడి
 పటు దురాచారంబు + బాపవలదె

గీ. అన్యులకుఁబోలె తనకు దుఃరాగతంబు
 తెన్నియొ కలవన్నియఁ + మన్నుచేసి,
 సంఘవృద్ధికి యోచనఁజక్కఁజేసి
 మాటలాడఁగరండు సఃస్మాన్యులార !

నిరంజన శాస్త్రీగారు. ప్రబోధని సంపు ౨. సం-౨౪ ౩

పైపద్యమునుబట్టి కన్యావరశుల్కములన్న శాస్త్రీ
 గారికి ఎంత యేవగింపో ప్రకటము కాకపోదు. యథార్థమా
 లోచించిన నిది దూష్యము కాకపోదు. కడుపార గని పెంచిన
 అల్లారు ముద్దుపాపలను బాట్టనింపుకొనుటకు రొక్కమునకుఁ
 దెగనమ్ముట ఘోరాతిఘోరము. గృహస్థాశ్రమస్వీకారము
 యొక్క అభిప్రాయములలో సత్సంతానమును గనుటకూడ
 గేస్తుయొక్క ఒక పరమధర్మము. గృహస్థుఁడు తన సంతా
 నముయొక్క అభివృద్ధికొఱకై శారీరక మానసిక ఆధ్యాత్మిక
 శక్తులయొక్క వికాసమునకై తన ధనప్రాణములను, బుద్ధిని విని
 యోగించవలయునేగాని ముక్కుపచ్చలారని యా చిఱుతపాపల
 మూలమున డబ్బుగడించి తన పొట్టనింపుకొనఁగూడదు. బాలి
 కలకు వలసినంత లోకజ్ఞానము కలుగువఱకు జాగరూకతతో
 సాకి, యుక్తకాలమున సల్లక్షణోపేతుఁడగు వరునకు విధియుత
 ముగా దానము చేయవలయును. అట్లు పితృధర్మమును
 లక్ష్యమునంచుంచుకొని చేసిన కన్యాదానమే *బ్రాహ్మము

* (1) జ్ఞానశీలుఁడగు వరున కాతఁడడుగకుండనే వస్త్రాధరణాలం
 కృతయైన కన్యను దానముచేయుట బ్రాహ్మము. (2) యజ్ఞములో ఋత్వి
 త్కున కలంకృత కన్యను దానముచేయుట కైవము. (3) ఒకటి, లేక రెండు
 గోమిధునములను శుల్కముగాఁ గాక యజ్ఞముకొఱకై అల్లునినుండి తీసికొని,
 శాస్త్రప్రకారము కన్యాదానముచేయుట ఆర్షము. (4) వధూవరులనిర్దణను
 ధర్మము చరించుఁడని చెప్పి చేసెడు కన్యాదానము ప్రాజాపత్యము. (5)
 కన్యయొక్క జ్ఞాతులకును, కన్యకును ధనమునిచ్చి స్వేచ్ఛగాఁ జేయఁబడు
 కన్యాస్వీకరణము ఆసురము. (6) వధూవరుల అంగీకారముచేతనే చేయం
 బడు కరగ్రహణము గాంధర్వము. (7) తగవులాడియుఁ గొట్టియుఁ గోపిం
 చియు ఆఱుచుచున్నట్టి ఏడ్చుచున్నట్టి కన్యను వారించుట రాక్షసము

మున్నగు యోగ్యతర వివాహములలో లెక్కింపబడును. అట్టి వివాహమే జననీజనకులకును, వధూవరులకును సత్ఫలములఁ బ్రసాదించును.

ఈవిధముగా సాలంకృతకన్యను దానము చేయలేకున్నను యథాశక్తి స్వగృహమున వివాహవిధిని జరిపి శుభాశీస్సులతోఁ గూఁతు నత్తవారింటికనిపి కృతార్థుఁడు కావచ్చును. అంతకును శక్తిలేనివారున్న, అల్లునినుండి ధనముగైకొనక యాతని విత్తము తోడనే పెండ్లిచేసుకొనున ట్లేర్పఱచుకొనవచ్చును. కాని ఇయ్యది చాల అవరథర్మము. ఇందైనను ఏకొంచెముగాని కన్యా జనకులద్రవ్యము వినియోగపడవలయును. వ్యవహారవశమునఁ గొలఁదిగాఁ గన్యాదానవిధిని ముచ్చటించితిమిగాని విస్తరము వేఱు పుస్తకములందుఁ గాననగు.

కన్యాశుల్కము ఎట్లు నిషిద్ధమో, అట్లే వరశుల్కమును నింద్యము. కన్యాజనకులు ఆశీర్వాదపూర్వకముగా వధూవరుల మంగళమునుగోరుచు ఏయేవస్తువాహనములను, లేదా విత్తమును నిత్తురో ఆయ్యవియే పరిగ్రాహ్యములుగాని వారిని గవ్వపెట్టి నిర్బంధముమీఁదఁ గైకొనఁబడు ధనముగాని, మఱేది గాని శ్లాఘనీయముగాదు. నేటికాలమున గట్టుములు బుచ్చుకొనుట విపరీతముగాఁ బ్రబలిపోయినది. కొందఱు ఈ కట్టనములకొఱకే దమ సుతులను ఏ రెండుమూఁడు తరగతుల వఱకొ జదివించుచు నది నెపముగా మాకుఱ్ఱనికేమి కట్టుము

(8) నిద్రించునట్టియు మత్తురాలైనట్టియు రహస్యముగ నెచటికని ఏగుచున్నట్టియు కన్య నెత్తుకొనిపోవుట వైశాచము.

లితురని వధూజనకులను బీడించుట, విద్యాప్రియులగు ఆడు
పిల్లల తలిదండ్రులు ఎట్టకేలకుఁ దమతలదన్ను శుల్కములను
ఇల్లువాకిళ్ళుల నమ్మియైనను నీయనిచ్చుగించుట, అందుచే వారు
పలుకష్టములనందుట, మనమెన్నిచోట్లనో గనుచున్నాము.
విద్యాబుద్ధులుగలిగి యోగ్యుడగు నల్లుఁడుగావలయునని వెదకు
మామలు ఏ, బి. ఏ. వానినో గోరి శక్తికిమించిన శుల్కము
లతో వానింగొని, పెండ్లియైనదాది వారాయల్లునికి ఎత్తులు
పెట్టఁజాలక తమ కన్యాపితృత్వమును దూషించుకొనుచున్నారు.

ఒక్కొక్కవ్యక్తికి అత్తవారు సరిగాఁ గట్టనముల నీయ
లేదనియు, అర్థరహితములును ఆడంబరసహితములును అగు తన
గొంతెమ్మకోరికలను బూరింపలేదనియుఁ బేర్చిమెయిఁ బెండ్లా
డిన నిల్లాలిని ఎన్నికష్టములపాలు సేయుచున్నాఁడో మన
మెఱుఁగుదుము. అరితియేగాక పూజ్యులగున త్తమామలనుగూడ
నేలకుంగోలకుఁ దెచ్చుచున్నాఁడు గదా! దీనికంతకుఁగారణము
అన్యాయముగను, అధర్మముగను దాను గామించు శుల్కమే
గదా కతము. ధర్మశాస్త్రములందును బూర్వులయాచారము
లందును, దలిదండ్రులు శక్తివంచనలేకుండఁ గూతుని యల్లుని
యధార్థావస్తువులచే సమ్మానించి పంపవలయుననియే గన్నట్టు
చున్నదిగాని, మితిమీరిన వారికోర్కెలను ఆత్మనాశనము
గావించుకొనియైనను నిండించుమని లేదే! పెంకెయల్లునిచేఁగల్గిన
కష్టములకు గుఱియైనవాడు గాబోలు నీకవి—

“జామాతా దశశోకాగ్రహః”

అల్లుఁడు పదియవగ్రహమని నుడివినాఁడు. ఇదిఎంతయు సత్యము.

పవిత్రమైన హిందూజాతికిఁ గన్యావరశుల్కములు సహింపరాని దురాచారములైయున్నవి. ఈ దురాచారములు దూరీకరింపఁబడినఁగాని భావిసంతానముయొక్క గృహస్థధర్మము చక్కఁబడదు. అప్పుడుగాని గృహస్థుయొక్క సౌఖ్యానందశాంతిలు వెలుఁగిందఁజాలవు. నాఁడే గృహము శచిదేవేంద్రులతోఁ దేజరిల్లు స్వర్గధామమై యలరారును.

నింద్యములగు కన్యావరశుల్కములను గూఁకటివ్రేళ్లతో మట్టువెట్ట మన సంస్కర్తృవతంసము కంకణముకట్టుకొని అనేకసభలలోఁ బ్రబోధములుచేసి తీర్మానములువెట్టించి, ఆచరణరూపమున సంఘమునకు ఎనలేనిసేవ చేసియున్నాఁడు. శాస్త్రీగారి మేలితలఁపును గుర్రెఱిగి, హిందూమతొన్నత్యమును బలుమార్లు స్మరించి, గృహస్థలోకముయొక్క పరమావధిని గమనించి, భావియువకు లీకన్యావరశుల్కముల బౌరిఁ బడకుండుగుగాత.

బాల్యవివాహములు

ఈసంస్కర్తకు గిట్టని వేఱొకవిషయము అతిబాల్య వివాహములు. కావుననే “పసికూనలకుఁ బెండ్లి బాగుబాగని సంతసించువారల నిరసించవలదె” అని తన సంస్కారాభిలాషను ముక్తకంఠముతో వెలిబుచ్చినాఁడు. బాల్యవివాహముల వలన అనేకార్థములున్నవని యిప్పుడిప్పుడందఱును గ్రహించుచున్నారు. కనులు తెరవని పసికూనలకుఁ దామేవో పున్నెముల నొడవలెనను కోరికతోఁ బెండ్లిసేయుట—ఆచిఱుతకుఁ బెండ్లి యననేమో పెండ్లిముచ్చట నెట్లు తానందవలెనో ఎఱుంగని

సితిలో అవ్వగారిముచ్చటకో, తాతగారివినోదమునకో వివాహము చేసి సంతసించుట యోగ్యముకాదు. ఈ విషయమున ధర్మశాస్త్రములు భిన్నమార్గముల నవలంబించియున్నవి. అష్టవర్షప్రాయముననే వివాహము యుక్తమని కొన్నిశాస్త్రములును, రజస్వలానంతరమైనను వివాహము సేయవచ్చునని కొన్నిశాస్త్రములు వక్కాణించుచున్నవి. ఈ విషయమున శాస్త్రముల నాధారముచేసికొని యింకను వివదించుచునేయున్నారు. ఎన్ని శాస్త్రము లెట్లు పలుకుచున్నను బాలబాలికలకుఁ బ్రపంచజ్ఞానము కలిగినప్పిమ్మటనే వివాహముసేయుట యుక్తము. కావుననే ఈ ధర్మశాస్త్రకోవిదుఁడు శాస్త్రములయందలి పరస్పరభేదమును గూలంకషముగా విచారించి, ఆచారమును శ్రేయస్సును దృష్టిపథమున నిడికొని పది పదిరెండువర్షముల ప్రాయమున ఆఁడుబిడ్డలకు వివాహముసేతె యుచితమని దీర్మానించినాఁడు. ఈ విషయమునఁ గృష్ణా గుంటూరుమండల విశ్వబ్రాహ్మణ సభలలో శాస్త్రవాదములు సలిపి తీర్మానములుపెట్టించి నెగ్గించియున్నాఁడు.

ప్రస్తుతము ఆచరణములోనున్న శారదాచట్టము పదునాలుగువత్సరములు దాటవలెనని శాసింపఁ దాను పండితుఁడయ్యి ఎనిమిదేండ్లపిల్లకు వివాహము శాస్త్రీయమనిపల్కు సాటివిద్వాంసుల వాదమునకును, రజస్వలానంతరము ఏ పదునాఁడేండ్లకో పెండ్లిసేయవలయునను ఆధునికుల వాదమునకును ఒకసంధిని గునుర్చుచు సర్వవిధముల నాలోచించి పదిరెండు సంవత్సరములని నిర్ణయించుట సమంజసముగానున్నది.

ముకుపచ్చలారని పాపలకుఁ బెండ్లి సేయుటకంటెను,
 రజస్వలయైనపిమ్మటఁ బ్రాథపాకమునఁజేయు పెండ్లికంటెను
 ఇయ్యది మధ్యవయస్సున యుక్తతరముగానుండునని శాస్త్రీ
 గారు తలంచిరి. తనతలఁపును ధైర్యమువహించి సిద్ధాంతరూప
 మున నాచరణములోనికిఁ దెచ్చుటకుఁ దీర్మానములుచేసి కృత
 కృత్యులైరి.

స్త్రీవిద్య

పండితమ్మన్యులగు కొందఱు ముకుపచ్చలారని బాలి
 కలకు వివాహము సేయుటకెట్లు ముందంజవేసెడివారో స్త్రీ
 విద్యానిషేధమునకును నట్లే కాలుదువ్వుచుండువారు. ఆడు
 వారికి వంటయిల్లలే పాఠశాలయనియు వివిధములగు కూరలు
 పిండివంటలు సేయుటే గ్రంథపఠనమనియు, నట్టిపదార్థములతోఁ
 దమవారి పొట్టనింపుటే జ్ఞానోపార్జనమనియుఁ గావున స్త్రీలకు
 విద్య యవసరములేదని తృప్తిచెందుచుండెడివారు. అదియునుం
 గాక ఆడువారు చదువుకొన్నచో ననేకానర్థము లుప్పతిల్లు
 ననియుఁ బైవారి మతము. ఇట్టి దూరదృష్టిలేని సంకుచితభావ
 ములతో గృహిణీలోకమును విద్యాగంధములేని అలంకారభరిత
 ములగు మోదుగుపూలనుగాఁ దయారు చేసియున్నారు.

విద్య యనేకప్రయోజనముల కాకరమని యెల్లరంగీకరిం
 తురుగదా! మానవుఁడీ ప్రపంచమున ఎట్లు నడచుకొనవలయునో,
 ఏమార్గమునవలంబించిన మనుష్యునిజీవితము భద్రమైయొప్పునో,
 మానవజీవితముయొక్క పరమలక్ష్యమేమో, తల్లక్ష్యమును
 మానవుఁడెట్లు ప్రాపించవలయునో, ఇతయేల? ద్వంద్వయుక్త

మగు లోకమునకును దనకును ఎట్టిసంబంధముకలదో, తానేల
 ఈ పుడమినిజనించెనో ఎఱుంగవలెనన్న విషయకన్న నొండెద్ది
 సాధనము?

జీవితనిర్వహణమున కెఱుంగవలసిన విధులన్నియు శ్రీ
 పురుష భేదములేక యెల్లర కావశ్యకములుగదా! అట్టితటి
 శ్రీలకుఁ బ్రత్యేకముగా విద్య వలదనిచెప్పుట పరమ
 మాధ్యము. గృహనిర్వహణమున సైతము శ్రీలకెంతయూ
 బాధ్యత కలదు. గృహిణీరత్నము తనమగనియెడ నట్లు వర్తింప
 వలయునో, అత్తమామలవిషయమున ఎట్టి పూజ్యభావముఁ
 జూపవలయునో, బంధుగులయెడ నతిధులయెడ నేవిధముగ
 మెలఁగవలయునో తెలిసికొనవలసియున్నది. మఱియు గృహస్థా
 శ్రమ ఫలములును, సతీశతుల స్నేహసారమువలనఁ గలిగిన
 ఆనందఖనులనదగు ముద్దుబిడ్డలను గనుటయు, వానినిఁ దగురీతిఁ
 బెంచుటయు శ్రీపురుషుల కర్తవ్యము. అట్టి కర్తవ్యమును
 నిర్వహించుటలోఁ బురుషునికంటెను మాతృదేవియే మిక్కిలి
 బాధ్యురాలైయున్నది. బాల్యమునుండియుఁ దల్లి బిడ్డలకు
 ఎట్టి యభిరుచులను గల్పించి నీ యే మార్గముల నవలం
 బించి వానిని బెంపొందించునో అట్టి ఫలములమీఁదనే యా
 నిసుండుల భావిజీవిత మాధారపడియుండును. కావున సత్సంతా
 నమును గనుటకును, వానిని జ్ఞానఖనులనుగాఁ జేసి కృతార్థత
 నందఱుకును మాతృదేవికిఁగల బాధ్యత దొడ్డది. అందుచేతనే
 దల్లికి ఉన్న తస్థానమును మనువులుంటటి ధర్మశాస్త్రవేత్త యిచ్చు
 టకుఁ గారణమైనది.

“ఉపాధ్యాయాన్ దశాచార్యః ఆచార్యాణాం శతం పితా,
సహస్రం తు పితౄణాం మాతా గౌరవేణాతివ్యతే”

ఒక ఆచార్యుడు పదిమందియుపాధ్యాయులపెట్టు. అట్టి
నూరుగురు ఆచార్యుల విలువగలదాడు తండ్రి. అట్టితండ్రిల
సహస్రముకంటెను మాతృదేవి పూజ్యురాలు.

ఈశ్లోకమునుబట్టి మాతృకర్తవ్యమెంత గొప్పదో తెలి
యుచున్నది. ఈవిధమైన తనకర్తవ్యమును గృహాలక్ష్మీ నిష్ఠ
హించుటకామెకెంత విద్యాజ్ఞాన మననమొనరించునులభము
గనే గోచరింపకపోదు.

తాను సకలశాస్త్రపండితుడను, తనపృథివి ఆజ్ఞానపుం
బ్రతిమగానుండుట కేంద్రముడైనను ఒప్పుకొనునా? అట్టి
యామెతోఁ జేయుకాఁపురము దుఃఖిభాజనమునునేకాని, ఆనంద
యుతము కానేరదు. కావున శ్రీలకు విద్యమొక్క ఆవశ్యకత
ఎంతయేనినగును.

ప్రస్తుతకాలపు హిందూదేశ విద్యావిధానము పురుషు
లకే సరియగునైతిని లేదని మననాచుకులనుచున్నారు. అట్టితండ్రి
శ్రీలమాట చెప్పెడిదేమి? శ్రీవిద్యావిధానము సంపూర్ణముగ
మాతవలయును. శ్రీజీవితనిర్వహణమునకు ఏ యే విద్యలభ్య
సించవలయునో అవి తనకాలములోఁబూర్తిచుకుండుకొనుటతోఁ
బ్రత్యేకపాఠశాలలలో నేర్పించవలయును. ఉన్నతవిద్యలు
కావలయుననుకొన్నవారికి అట్టివానిసభ్యసించు నవకాశములు
కూడ నుండవలయును. శ్రీలకుఁ బ్రత్యేకపాఠశాలలును, గళా
శాలలు నుండవలయునేగాని పురుషులతోఁబాటు వారును గలసి

మెలసి చదువుట మనహైందవనీతికిఁ దగదని నాయభిమతము. ప్రత్యేకశ్రీజనపాఠశాలలలో నవ్యవిద్యావిధానము నేర్పఱచి చదువులు సాగించినఁగాని నారీలోక మభ్యుదయమునంది భారతదేశోన్నతికిఁ గారణముకాదు. శ్రీవిద్యయందు నాకుఁ గల సహజాభిమానము ప్రస్తుతాప్రస్తుతములను సయితము మఱపించి ఈవిస్తరమునకుఁ బురికొల్పినది. పాఠకులు సహింతురుగాక!

శాశ్రీగారు వెనుకటిపండితుల తరగతిలోనికిఁ జేరినవారయ్యు శ్రీవిద్య నింతగాఁబ్రేమించి ప్రబోధించుట మనము కలలోనైన మఱవరాని విషయము. ఏ సిద్ధాంతకౌముదీ సూత్రములనో నోఱవియునట్లు వల్లించి పండితుఁడననిపించుకొనుట వాఁలక్ష్యమునకు దూరమైనపని. పండితుఁ డన సర్వ విషయముల నెఱింగి యాచరించి యాచరింపఁజేయుట, లోక శ్రేయములగు సంస్కారమార్గములనూహించి బహుజనుల మేలునకై పాటుబడుట, సారస్వతముగఁగాని సాంఘికముగఁగాని, జాతీయముగఁగాని, నిష్కామముగు సేవయొనర్చుట మున్నగునియమములు కలవాఁడేయని వారియభిప్రాయమైనట్లెన్నిమారులో నాతో నుడివియున్నారు. తన జీవితమును సైతము అట్టిదిగనే జేసికొనఁగల్గిన సదాచారి నిరంజనమనీషి.

బాల్యశాసనము

వృత్తివిద్యలకు సారస్వతవిద్యల తోఁజ్ఱాటుండవలయునని శాశ్రీగారు మొదటనుండియుఁ బ్రబోధించుచున్నారు. ఈ విషయమును ప్రబోధినిలో బాల్యశాసనమునుపేర వివరించి

యున్నారు. చిన్నప్పటినుండియే బాలకులను గర్మశాలలలోఁ బ్రవేశపెట్టరాదనియు, వారికి వలసినంత విద్యాజ్ఞానమును శిల్ప శాస్త్రాదిపరిజ్ఞానమును గలిగించిన పిమ్మటనే కర్మవిద్యల నభ్యసించఁజేసిన వానియందు నిపుణులై ప్రవర్తించుటగలరనియు వారి యాశయమైనట్లు దిగువవాక్యములనుబట్టి తెలియఁగలదు.

“బాలకులకు యశావనాంకూరములు మొలచునప్పటికి దుస్తంత్రములందు నిరాఘాటముగాఁ బ్రవేశించుటకు విజ్ఞాన విద్యాబోధ లేకపోవుటయే గారణమాచున్నది. అట్టికారణములుగూడ దోచినంత వివరించున్నాను. ఇతరవృత్తులన్నిటికంటె నత్యల్పఫలమిచ్చునవియైనను, తాత్కాలికఫలమిచ్చునవి విశ్వ బ్రాహ్మణులొనర్చు పనులనియే చెప్పవచ్చును. అట్టిఫలమప్పుడనుభవించుటకు దగినదిగనుకనే తాత్కాలిక స్వల్పఫలాభిలాషులై, వివేకవిద్యాదులు బోధించుటమాని, ముఖ్యవృత్తియే యిదియని నమ్మి, బొడ్డుడని పసికూననైనను పనులలో క్రోయుచున్నారు. ఇట్లనుట వృత్తులయందు నిందారోపణసేయుటకాదు. వృత్తులు బ్రహ్మవృత్తులేయగును. వృత్తుల నిందించువారు తమయజ్ఞానవృక్షఫలముల నితరులకు బంచిపెట్టినవారగుదురు. బ్రహ్మవృత్తులనుటకు దగినంత దృష్టాంతములు ముందు జూపుచున్నాను. బాలకులకుఁ బనులు నేర్పుటకుముందు తగినంత జ్ఞానముబోధించినగాని చక్కనిపనులు పట్టుపడవని నాయభిప్రాయము. సమస్తవస్తుతత్వజ్ఞానమునందు బుద్ధిని బదిలపఱచి, ధైర్యపరి కర్మవిద్యలయందు బుద్ధినిజొనిపిరేని పనులు వెట్టినచూరకత్తివలె ప్రతిపనిని నిరాఘాటముగా చేయనోపుదురు. విశ్వ

బ్రాహ్మణులనువారి పూర్వమునులాజ్ఞాపించినదియొకవిధముగను వారు ప్రవర్తించునది యొకవిధముగను నున్నయది. మయమత శిల్పాగమమునందు ప్రథమాధ్యాయము అఱువదియైదవశ్లోకము మొదలైదు శ్లోకములలో “విశ్వకర్మ కులజుడగు బ్రాహ్మణుండు వేదము, ధర్మశాస్త్రము, సాముద్రికము, జ్యోతిశ్శాస్త్రము, గణితశాస్త్రము, లోహకాష్ఠ పాషాణాది సమస్త వస్తు శాస్త్రములు, శిల్పశాస్త్రము, వాస్తుశాస్త్రము, యంత్ర మంత్రశాస్త్రములు మున్నగునవియు సమస్తశిల్పములు ఉప నయనాదిగ పదిరెండువత్సరములు గురువులవద్ద నేర్వవలెను. తదుపరి వివాహితుడై సృష్టిసేయుటకు దొరకొనవలెను” అని చెప్పబడియున్నది. ఇట్లు ప్రతిశిల్పాగమమునందును, శిల్ప విద్యాభ్యాసమునకు ముందు శిల్పశాస్త్రాభ్యాసము చేయవలె నని చెప్పబడియున్నది. ”

శిల్పశాస్త్రపరిజ్ఞానము, వివిధవస్తుతత్వవిజ్ఞానము లేక పనులొనరించువాఁడు కర్మకారుడగునే కాని, శిల్పియనియు శిల్పాచార్యుడనియుఁ జెప్పబడఁజాలఁడు. కావుననే పైయాగమ గ్రంథము సమగ్రధర్మమును నిరూపించియున్నది. శాస్త్రీగారి కర్తవ్యమును బలురీతులఁ బ్రబోధించియున్నారు.

సంఘమును ఉద్ధరింపఁజాలు నిట్టిసంస్కారముల నెన్నింటినో చేసి కృతార్థులైరి. సాధారణముగ సంస్కర్తలగువారు వ విశాలవలయమునో సంస్కరించి, దానిచేలభించు కీర్తి ప్రతిష్ఠల నందుచుందురు. శాస్త్రీగారిపద్ధతి యట్టిదికాదు. స్వల్పసంఖ్యాపరిమితమగు విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమునే సంస్క-

రింపఁబూనుకొని విశాలోద్యమములలోఁ బాల్గొనుటచే
 లభించుకీర్తిని ద్యాగము చేసిరి. ఇదియే శాస్త్రీగారి సంస్కర
 ణోద్యమములోని విశిష్టత. తాను స్వల్పవలయుమునఁ బ్రారం
 భించినసత్కార్యమొకటికాదర్శమై యొప్పవలయుననియు వారి
 తలఁపుగాఁ బాడకట్టెడిని. ఇదిమిక్కిలియుఁ బ్రశంసనీయుము.

అధ్యాయము *

న్యాయస్థాన విజయము

వైదికాచారపరాయణులై వివిధములగు శిల్పవృత్తులఁ జేయుచుండు సానగాదిపంచర్షి సంభూత బ్రాహ్మణులకును, గేవలవైదికవృత్తితోఁ గాలముపుచ్చు నితరబ్రాహ్మణ్యమున కును మున్నొకసారి వాదములుచెలరేఁగి ఒకరినొకరణఁగఁ ద్రొక్కఁ బ్రయత్నములు జరిగినట్లు చరిత్రపరిశీలనముచేఁ దెలియుచున్నది. *అట్టితటి ఒండొరుల బ్రాహ్మణత్వము విషయము నను గలహాములు సంభవించి ఒకరి బ్రాహ్మణత్వము నొకరు దూషించుకొన సమకట్టిరి. ఈదూషణము తలసూపి ఎంత కాలమైనదోగాని,† రథకారాధికరణవాదము స్వీచిత్తూరుజిల్లా తీర్పులనాఁటినుండియుఁ జరిత్ర ప్రసిద్ధమైనది. పై రెండుతావుల యందును విశ్వబ్రాహ్మణులకు విజయము కలిగినది. చిత్తూరు జిల్లాలోని వాదము మొదలుకొని సేలం మున్నగుతావులలోఁ గూడ నట్టికలహము లలంతిగనో గొప్పగనో పొసఁగుటయు

* మహారాష్ట్రభాషలోని “విశ్వబ్రాహ్మణులొత్సాహ” అనుగ్రంథము నందలి ప్రాచీనార్వాచీన ఐతిహాసిక సంగ్రహమును, 1914 సం॥ ఆంధ్ర, ఉగాదిసంచికలోని “విశ్వబ్రాహ్మణులు-ఆర్యాగమనము” అను న్యాయమును శ్రీధవశేష్యరపు సోమలింగాచార్యులుగారు ప్రకటించిన “విశ్వకర్మ ఆయన సంతతియు” అను అంగానువదిత గ్రంథమును జదువుఁడు.

† ఈవాదము క్రీ॥ శ॥ 1751వ సంవత్సరమున శ్రీ శ్రీకనుపర్తి బసవ చార్య స్వాములవారికిని ఇతరపండితులకును విజయనగర మహారాజాస్థానమున జరిగినది.

శ్రీ 1818 డిశంబరు 15వ తేదీనాఁటిది.

అవి న్యాయస్థానముల నుచితరీతిఁ బరిష్కరింపఁబడుటయుఁ దటస్థించుచునేయున్నది. అట్టివాదములు నినమొన్నటివఱకును, అనఁగా నయిదాతేఁడులవఱకును బొసఁగుచున్నవని చెప్పుటకీ యాధునికయుగమున సిగ్గుపడవలసి యున్నది. సాటిసోదర జాతి విద్యావిషయికముగను ఆర్థికముగను ఒకప్పుడు క్షీణత లోనున్న నట్టివారిని దెగడఁబూనుట సభ్యజాతికిలక్షణము కాదని నా తలఁపు.

శాస్త్రీగారికాలమునను అట్టివాదములు చన్నపట్టణము, గుంటూరు, గోకర్ణక్షేత్రము (బొంబాయి రాజధానిలోనిది) మున్నగు తావుల నుప్పతిల్లినవి. మద్రాసులో సంఘటిల్లిన ఈవాదములోఁ బాల్గొనిన పండితులలోని రంజన శాస్త్రీగారొకరు. మద్రాసు హైకోర్టులో మహామహోపాధ్యాయ లక్షణసూరియను పండితుఁడు వేదములన్నింటిని దలక్రిందుగా జదివితినని ప్రగల్భములు వలుకుచు విశ్వకర్మయన దేవశిల్పిగాని ఋషిగాఁడనియు, నందుచే మానవులకుఁ గూటస్థుఁడగుట పొసఁగదనియు వాక్రుచ్చుచు శాస్త్రీగారి నెదిరించెను. దానిమీఁదట శాస్త్రీగారనేక శుక్లకృష్ణయజుర్వాక్యములను, నిరుక్తవచనములను బ్రమాణీకరించి, విశ్వకర్మ ఋషిత్వమును నిర్ణయించినపిమ్మట నిర్విణ్ణుఁడాయెను. అట్లే ఇంకను వైశ్వకర్మణుల బ్రాహ్మణత్వమును గూర్చి రాధాంతములు సలిపి గెలుపొందిరి.

తరువాత గుంటూరుకోర్టుకుఁ జెందిన జానపాటికేసు లోను వీరు బాల్గొనిరి. అప్పుడు త్రి ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు, శాస్త్రీగారు సమాలోచనలు చేసికొని

చేదోడువాదోడుగాఁ బనిచేసియున్నారు. అందు కీ॥ శే॥ పండిత
యలవ ర్తి ఆంజనేయశాస్త్రిగారు, తక్కెళ్ళపాటివీరేశలింగంగారు
మొదలగువారును, శాస్త్రిగారును వేదశాస్త్రపురాణాగమ
వచనములను గ్రోడీకరించుకొని వాదములు సలిపిరి.

1934వ ప్రాంతముల గోకర్ణక్షేత్రమునఁ బురోహితులగు
* దైవజ్ఞబ్రాహ్మణులకును, తదితరబ్రాహ్మణులకును జరిగిన
వివాదములోను వీరు పాల్గొనిరి. అప్పుడు బ్రహ్మశ్రీ వడ్డేపాటి
కోటిశ్వరశాస్త్రిగారును నిరంజనశాస్త్రిగారును అచటికేగి
దైవజ్ఞబ్రాహ్మణుల పక్షమునవాదించి గెలుపొందిరి.

విశ్వకర్మబ్రాహ్మణవంశాగమము

ఇట్టి అభియోగములందందుఁ బాడనూపుటయు, నట్టి
వానిని సమర్థించుకొనుటకై ఎప్పటికప్పుడు శ్రుత్యాగమ ప్రమా
ణముల నన్వేషించుకొనుటయుఁ గష్టముగానున్నయది. అందు
లకై విశ్వబ్రాహ్మణులకు సంబంధించిన వేదశాస్త్రకోటిలోని
ప్రమాణములనేరి యొకగ్రంథముగా సంగ్రహించినఁ బండితు
లకును బామరులకును విషయము తెలియుట సులభముగా
నుండునని విశ్వకర్మబ్రాహ్మణవంశాగమమును గూర్చి యత్నము
చేసిరి. ఈవిషయము నాగ్రంథముయొక్క ఉపోద్ఘాతములో
నుడివియేయున్నారు. “అసమర్థుల చెంగటఁ గుత్సితవాదములు
చెలరేఁగె. పాక్షికప్రసంగములు బైకిబ్రాకె. పత్రికాహేళన
లోక కొంత సందుగొనియె. న్యాయస్థాన విచారణలందంద

* కర్ణాటకదేశమున విశ్వబ్రాహ్మణులు దైవజ్ఞబ్రాహ్మణులవియుఁ
లిలువఁబడుదురు.

తలసూపె. నివారణోపాయ మనన్యమై సవిమర్శకచరిత్ర గ్రంథ రచనకుఁ బురికొల్పె.”

ఇంతియేగాక సకలజగన్ని స్థాతయగు విశ్వకర్మ భగవానుని మహిమల వర్ణించుట, ఆ అచింత్యుని అవతార విశేషముల నుద్ఘాటించుట, వేదాలయప్రతిష్ఠితుఁడగు నాదేవదేవు ప్రప్రధాననామమును బ్రచారములోనికిఁ దెచ్చి విశ్వకర్మ పాసనను జనులలోఁ బెంపొందించుట, జగత్ప్రవర్తకములగు పావన శిల్పములయత్కృష్టతంజాటుట, ఆ శిల్పవిభులగు సానగ సనాతనాది ఋషులయు, నింక నితర శిల్పి బ్రాహ్మణ మూల పురుషుల చరిత్రములఁ దెల్లముగ వ్రాయుట, మున్నగు ప్రయోజనముల సాధించునిమిత్తమీ బృహద్గ్రంథరచనారంభము.

అట్లయిన ఈ ప్రయోజనముల సాధించుకొనుటకుఁ బూర్వము మతగ్రంథములు లేవాయని ప్రశ్నింపవచ్చును. కొలఁదిగానున్నవి. శ్రీకనుపర్తి బసవాచార్యస్వామి కృత రథకారాధికరణము, విశ్వవిద్యాభరణము, ఇంకమూలస్తంభము మున్నగు గ్రంథములుండియేయున్నవి. కాని అయ్యవి సమగ్రచరిత్రను జెప్పనవి కావు. రథకారాధికరణమున విశేషించి రథకారులు బ్రాహ్మణులూ అను విషయము చర్చింపఁబడును. శిల్పముల యున్నతియు, విశ్వకర్మభగవానుని లీలావిశేషములు నందు మిక్కిలిగాఁ జర్చింపఁబడవు. అట్లే ఇతరములగు నాయా గ్రంథములును కొలఁది కొలఁదిగ నాయా విషయములను బ్రస్తావించు నవైయున్నవి. అట్టితటి సమగ్రముగా నన్నివిషయములను జర్చించు గ్రంథ మొక్కటి యావశ్యకమైనది.

శాస్త్రీగారు విశ్వకర్మ బ్రాహ్మణవంశాగమమును సంగ్రహింపఁ బలుకష్టముల సహించిరి. నానాదేశముల సంచరించి, యందందుఁగల గ్రంథాలయములలోని వివిధప్రామాణిక గ్రంథములను సంపాదించిరి. అట్లు సంపాదించిన వానిలో శాస్త్రీగారికి మిక్కిలియు నుపయోగించినది పూనాలో బ్రహ్మశ్రీ క్షీరసాగర నారాయణశాస్త్రీగారిచే వ్రాపఁబడిన “విశ్వబ్రహ్మకులోత్సాహ” అను పుస్తకము. విశ్వబ్రహ్మకులోత్సాహ తన గ్రంథమున కెక్కుడుగా నుపయోగించినదని శాస్త్రీగారు తన గ్రంథముయొక్క పీఠికలో వ్రాసియే యున్నారు.

విశ్వబ్రహ్మకులోత్సాహ శాస్త్రీగారు సంగ్రహించిన వంశాగమగ్రంథమునకు మూలభూతమని చెప్పవచ్చును. దానిని బ్రకృతిగాఁగైకొని, ఇంకను వలయుసామగ్రిని గూర్చుకొనియు, అధికమని తోచిన భాగములను వీడియు వంశాగమమును వ్రాసిరి. నారాయణశాస్త్రీగారి గ్రంథమునఁ జరిత్రాధ్యాయము, గోత్రాధ్యాయము నింక నెక్కుడుగాఁ గలవు. నిరంజన శాస్త్రీగారా రెంటిని, ఇంకను బరిశోధనములుచేసి తానొక తీర్మానమునకు వచ్చినపిమ్మటఁ బ్రకటితమని తలచిరి.

విశ్వబ్రహ్మకులోత్సాహ పదిసంగ్రహములుగా విభజింపఁబడియున్నది. వంశాగమము ఆఱుకాండములుగా విభజింపఁబడియున్నది. ఈవిభాగము చేయుటలో ఆగమగ్రంథమే సులభమార్గమును ద్రొక్కినది. ఆయావిషయములను వరుసగా విమర్శించుటలోను వంశాగమము కులోత్సాహముకన్న తేలికగా నర్థముచేసికొనుట కనువుగానుండును.

వంశాగమములో విశ్వకర్మకాండమున విశ్వకర్మపరా
 త్పరత్వము, ఋషిశిల్పిప్రజాపత్యాదిభేదములు నిరూపింపఁబడి
 నవి. విశ్వబ్రాహ్మణుల కూటస్థవిశ్వకర్మనుగూర్చి సంపూర్ణ
 వివరణము కలదు. విశ్వరూప త్వష్టకాండములలో వారి
 విశేషచరిత్రములు గలవు. శిల్పకాండమున శిల్పముల పూజ్యత,
 వైదిక తాకికశిల్పముల విచారము, లోకోపకారకమగు శిల్పము
 యొక్క మహిమ, శిల్పవిధులును వేదాధిపతులును విశ్వ
 బ్రాహ్మణగోత్రకర్తలును అగు సానగసనాతనాదుల యుదం
 తములు, శిల్పాచార్యధర్మములు మున్నగు ననేక విషయములు
 సప్రమాణముగ వ్రాయఁబడియున్నవి. శిల్పముల గొప్పఁడనము
 నెఱుంగుటకును, శిల్పాచార్యవిధులను వారిగౌరవమును దెలిసి
 కొనుటకును, ఈ కాండము చదివితీరవలయును. రథకార
 కాండమున రథకారులు బ్రాహ్మణులేయనియు, అమరుఁడు
 మున్నగువారు వ్రాసిన సంకీర్ణరథకారుఁ డాధానయోగ్యత
 లేని అవరజాతివాఁడనియు, “వర్షాసురథకారో అగ్నినాదఙ్గిత”
 అని చెప్పఁబడిన వేదములోని రథకారజాతి విశ్వబ్రాహ్మణ
 జాతియే యనియు నిరూపించుచు, ఈ విషయమున యాజ్ఞ
 వల్క్యుడి స్మృతులకు విజ్ఞానేశ్వరాదులు వ్రాసిన అసం
 గత వ్యాఖ్యానములను, ఇతరములగు అసంబద్ధవాదము
 లను సోపపత్తికముగా ఖండించిరి. ఇంకను విశ్వబ్రాహ్మణ
 శబ్దవిచారముఁజేయుచు నది శాకపార్థివాది సమాసమువలె
 మధ్యమ పదలోపి బహువ్రీహియనియు, ఉచ్చారణసౌకర్య
 మునకును అర్థసౌకర్యముకొఱకును అక్షరములను దగ్గించుట

వైయాకరణ సంప్రదాయమనియు, అదియె వ్యవహారమునను బరిపాటికి వచ్చినదనియు వివరించుచు, రూఢిశబ్దముగు విశ్వ బ్రాహ్మణపదమున కీ విచారణయే యవసరములేనని సమన్వయించిరి. శాసనకాండమున శాసనములను, బండితుల సమ్మతులను, కొన్ని న్యాయ్యస్థానపుఁ దీర్పులను అలంతిగా నిరూపించిరి.

శాస్త్రీగారు చేసిన చిరపరిశోధనములకు ఫలముగను వేదశాస్త్రపురాణాగమ శిల్పగ్రంథములయందు వాఙ్కీఁగల వ్యుత్పత్తి ప్రజ్ఞలకు నిదర్శనముగను సంగ్రహింపఁబడినది విశ్వకర్మబ్రాహ్మణవంశాగమము. ఇది కేవలము విశ్వబ్రాహ్మణులకే ఉపయోగపడునట్టి దనుకొనఁ గూడదు. హిందూదేశ పూర్వోన్నత్యమును, హిందూమత శిల్పముల గౌరవమును ఎఱుంగఁగోరు ప్రతిమానవుఁడును జనువలసినదే. ముఖ్యముగా విశ్వబ్రాహ్మణుల గ్రంథమును బఠించి, పూర్వపురుషులవలెఁ దామును శిల్పములను బెంపొందించి, భారతదేశ ప్రతిష్ఠకుఁ గారణభూతులై, తమ వంశఋషుల యాదర్శము ననుసరించిన నాఁడే శాస్త్రీగాఢిశ్రమము సఫలీకృతమగును. శాస్త్రీగారాండ్రవిశ్వబ్రాహ్మణలోకమునకీ గ్రంథము మూలమున ఎనలేని సేవచేసియున్నారు. ఇది విశేషములలోనికెల్ల విశేషము.

వివిధశాస్త్రకౌశలము

పూర్వోక్తవంశాగమగ్రంథమే శాస్త్రీగాఢి వివిధశాస్త్రకౌశలమును బ్రకటించుచున్నను, ఇంచుక వ్రాయవలసియున్నది. శాస్త్రీగాఢికి జ్యోతిర్వాస్తుశాస్త్రమ లయం దసమానపాండిత్యము కలదు. ముహూర్తజాతక భాగములలో మిక్కిలి కృషి

చేసియున్నారు. సిద్ధాంతభాగమున నంతగాఁ బరిచయమున్నది లేనిది చెప్పలేనుగాని కొలఁదిప్రవేశము మాత్రము కలదు. వాస్తుశాస్త్రమున సంపూర్ణమగు విద్యవ్రతాకలదు. ఆంధ్రదేశమున వాస్తువిద్యలో నిట్టిపండితు లింక నొకరిద్దఱుమాత్ర ముందు రేమో. వీరు పలుకష్టములకోర్చి, వివిధప్రదేశములకరిగి వాస్తు గ్రంథముల నెన్నింటినో సంపాదించిరి. అట్టివానిని సంస్కరించి సంప్రదాయార్థములను డీసి, ఉపయోగించుచుండెనువారు. అట్టిపూర్వగ్రంథములను ముద్రించి జనోపయోగమును గూర్చ వలయునని వారియాశయము. కాని అట్టివని వారిజీవితములో నెఱవేఱినదికాదు. తుదకు వాస్తుశాస్త్రమునందుఁ బ్రత్యేక కృషిసలిపియు అందలివిశేషములను వారిశిష్యులకుఁ గఱపక మునుపే శాస్త్రీగా రస్తంగతులగుట ఆశాస్త్రాభిమానులకుఁ దీరనిలోటు.

సుప్రసిద్ధమగు శాస్త్రీగారి జ్యోతిర్వాస్తుశాస్త్రప్రౌఢి మనుగూర్చి విశేషము వ్రాయునక్కరయుండదు. వీరు బీదవారి కెందఱకో ఉచితముగఁ గూడ ఆ శాస్త్రసంబంధమగు సహాయ మును జేయుచుండెనువారు. ధనవంతులగువారు సవర్గకు సవర్గు బహుమానములనిచ్చి తమకార్యములను జక్కబెట్టు కొనుచుండెడివారు. మిక్కిటమగు శాస్త్రీగారి గృహవ్యయము నకీ రాబడియే లేకున్న, వారికుటుంబ నిర్వహణము కష్టతర మయ్యెడిదే.

ఇంకను వీరికిఁ దర్కవ్యాకరణ మీమాంసాది శాస్త్ర ములలోను బ్రవేశముకలదు. శిల్పశాస్త్రములోను, ఇతరములగు

ఆగమగ్రంథములందును మంచిపాండితి కలదు. ధర్మశాస్త్రములో విశేషముగు వ్యుత్పత్తియున్నది. ధర్మశాస్త్ర సంబంధముగు ఎట్టి కిషకములనైనను శాస్త్రీగారు సులభముగా సమన్వయించి సందియములఁ బొప్పుచుండెడువారు. ఇంకను వేదారనిర్ణయకములగు నిరుక్తము, శిక్ష మున్నగువానిలోను, దర్శనగ్రంథములందును, ఉపనిషత్తులందును గూడ వీరికిఁ జక్కని పాండితీప్రకర్షమున్నది. వేయేల ? “ఎన్నో వ్యుత్పత్త్యుపజ్జల ఈశ్వరాంశ తఱుకు తఱుకని మెఱసిన, “సూరిస్తుతిప్రధిత పండిత చక్రవర్తి” నిరంజనమూర్తి.

యజ్ఞయాజకత్వము

“యజ్ఞోదానస్తపశ్చైవ పావనాని మనీషిణాం”

“యజ్ఞదాన తపఃకర్మ నత్యాజ్యంకార్య మేవతత్”

అని గీతాచార్యుఁడు యజ్ఞదానతపములు పావనములనియు, వానిని విడువఁగూడదనియు బోధించుచున్నాఁడు. యజ్ఞమనఁగా వేదోక్త కర్మకలాపమేగాక సకలప్రాణుల మేలునకై యొనర్చెడు సేవారూపముగు తాకికకార్యముగూడ నగునని యుపదేశించుచు, గీత పలువిధములగు యజ్ఞములను నిరూపించియున్నది. సకలప్రాణులయొక్క శారీరక, మానసిక, ఆధ్యాత్మిక శక్తుల వికాసమునకై సలుపఁబడియెడు పవిత్ర కర్మమే యజ్ఞము. సాత్వికమును నిష్కామమునునగు ఈ యజ్ఞమే మానవకోటిని దరింపఁజేయుఁగల సాధనము. యజ్ఞకర్త పునీతమగు ఆ కర్మముచేఁ దనమనోవాక్కాయములు పవిత్రములు కాఁగా ఇహమునఁగీర్తిని, పరమున శాంతినిఁబొంద

మునుబొంది, మానవజీవితలక్ష్యముగు మోక్షపురుషార్థమును సాధింపఁగలుగుచున్నాఁడు.

ఈ యజ్ఞములను సామాన్యముగా రెండుగతుల విభజింప వచ్చును. మొదటివి మానవసేవాద్వారమున భగవంతుని దృష్టిపఱచునవి. రెండవతరగతివి భగవత్సేవामూలమున మానవులకుఁ గల్యాణమును గూర్చునవి. రెండవతరగతి యజ్ఞములనుగూర్చి గీతామాత—

“ దేవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయంతు వః
పరస్పరంభావయంతః శ్రేయఃపరమవాప్స్యథ ”

“యజ్ఞములవలన మీరు దేవతలను బూజింపుఁడు. ఆదేవతలు మీమనోరథములనుదీర్చి మిమ్ము తృప్తిపఱతురు. ఇట్లొకరి నొకరు కారవించుకొనుచు శ్రేయస్సును బొందుఁడు” అని నుడువుచున్నది. యజ్ఞములను గూర్చి వ్రాయవలయు నన్నఁ బ్రత్యేక మొకపుస్తకముగును గాన ఒక విషయమును మాత్రము ముచ్చటించి, ప్రస్తుతము ననుసరింతము.

హింసాత్మకయజ్ఞము లెప్పటినుండి ప్రబలెనో కాని, సూక్ష్మముగు విమర్శదృష్టితోఁ జూచిన అహింసాత్మక యజ్ఞములే మున్నొకప్పుడు సర్వమాన్యత నందినట్లు వేదాదుల పరిశీలనముచేఁ దెలియనయ్యెడి. *సనాతనాద్యులకుఁ, నూతనాగతాద్యులకును ఈవిషయమునందే అభిప్రాయభేదములు కలిగి

*ఆర్యులొక్కసారిగా రాజేదు. ఈ విషయమునుగూర్చి 1914 సం॥ ఆంధ్ర ఉగాదిసంచికలోని “విశ్వబ్రాహ్మణులు- ఆర్యాగమనము” అను వ్యాసమును జదువుఁడు.

పరస్పరము వివదించుకొన్నట్లును, గొంతకాలమునకు బుద్ధభగవానుఁ డవతరించి నూతనాగతార్కుల శ్రిహింసాయజ్ఞ సిద్ధాంతమును ఖండించి, సనాతనశాంతిని నెలకొల్పి ప్రాణిలోకమునకుఁ దారకమార్గము నుపదేశించినట్లును సవిమర్శకచరిత్ర పరిశీలనముచేఁ దెలియఁగలదు.

శాస్త్రీగారికి యజ్ఞవిద్యలోఁ జక్కని పరిచయమున్నది. పలువిధములగు యజ్ఞవిధానముల నెఱింగి చేయింపఁగల యాజకతాప్రౌఢిమ నిరంజన సుధీంద్రునిలో అప్రతిహతముగాఁ గలదు. వీరు చన్నపట్టణము, చిలకలూరుపేట, యనమదల మున్నగు తావులలో జరిగిన షంచబ్రహ్మయజ్ఞములకును, ఇంక నితర సవనములకును బ్రధానాధ్వర్యులై సత్కారముల నందిరి. ఈ విషయమున శాస్త్రీగారిశక్తి తెలుఁగు ఎల్లలనుగూడ దాఱినది. మహారాష్ట్రదేశములోనిదగు బీరారులో జరిగిన రుద్రస్వాహాకారమునకునువీరుప్రధానాధ్వర్యులై అచటివారిమన్ననలనందిరి. శాస్త్రీగారు పాల్గొని నిర్వహించిన యజ్ఞములన్నియు నహింసాత్మకములే. అట్టి పవిత్రసవనకర్మములే విశ్వశ్రేయము నొడఁ గూర్పఁగలవని వారియభిప్రాయము. శాస్త్రీగారు యజ్ఞముల నిర్వహించునప్పుడు ఎల్లవారికిని యజ్ఞతత్వమును గూర్చియు సద్దానియాచరణముచే మానవునకు లభించు ప్రయోజనము లనుగూర్చియు నుపన్యాసములు చేయుచుండెడువారు. అందుచే వీయూజకత్వము సర్వసమ్మాన్యమై చెప్పొందినది.

ఉపాధ్యాయత్వము

యజనము, యాజనము, అధ్యయనము, అధ్యాపనము, దానము, ప్రతిగ్రహము అను ఆఱువిధానములును శాస్త్రీ గారి జీవితమునం దాదర్శముగాఁ బ్రవర్తించినవి. తాను కళాప్రియుఁడయ్యును, అధ్యయనాధ్యాపనముల నేమఱలేదు. తనకుఁ గల మిక్కటమగు అధ్యయనప్రీతికి నిదర్శనముగాఁ బెక్కు-తావుల వేదపాఠశాలల నెలకొల్పి, స్వయముగ నధ్యాపకపదవిని స్వీకరించుచుఁ దగువారిని నియమించుచుఁ గొంత పురోహితవర్గమును నిర్మించిరి. ఒంగవోలుతాలూకాలోని “ఆకుల ఆల్లూరు” గ్రామమున నొకవత్సరమును, ‘గారపాడు’నందు పిచ్చయ్య దీక్షితులుగారి స్మారకచిహ్నముగా నేర్పఱుపఁ బడిన “దీక్షితసంస్కృతపాఠశాల”లో నొక వత్సరమును అధ్యాపకులుగానుండి వేదపాఠకులను బెక్కండ్ర సిద్ధముచేసిరి. శాస్త్రీగారు మైసూరు, పూనా, గోకర్ణక్షేత్రము మున్నగు తావుల కేగినపుడును బ్రబోధోపన్యాసములుచేసి వేదపాఠశాలలను నెలకొల్పి నచటివారి నెంతయో ప్రోత్సాహపెట్టుచుండెడువారు. “ఉదారచరితానాంతు వస్తుధైవ కుటుంబకం” అనిగదా కవివరుఁడొకఁడు నుడివియున్నాఁడు. శాస్త్రీగారి జీవితముపైసూక్తికి లక్ష్యమై భూమండలమునే తన కుటుంబమునుగాఁజేసికొన్నది. పిఠుఁ బీఠారు, రుద్రస్వామికారమున కేగినపుడు ‘మహాకరు’పురమున దైవజ్ఞశాస్త్రాప్నానులను బ్రేరేపించి ఒక వేదపాఠశాలను నెలకొల్పఁజేసిరి. “పారుషేయ బ్రహ్మచర్యాశ్రమ”మనుపేర నొక యాశ్రమము సంయతము

ఆపురప్రాంతమున శాస్త్రీగారిచేఁ బతాకోత్సవపూర్వకముగా నారంభింపఁబడియె.

నిరంజనసుధి విశ్వబ్రాహ్మణసంఘమున ఓణస్థితిలో నున్న స్వసంఘ పౌరోహిత్యమును విశేషముగాఁ బ్రోత్సహించి, యాజనముయొక్క మహత్త్వమును, లాభములను జాటి, అధ్యాపకాగ్రణియు, యాజకాపతంసుఁడునై యలరారె.

శాస్త్రీగారు దరిదాపు పనునైదుసంవత్సరములు మగ్గిరాల స్థానికసంఘోన్నతపాఠశాల (Board High School) లోఁ బ్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులుగా నుండిరి. పాఠ్యవిరుదముల నందకున్నను స్వప్రతిభావశముననే ఉపాధ్యాయపదవినిసంపాదించి సర్వజనుల మన్ననలనంది, తోడిఉపాధ్యాయులకుఁ జిరస్మరణీయులైరి. తెలుఁగుపండితులకుఁ దాటాకులుగట్టు ఆంగ్లపాఠశాలలలో శాస్త్రీగారు ఎనలేని గౌరవమును విద్యార్థులనుండియు సంపాదించిరి. అట్టిగౌరవము శాస్త్రీగారియెడ నుండుటకు వారి లోకోత్తరమగు బోధనాపద్ధతియు, ఎట్టి దుందుడుకునేని సంస్కరింపఁజాలు మధురవాక్పణితియుఁ గారణమని విద్యార్థులే చెప్పుచుండురు. అమూల్యమగు శాస్త్రీగారి బోధసుధనుగ్రోలిన వారి శిష్యులోకము గురూత్తమునియందలి భక్తివిశ్వాసముల నాజన్మాంతము మఱచిపోదు.

దేశసంచారము

శాస్త్రీగారు మహాజనసభపక్షమున శిల్పగ్రంథముల నన్వేషింపఁ బెక్కుతావులఁ దిరిగియున్నారు. శిల్పగ్రంథాన్వేష

ణము వీరికి దేశయాత్రయను ప్రయోజనమునుగూడ ఆను
వంగికముగా సిద్ధింపఁజేసినది.

ఈసందర్భమునవీరు ఆంధ్ర, కర్ణాటక, మహారాష్ట్రాది
దేశములను సమగ్రముగాఁ బర్యటించి యున్నారు. చన్న
పట్టణమునందలి ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారమును,
మైసూరు దొరతనమువారి ఓరియంటల్ లైబ్రరీని, పూనా
పత్తనములోని నారాయణశాస్త్రిగారి గ్రంథాలయమును, ఇంక
నితరపు స్తకభాండాగారములను బెక్కింటినివెదకి' శిల్పశాస్త్ర
సంపాదనమునకై పాటుపడిరి. ఇంకను చన్నపురి, బెంగుళూరు,
ఆనకల్లు, హైదరాబాదు, రాయవేలూరు, * దత్తమండలము
లును బర్యటించి, మానసారము మున్నగు శిల్పవాస్తు గ్రంథము
లను సంపాదించిరి. శాస్త్రిగారు రే యే తావులఁ బర్యటనము
చేయుచున్నను సంస్కరణవిధానము నేమతెఱవారు కారు.
వీరికంటెను మున్నుండుగా వీరి సంస్కారభావములు పయనము
సాగించి, జనులలో నూతనజ్ఞానతేజమును, కార్యోత్సాహ
మును బెంపొందించి కృతార్థులఁజేయ వేగిరపడుచుండెడివి.
శాస్త్రిగారు 1914 వ సంవత్సరమున * దత్తమండలములందు
సంచారముచేసియున్నారు. ఆ సంచారోద్దేశ్యమును గూర్చి
వారిట్లు వ్రాసిరి. అది "ఆచార్య" శబ్దమునకు బదులు "ఆసారి"
అను శబ్దము నుపయోగింపవలెనని ప్రభుత్వమువారు, జి. బి.ను
బంపిన తరుణము.

* కడప, కర్నూలు, బళ్లారి, అనంతపురం జిల్లాలకు దత్త
మండలములని పేరు.

“... .. సంస్కృతము ప్రధానముగాగల ఆంధ్రదేశ విశ్వబ్రాహ్మణులకు ‘ఆసారి’ అను ద్రావిడశబ్దము జుగుప్సాకరము. ఈ అసహ్యమును దొలగింపుడని గవర్నరు ఇన్ కౌన్సిలుకు విజ్ఞప్తి తయారుచేయబడినది. ఇది తెలుగుజిల్లాలలో నన్నివైపులనుండి గవర్నరుకు పంపబడినది. కాని దత్తమండలములనుండి వెడలలేదు. అచటనుండి విజ్ఞాపనములు వెడలునటుల జేయుటయును, అచటినానికి సంస్కరణమార్గములు బోధించుటయును, మాప్రవాసముయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము.” శాస్త్రి గారు దత్తమండలమున సంచారముసేయుతఱిని “గినిగెర”లో ఒకప్రాచీనశాసనము గనిరి. గినిగెరలో గురువులుగానున్న శ్రీ సాంబమూర్తిస్వామిదగ్గఱ నా శాసనమున్నదట. అది కృష్ణదేవరాయలచే నొసంగబడినది. కృష్ణదేవరాయలు, మంత్రి, నలుగురు మహాకవులతోడ రుద్రకవి సంతకములు గలవట. దీనికి సంబంధించిన వివరములను బ్రబోధినిలో శాస్త్రి గారు విపులముగాఁ బ్రకటించియున్నారు.

శాస్త్రిగారి దక్షిణదేశయాత్ర 1912 వ సంవత్సరమున నొకతూరి జరిగియున్నది. అసమానపాండితీ ప్రకర్షమువలనను, సంస్కరణోద్యమమువలనను ‘ఆసేతుశీతనగపూరితభూరికీర్తి’ యగు శాస్త్రివర్యు నెఱుంగనివారెవరు? వీరు ప్రయాణము చేసిన తావులందెల్లను స్వసాంఘికులేగాక ఇతరజనులును వచ్చి వీరి యుపన్యాసామృతమును గ్రోలుచుండెడివారు. శాస్త్రి గారికి ద్రావిడ, కర్ణాటక, మహారాష్ట్రభాషలలో సైతము పాండితీలేకున్నను బ్రవేశముకలదు గావున, సంస్కృతభాష

సాహాయ్యమున నాయాదేశములం దాయా భావలతోడనే యుపన్యసించుచుండెనువారు. వారి బోధనలకును, జీవితసంస్కరణమార్గములకును, జాతి మత విషయిక సమన్వయ సిద్ధాంతములకును సంతృప్తులై పెక్కురు పలువిధములగు కాన్కలర్పించుచుండెడివారు.

మి త్ర మ ం డ లి

దేశసంచార సమయములందు శాస్త్రీగారికిఁ బండిత వర్కులగు స్నేహితులెంతఱో లభించిరి. అందుఁ బ్రథమగణ్యులు పూనాపట్టణ నివాసులుగు బ్రహ్మశ్రీ క్షీరసాగర బాల శాస్త్రీగారిొకరు. వీరు, నిరంజనశాస్త్రీగారు పూనానగరమున కేగినప్పుడు తమదేశవాసులకు సంస్కరణోపన్యాసముల నిప్పించియు, అనేకవిధములగు ప్రబోధమార్గముల నుపదేశింపఁ జేసియు, విశ్వబ్రాహ్మణ సంఘవిషయమై పరస్పరముగల అభిప్రాయవిశేషముల వివరించుకొనియు వర్తించుచుండెనువారు. “విద్వానేవ విజానాతి విద్వజ్జనపరిశ్రమం” అనునట్లు ఇరువురును బండితులు, సంస్కర్తలు, పత్రికాధిపతులు, మత ప్రబోధకులుగాన, ఒకరి భావముల నొకరు సంగ్రహించుకొనుచుఁ బరస్పరముఁ బడెడు శ్రమము నభినందించుకొనకున్నఁ బామరులా ఇక సంతసించునది? ఇట్టి అసూయలేని పండిత మిత్రులు చేకుఱినప్పుడేగదా ఏకార్యమునైన సాధింపఁగల్గుట.

నిరంజనాశ్రమము రెండవమిత్రులు మైసూరుసంస్థాన విద్వచ్ఛిఖామణులును, ధర్మబోధకులును, సకలశాస్త్రగర్భిణులునగు బ్రహ్మశ్రీ పండిత, టి. సుబ్బారాయశాస్త్రీగారు. వీరివద్ద

విమానాధికరణ, లోహాంత్రాది శిల్పగ్రంథములున్నవని తెలిసి
 శాస్త్రీగారా పండితవర్యునితోఁ జెలిమిచేసిరి. శిల్పశాస్త్రప్రసం
 గములో సుబ్బారాయశాస్త్రీగారు సానగాదులు శిల్పులుగాని
 ఋషులుగారని వాదించిరి. నిరంజనశాస్త్రీగారు వేదపురాణా
 గమవచనములను బ్రత్యక్షీకరించి ఋషులని నిరూపించినపిమ్మట
 వీరియెడ సుబ్బారాయశాస్త్రీగారికి సద్భావముకలిగి గౌరవ
 మేర్పడినది. సుబ్బారాయశాస్త్రీగారు తనువద్దనున్న శిల్ప
 శాస్త్రములోని రహస్యముల నన్నింటిని గ్రీయాచరణమునకుఁ
 దెచ్చి, హిందూ దేశమునకుఁ బూర్వ శిల్పగౌరవమును మఱలఁ
 దీసికొనిరావలయు ననియెడు ముఖ్యోద్దేశ్యముకలవారట.
 అందుచే నిరంజనశాస్త్రీగారి శిల్పశాస్త్రప్రచారమునకు సంత
 సించి, వారిచే ఆహూతులై తణుకులో జరిగిన ఆటవ విశ్వబ్రా
 హ్మణమహాసభ కరుదెంచి శిల్పశాస్త్రమును గూర్చి మహిమ
 న్యాయములు చేసిరి.

కీ. శ్రీ. బ్రహ్మశ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుపంతులు
 M. A. గారును వీరికి సుపరిచితులు. లక్ష్మణరావుగారు
 మునగాలసంస్థానములో డివానుగా నున్నప్పుడును, విజ్ఞాన
 చంద్రికాగ్రంథమండలిని నడపురోజులలోను బ్రబోధినీపత్రికకుఁ
 బోషకులుగాఁ నుండి ఆర్థిక సారస్వతసహాయములను జేయుచు
 శాస్త్రీగారి ఉద్యమమునకుఁ జేయూత నిచ్చిరి. ఇంకను శ్రీ
 చెఱుకువాడ వేంకటనరసింహము, నందగిరి వెంకటప్పారావు,
 బ్రహ్మశ్రీ కాకినాడ గున్న యాచార్యులు, మానాంపతి అప్పకణ్వా
 చార్యులు మొదలగువారును వీరి మిత్రమండలిలోనివారు. శాస్త్రీ

గారుసలిపెడు సంస్కరణకార్యములలోవీరండఱును బాల్గొనికృషి చేసినవారే. శాస్త్రీగారికి గున్నయాచార్య అప్పకణ్వాచార్యుల యెడ విశేషమగు అనురాగముండెడిది. యువావస్థలోనున్న ఆయాచార్యద్వయము మరణించినందులకు శాస్త్రీగారు పెల్లు వాపోయినారు. సంఘములోని కవులన్నను, బండితులన్నను శాస్త్రీగారికిఁగల ప్రేమాదరములే ఇందుకుఁ గారణము. అప్పకణ్వాచార్యులు తన బహిఃప్రాణమని వారి మృతి సమయమున—

శా॥ ఎన్నో సంస్కరణంపుఁ గార్యములఁజేయింపంగ దక్షుండ వంచున్నేఁతయు గంసెడాసమదియఁబున్నిల్పి కొన్నాడ; నీ కన్నందక్షులెవారు మత్కృతికి సాహాయ్యం బొనర్పంగ, నోయన్నా! స్వగ్గుఁజేరినావె యపకఁట్యా! మద్బహిఃప్రాణమా.

అని విలపించిరి. శాస్త్రీగారి శిష్యులలో అసమానమగు నవధాన కౌశలమున మెఱయుచుఁ బడుచుఁదనముననే మిత్తి వాతఁబడిన సుకవిచంద్రుఁడు శ్రీగిరి చెన్నబసవయ్యశాస్త్రీగారు. వీరి మరణమును శాస్త్రీగారికిని విశ్వబ్రాహ్మణ సంఘమునకుఁ దీరని లోటువాటిల్లఁజేసినది. “ శిష్యోన్నతిఁ జూడఁజాలని అభాగ్యగురుత్వము నాకొసంగి నీచెన్నుదొఱంగి పోయితివె శ్రీగిరివంశ పయోధిచంద్రమా” అని యాతని మరణము తన దురదృష్టమనియే శాస్త్రీగారు తలఁచినారు. ఇట్టి విషయములన్నియు నిరంజనాచార్యునకు విద్యాధికుల యెడఁ ప్రేమాభివ్యాసములకు నిదర్శనములు.

శాస్త్రిగారు విశ్వకర్మభగవానునికిఁ బ్రయభక్తులు. వేదములోఁ జెప్పఁబడిన విశ్వకర్మలీలావిశేషములను స్మరించి తన్మయులగుచుండెడువారు. ఇందులకుఁ గారణము ప్రపంచ హేతుభూతమైన శక్తికి విశ్వకర్మనామము ఉచితమును, అర్థవంతమును అయియుండుటే యని పలుసార్లు వాక్రుచ్చి యున్నారు. విశ్వకర్మశబ్దములోని అర్థమాధుర్యము, దానికి సాయణాచార్యాదులు చేసిన వివరణము బాల్యఃసునుండియుఁ దన్ను ఆదేవదేవునియందలి భక్తికిఁ బురికొల్పి, దానిని నైజమనీషగా నొనర్చిన వనియుఁ జెప్పుచుండెడువారు. తాను విశ్వకృత్ప్రియుఁడయ్యు విష్ణు ఈశ్వరాదులయందు వైముఖ్యమును గలిగియుండుట లేదు. కతమేమన? సృష్టిస్థితి ప్రళయ తిరోధానానుగ్రహములను పంచకర్మములకు అధినాథులగు బ్రహ్మాది పంచకర్తల సమష్టిస్వరూపమే విశ్వకర్మతత్వమును రహస్యము నెఱింగినవారు కావున, ఇతరదైవములన్నను వారికి భేదభావముండెడిది కాదు. విశ్వకర్మభగవదుపాసన మానవులలో క్షీణించి నందులకు శాస్త్రిగారు చింతిల్లుచుండెడివారు. తన జీవితములో నెచ్చటనై నను విశ్వకర్మ దేవాలయమును నిర్మించి, ఆదేవతా సార్వభౌముని పూజాపురస్కారములు పెంపొందించి తత్వార్థమును బ్రచారముచేయ నువ్విష్టారు చుండెడి వారేకాని, ఆయుశ్శ్రీ నిండాఠమింజేసి యందుఁ గృతకృత్యులు కార్తెరి. అయినను తద్భగవదుపాసనా బీజములను జమలలో నాటియే యున్నారు కావున ఫలింపకపోవు.